

DISSERTATIO INAUGURALIS,
POLITICO - PUBLICA,
DE
CONSILIO,
ET
CONSILIARIIS PRINCIPUM,
QUAM

AUSPICE DEO TER OPTIMO MAXIMO
SUB RECTORATU
*RERERENDISSIMI, PERILLUSTRIS AC PERQUAM
GRATIOSI DOMINI,*

D. JOANNIS VITI à WÜRTZBURG,
Ecclesiarum Imperialis Bamberg. & Cathedr. Wirceburg. respectivè
DECANI, & Canonici Capitularis, Equestris Comburg. & Insignis Ecclesiæ
Collegiatae Novi Monasterii ad S. Joannem Evang. PRÆPOSITI, Reverendiss. ac Celsiss. Principis
Episcopi Bamberg. & Wirceb. Franciæ Orient. Ducis CONSILIARI INTIMI, necnon
respectivè LOCUM-TENENTIS, Universitatis RECTORIS MAGNIFICI,
ANNUENTE INCLYTO SENATU JURIDICO,
IN ALMA JULIO - FRIDERICIANA WIRCEBURGENSIUM UNIVERSITATE,
PRÆSIDE

NOBILI, CLARISSIMO ET CONSULTISSIMO VIRO, AC DOMINO
D. ADAMO PHILIPPO ULRICH,
U. J. D. Reverendissimi ac Celsissimi Principis Episcopi Bamberg. &
Wirceb. Franciæ Orientalis Ducis Consiliario Aulico, ejusdémque in Alma Julio-
Fridericiana Wirceburgensium Universitate Codicis & Institutionum Imperialium Professore
Publico & Ordinario, Facultatis Juridicæ Seniore,

Tribus rigorosis Examinibus tentatus & approbatus
Pro consequendo ritè LICENTIATÛS in Utroque Jure Gradu
Defendet
JOANNES JOSEPHUS ADAMUS REIBELT, Wirceburgens.
AA. LL. & Phil. Magister, U. J. Publici & Histor. Auditor Emeritus.
IN AUDITORIO JURIDICO

Horis ante & post meridiem consuetis, Die 30. Augusti Anno MDCCXXXVI.

WIRCEBURGI, Typis Marci Antonii Engmann, Universitatis Typographi.

REVERENDISSIMO
ET

CELSISSIMO,
S. R. I. PRINCIPI,

AC DOMINO,
D. FRIDERICO
CAROLO,

DEI GRATIA,
EPISCOPO BAMBERGENSI,
ET WIRCEBURGENSI,

FRANCIÆ ORIENTALIS DUCI,
Sacrae Cæsareæ Regiæque Catholicæ Majestatis

MINISTRO CONFIDENTIALI,
ET A SECRETIORIBUS
CONSILIARIO,

Equestris Ecclesiæ ad S. Albanum prope Moguntiam

PRÆPOSITO &c. &c.

DOMINO, DOMINO SUO CLEMENTISSIMO.

REVERENDISSIME
ET
CELSISSIME
S. R. I. PRINCEPS,
DOMINE, DOMINE
CLEMENTISSIME.

 Uotquot hucusque sublimiorum
Politiorumque Literarum mo-
numenta Celsissimo Nomini Tuo
inscripta ad Principale Solium proni de-
posuerunt, non tam suos, non tam sua-
rum aut alienarum lucubrationum eru-
ditos partus, quàm Tua Tibi, REVE-
RENDISSIME ET CELSISSIME

*PRINCEPS, reddiderunt. Refluunt
ad fontem rivi, ad oceanum flumina,
unde exierunt: nec literarium aliquod
CELSITUDINI TUÆ offerri mu-
nus potest, quod Sapientissimi Principis
monitis, consiliis, institutionibus & exem-
plo in acceptis non feratur. Si numero-
sæ, quas in præsidium Cæsaris, Imperii &
Patriæ conscriptas armâsti Legiones, tro-
phæa Tibi figant Martia; Duci illa sta-
tuunt Orientalis Franciæ, Cujus Nutus
Ducale Labarum prævolantibus Aqu-
lis explicavit. Si valla & propugnacula,
si fossas & mænia, si ædes, si arces & pala-
tia Celsissimo Nomini Tuo substruit Fran-
conia, Architecto Principi flexa in Co-
ronam Muralem debentur hæc fastigia,
quibus magnificam Ejus in Urbe & Pa-
tria*

*tria muniendâ ornandâque sollicitudinem
ambiunt & extollunt. Si Fontes publi-
cos, quos pluribus sæculis optavit Herbi-
polis, non obtinuit, Tu ingenti populi læ-
titiâ induxisti, Avitis Schönbornianæ Do-
mûs illustrent Insigniis, in Fontem Specio-
sum redeunt, cujus solertiâ incognitæ
Majoribus scaturigines detectæ, in aquæ-
ductus veteri Romano more collectæ ad
salubritatem & utilitatem publicam sa-
liunt, & incessabili cursu Schönborniani
Nominis amorem & reverentiam posteris
instillant. Si Colossos & Statuas, pictu-
ras & tabulas, aliâque Artium præstantis-
simarum nobilissima opera in Templorum,
Palatiorumque parietibus, Areis, Tabu-
latis & fornicibus, atque ipso, qui Mæno
instratus est, Ponte erecta Tibi artifex*

*Apollo consecrat, Tuæ Inventioni, Mu-
nificentiae, & intentæ ad augendum Ur-
bis splendorem Vigilantiæ adscribit. Si
denique avitæ Fidei puritatem, Legum
sanctitatem, Æquitatem Tribunalium,
Civium concordiam, Pacis publicæ etiam
inter arma conservatæ stabilitatem, in
subjectis CELSIUDINITUÆ Prin-
cipatibus mirantur Exteri, Cives & Sub-
diti gratulantur, Tua hæc, Auspice
Deo, Munera sunt, & Præfulis ac Prin-
cipis Nostri Zelo, Religioni, Justitiæ, sa-
pientissimisque regendi Artibus tribuun-
tur. Si igitur, quidquid magnum & il-
lustre habet Franconia, id Principi feli-
citatæ & salutis publicæ Auctori, debito
gratitudinis obsequio in acceptis refera-
mus, quid ni & Eruditionis Academicæ
docu-*

documenta, fervente gloriosæ emulationis
studio, jam ferme quotidiana, ceu rem
Tuam munusque Tuum venerantur ii, qui
Restauratæ Universitatis florem & incre-
menta **REVERENDISSIMÆ**
CELSITUDINIS TUÆ Auspi-
ciis, Liberalitati, Fuffis & Ordinationi-
bus impetrata, coram intuentur, & Prin-
cipem suspiciunt, omnem severiorum amæ-
niorumque literarum, raro in unum nexu
coëuntium Apparatum Amplissimâ &
Excelsâ Mente complectentem. Offero
itaque, quod Tuum est, atque ut majori fi-
duciâ id præstare ausim, suavissima illa
Comitas Majestati sociata, Clementissi-
ma in Academicos propensio, arcanâ quâ-
dam vi, amabiliter imperiosa allicit &
invitat. Muneris exilitatem elevat Cel-
situde

*situdo Acceptantis, & quod ipsi deest pre-
tium, à Principali Gratia, quâ Eru-
ditos æquè ac Erudiendos fovere consue-
visti, mutuatur. Vivet, utin subditorum
cordibus, ita & in pagellis hisce meis Cel-
sissimi Principis memoria: vivent multò
magis grandia illa & orbe toto decanta-
ta in Ecclesiam, Cæsarem, Imperium &
Patriam Merita cælesti illi æternóque
Libro consignata, ubi rectè factorum ni-
hil perit, nihil injurias temporum, nihil
mortalium oblivionem, nihil ruinas mo-
numentorum pertimescit. Ita devotissi-
mo affectu precatur & optat*

REVERENDISSIMÆ
CELSITUDINIS TUÆ

*Infimus, devotissimus, ac obsequentissimus Servus
Joannes Josephus Adamus Reibelt.*

DISCURSUS I.

*Unde procedant Consilia & de executione ejus,
quod in consultationibus determinatur.*

Spiritus Sanctus, qui est lux sequentibus, mi-
sericordia timentibus, lætitia amantibus se,
visitat animas nostras, dicente Prophetâ
Isaiâ, septem donis divinis, qualia sunt, *Isaiâ 11.*
Spiritus Sapientiæ, Intellectus, Consilii,
Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis & Timoris
Domini. Septem hæc Spiritus Sancti dona,
septem sunt illi oculi, quos Propheta Zacharias vidit super *Zach. 3.*
lapidem. Lapis iste Redemptor noster est, & Dominus *v. 9.*
noster JESUS Christus, quemadmodum declarat sanctus *Matth. 21.*
Hieronymus; Quandoquidem in sacris paginis Lapis de-
notat Salvatorem, sicut docuit ipsemet, declarans, dictum
Davidis: quod Lapis, quem reprobaverunt ædificantes, fa- *Psal. 117.*
ctus sit angularis, qui totum sustineat opus, suamque ædi-
ficio impertiatur perfectionem. Sanctus Paulus istam se- *1. Cor. 10.*
cundus interpretationem, ait Lapidem, unde exsiliit aqua,
quam in deserto biberat populus Israël, significasse Re- *Exod. 17.*
demptorem nostrum & Dominum. Dicit Propheta Za- *Zach. 3.*
charias, se vidisse, septem oculos super lapidem, ut demon- *v. 9.*
stret, animam benedictam Redemptoris & Domini Nostri
JESU Christi possedisse perfectissimè septem Spiritus San-
cti dona, cum in moralibus, tum in intellectualibus virtu-
tibus,

tibus, atque in gratiis quibuscunque, quæ per unionem cum essentiâ divinâ communicatæ sunt perfectissimè animæ Redemptoris & Domini Nostri.

Cap. 11.
1. 2. 4. 52. Inter dona, quibus Spiritus Sanctus illuminat nostras animas, refert Propheta Isaias spiritum Consilii: Spiritus Consilii, declarante hoc sancto Thomâ, est lux, quâ Spiritus Sanctus illuminat nostrum intellectum, quatenus sciat eligere, quid agamus in negotiis humanis; cum prudentia hominum deficiat in multis, quæ nullatenus assequitur, in singularibus præsertim, quæ in temporibus & locis particularibus possunt evenire diversimodè; Quare si prudentiam imitamur solùm humanam, periclitamur multùm in vitâ hâc mortali. Id quod agnoscens Rex Salomon, dixit, cogitationes hominum esse timidas & providentias eorum admodum esse incertas; ac proinde ut securi simus in vitâ, quam vivimus, plenâ periculis & tenebris, necesse est nobis, diffidere prudentiæ nostræ, & petere à Deo ut illuminet nostrum Intellectum; siquidem, uti asseverat Propheta Isaias, Deus Consiliarius est mirabilis. Id ipsum docet nos alibi Rex Salomon, quando dicit: habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ; & in omnibus viis tuis, spera in Domino, & ipse diriget vestigia tua. Et cum prudentia humana non sufficiat ad procurandum eventum prosperum in negotiis, super quibus consultat; hinc fiducialiter credimus Deum esse, qui in Consiliis decernat, quid sit faciendum.

Reg. 2. 15.
v. 36. Id quod probè intellexerat David, quando in bello cum filio Absalone, rogavit Deum, ne credulitatem invenirent consilia Achitophelis. Erat quippe Achitophel summopere prudens in consiliis quæ suggerebat, & quando adhærebat Davidi, & quando serviebat Absaloni; ita ut viderentur prophetiæ revelatæ à Deo potius quàm consilia humana; quâ de re plus timebat sibi Rex à consiliis Achitophelis, quàm ab armis & insidiis Absalonis; proinde elusus consilia, quæ fortè daturus esset Achitophel, dixit Chusai

Chusai Arachiti servo suo, ut sequeretur Absalonem, & infatuaret consilia ejus, eique diceret: Servus tuus, sum Rex; *Reg. 2. 15.*
 / sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus, & si forte *u. 34.*
 Absalon reciperet eum ad Consilium suum, contrariaretur
 orationibus quæ suaderet Achitophel, sibi que nuntiaret totum
 quod consuleret & faceret Absalon. Fecitque Chusai me-
 diantribus sacerdotibus, Sadoc & Abiathar, quod mandave-
 rat ei David, stetitque coram Absalone, à quo interrogatus,
 quare non sequeretur partes amicas Davidis? respondit ei:
 illius ero, quem elegit Dominus & omnis hic populus &
 universus Israël, & cum eo manebo. Credidit Absalon di-
 ctis Chusai; atque suadente Achitophela, ut concederetur
 sibi eligere duodecim millia hominum, quibuscum adori-
 retur Regem Davidem, cujus sequaces lassati & meticulosi
 vincendi forent facillimè; contrarium sustinebat Chusai.
 Approbavit Absalon & qui cum ipso erant consilium Chu-
 sai, atque videns Achitophel, Absalonem non sequi consi-
 lium à se suggestum, suspendit se. Unde elucet clarè, re- *Reg. 2. 17.*
 gulam esse Providentiæ divinæ ordinariam: quod quoties-
 cunque ex decreto suo arcano intendit castigare culpas &
 peccata hominum, præprimis destituat eos intellectu, ne
 possint intelligere & judicare de veritate; atque in calami-
 tatem majorem eorum, quos puniturus aut castigaturus est,
 permittit, dicente Vellejo Paterculo, ut successus sinistri *Lucanus*
 attribuantur culpæ & errori eorum quos castigare consti- *lib. 7.*
 tuit: excœcans hominum intellectus, nequando se oppo-
 nant ei, & exquirens media necessaria quælibet, quibus
 quod intendit evincat; & sicuti dici solet, quærenti fortu-
 nam medium consequendi eam est, non quærere eam, *Genes. 6.*
 quemadmodum conspiciamus ex eo, quod accidit Josepho cum *42.*
 fratribus suis.

Non sine ratione associavit propheta Isaias Spiritum *Cap. 11.*
 Fortitudinis Spiritui Consilii, cum proficiat parum
 consilium sine viribus, & robore ad exequenda in
 consultatione determinata. Ratione eorum, qui nec
 A 2 sciunt

Poliremus
lib. strag.

Reg. 4. c.
19.

In Præm.
Catelinar.

Lib. 10. c.
11.

Saturnal.

Lib. 6.

Lib. 1.

Aeneid.

Sanfiovini
de di-
ctis & fa-
ctis Caroli
V.

Garim.
problem.
99.

sciunt nec possunt exequi, dicit Cornelius Tacitus, tum negotia ire pessum, quando imperant omnes, & exequitur nemo. Interrogatus Iphicrates, quare nollet præliari cum inimicis; respondit, quia videret multos imperare, & paucissimos obedire. De illis, qui nec possunt nec sciunt exequi, quæ in consultationibus fuerunt conclusa, dicit Scriptura sacra, quod veniat tempus pariendi, & mater non habeat pariendi vires. Quo alludit fabula murium, qui appenderint feli tintinabulum. Sallustius ait, primò consultandum de negotiis, deinde faciendam esse executionem cum celeritate matura: vult Sallustius consultata eum ad modum danda esse executioni, ut fiat suo tempore & loco; id quod vocat maturè facere, quatenus neque præcox sit, neque cunctabunda. Hunc in modum declarat Aulus Gellius & Macrobius, quod Virgilius dicit, maturate fugam. Solebat dicere Imperator Carolus V. negotia Principum absolvi duobus, consilio & executione; in consilio opus esse bono iudicio, & in executione multâ fiduciâ; atque cunctationem animam esse consilii, celeritatem verò animam esse executionis; ambas simul conjunctas esse essentiam quintam Principum prudentum; consilium requirere iudicium admodum perspicax, & executionem requirere occasionem admodum opportunam, magnâque fidelitatem.

Rarò accidit, ut in eadem persona concurrat ingenium, quod discurrat in consultationibus: & iudicium quod exequatur, quæ in consultatione sunt conclusa. Picininus in consultationibus extitit iudicii admodum languidi, at in consultationis executione promptissimus: ita ut videretur ex impetu moveri magis & furore, quàm ductu iudicii & rationis; veruntamen in moliminibus suis nullo non tempore fuit felicissimus. Franciscus hujus nominis primus Rex Galliae in consultationibus superabat Consiliarios suos omnes, de rebus præsertim bellicis, executionem verò non conformabat consultationi. Clemens Septimus Pontifex Maximus in consultando supereminebat omnes Consilii sui;

in

in executione verò inferior erat omnibus. Sacra Scriptura ait, Davidem in eo quod dicebat fuisse prudentem, in eo quod faciebat fortissimum, fuisse pulchrum aspectu, & protectum à Deo. Discurrere bene in consultatione, sed nescire exequi, procedit ab ingenio magno & prudentiâ exiguâ: exequi sed nescire judicare, provenit à prudentia multa & ingenio modico. Executio quippe eatenus opus habet multâ prudentiâ, quatenus fiat bene, quod in consultatione fuit determinatum. Multi Principum fuere dexterissimi & ingeniosissimi in artibus quibusvis & scientiis, verum judicii tenuissimi in gubernandis suis regnis: cum ingeniosi essent multum, prudentes fuerunt parum: qui dum non valent executioni dare in consultatione determinatâ, permittunt dicente Tacito, fato ea, quibus sunt impares ipsi. *Reg. 1. 6. 16. Lib. 5. Ann.*

Quandoquidem autem in Consiliis ducimur à Spiritu Sancto, hinc Deus castigaturus populum Israëliticum, ait per Isaïam Prophetam, quod habiturus non sit Consiliarios, qui consulant ei. Volens excelsa Judith civitatem Bethuliam liberare à periculo, in quo versabatur cincta obsidione ab Holopherne, dixit obsessis, supplicarent Domino Deo cum orationibus & jejuniis, ut vellet confirmare quod ipsa exequi secum constituerat. Dixit Tobias filio suo, Consilium suum non esse in potestate hominum, sed Dei; & Dux Nehemias, quod Deus destruat consilium hominum; atque Propheta David, quod Dominus dissipet consilia gentium, & reprobet cogitationes populorum & consilia Principum. Non secus ac Deus dividit aquas, ita inclinat corda Regum ad faciendum quod ipse vult, & destruit consilia malorum. Cum itaque consilia dependeant à providentia divina, necesse erit destinare & dirigere ea ad servitium Dei, quemadmodum inculcavit Tobias filio suo: Pere à Deo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. Non confidamus in modicum illud, quod scimus & intelligimus, ne delicta committamus innumera, ab errore uno cadendo in alterum, & ruamus denique in miseriam extremam, & sicuti

Genes. c. sacra Scriptura ait, usquedum compleatur mensura Amor-
15. rhæorum.

Qui super negotio aliquo consultant, illud præprimis exequantur consilium, unde minus imminet periculum, & pauciora timenda sunt incommoda; siquidem impossibile est evitare incommoda omnia & pericula, quæ in executione negotiorum solent accidere, præsertim in moliminibus magnis: quapropter qui nullius rei fecit periculum, nec lucrum fecit, nec detrimentum; periculum vincitur periculo, atque ex periculo venit prosperitas. Si quis expectat liber esse omni periculo, ad exequenda in consultatione conclusa, quod desiderat, efficiet nunquam; cum fortunæ familiare sit admodum, contrariari, non modò moliminibus heroicis, sed & assumptis privatorum tenuibus. Quapropter ne deterreantur Consiliari ab executione eorum, quæ in Consilio fuere determinata, licet executio obnoxia sit periculo; dummodo profectus, qui ab executione sequitur, sit major malo, quod imminet ab executione neglectâ.

In Catil. Hominibus prudentibus nullo non tempore familiare est consultare cum deliberatione multa, super iis, quæ facienda sunt in negotiis assumptis; atque deliberatione præmissâ, dicente Sallustio, exequi cum diligentia debita, quæ in consultatione fuere conclusa. Quare considerata sunt probè, quæ facienda sunt; quò magis enim librata, eò meliora sunt consilia Reipublicæ, tam in pacis quàm belli tractatibus. Hinc dicebatur antiquitus, Romanos vincere sedentes; atque vulgò dicitur, consilium capiendum à pulvinari, & consilia multa restaurare negotia.

Prov. c. 11. Rarò accidit, ut qui constituerunt secum facere aliquid, facere intermittant, licet executio ejus sit spinosa admodum & periculosa; atque multi ne avertantur ab exequendo eo, quod moluntur, nolunt consilia expetere illorum, vel ad consultationem admittere, quos sciunt intentis suis esse adversaturos; timentes, ne fortè exterreant vel debilitent animos

mos aliorum, à quibus adjuvandi sunt in exequendo, quod præsumunt; atque sic præpediatur executio ejus, quod desiderant ardentè. Tales Reipublicæ noxii sunt summopere; qui ubi consultarent, priusquam sectarentur pruritus suum cæcum, revocarentur facilè ab eo quod anhelant, allidendo, sicuti dicit Propheta Regius, parvulos Babylonis ad petram; nec permittendo crescere proposita sinistra. Petra, cui allidendi sunt parvuli isti, Redemptor noster est JESUS Christus, cujus potissimum gratiâ & auxilio disperguntur imaginationes sinistrae & perversæ. *Psal. 136.*

Dum incipitur executio ejus, quod in consultatione fuit determinatum, non reminiscantur Consilarii consilii, quod rejecerant, nequando in executione fluctuent; sed inhæreant firmi semel determinatis, rati ea Reipublicæ esse convenientiora. Executionem quippe remoratur multum, si consilia, à quibus recessere, credant meliora esse illis, quæ amplexi sunt; cum infelicibus sit solitum, dicente Tacito, putare consilia relicta meliora esse consiliis, quæ approbavere. *Lib. 1. Annal.*

Quando negotia, super quibus consultatur, talis sunt conditionis & qualitatis, ut provideri eis possit tempore quolibet, tunc equidem temporis infumi potest multum in deliberando super faciendis, priusquam fiant: siquidem dici non potest factum non esse de tempore, quod omni tempore fieri potest. Ubi verò negotia exigunt consilium capere ex arena, infumendum non est Consiliariis tempus longum in consultatione: siquidem negotiis, de quibus consultatur, præjudicat magnoperè, multum perdere temporis in deliberando, dum periculum est in mora: Nam quo tempore Consilarii deliberant, quid faciendum expediat, præterlabitur occasio exequendi conclusa. Titus Livius *Dec. 3. lib. 1.* dicit, dum deliberabant Romæ, quale mitterent auxilium civitati Sagunto, obsessæ ab Hannibale, potuit ipse eam capere, destruere & exæquare solo. Collocatum habebant *Erasm. in adag.* veteres simulacrum occasionis in locis compluribus, ut con-
tinquò

tinuò refriicaretur memoria utendi eâ tempore opportuno: Et ut innuerent, quanti sit momenti non prætermittere occasionem, depingebant eam insistentem rotæ, utpote quæ nunquam subsistat firma, neque in eodem loco: cum alis ad pedes, quia elabatur facilè: cum facie obductâ crinibus, quia agnoscaturne difficulter, nisi consideretur attentè: cum occipite calvo, quia elapsa semel non habeat unde retrahatur: cum novaculâ in manu dexterâ, quia præcidat spes dimittentibus eam: atque cum famula insequente eam, quæ vocetur pœnitudo; ista quippe nunquam deest illis, qui ignorant occasione uti. Id quod diximus de executione, procedit, nisi negotia sint talia, ut præstat ea linquere, quàm propulsare; propulsata enim succedunt tardè, atque relictâ tantisper confici possunt opportunè; ac proinde aliquando fit multum, dum fit nihil; atque mala non pauca sanat meliùs mora absque medicina, quàm medicus cum ipsa. Multa negotia pereunt in vita nostra, non quasi de se forent impossibilia, sed quia expediuntur tempore incongruo; necesse est proinde negotium maturari morâ, quemadmodum agricola morâ potiùs quàm aratro solum præparat ad seminandum.

Reprehendendi haud sunt, qui in consultationibus nesciunt determinare se ad quæstiones de quibus consultatur, quando sunt tales quarum resolutio multum est difficilis, & deliberationem requirit prolixam; verum si non possint determinare se, quia nolunt exponere parum ad acquirendum multum: aut quia Consiliarii multum sunt ingeniosi, & contra quælibet in consultatione proposita, inveniunt rationes dubitandi in contrarium; isti equidem nunquam concludent aliquid, nisi coacti à necessitate; neque enim animum habent, ut audeant respondere rationibus quas adjuveniunt ipsi, neque destituuntur unquam argumentis, quibus cum suam contegant pusillanimitatem naturalem, in ipsis nullo non tempore rationi prævalentem & experientiæ, quæ multoties ipsis ostendit, quod causam timendi habeant nullam.

lam. Ex quo clarè perspicimus, quod esse virum fortem, non procedat ab ingenio subtili, sed à corde audente exequi, quod ingenii subtilitas præmonstrat; & cùm homines ut plurimum sequantur propensionem suam naturalem; necesse est, ut qui à consiliis est alteri, ingenium habeat ad inquirendum, iudicium ad iudicandum, atque animum ad exequendum quod in consultatione fuit conclusum. At cum requisita hæc tria deprehendantur conjuncta in hominibus paucis; inde est quod assumantur Consiliarii plures, quatenus alii aliorum suppleant defectus. Id quod Homer- *Lib. Iliad.*
 us innuit, quando dicit Ulysses & Diomedem processisse *Ovid. me-*
 conjunctim ad faciendum id quod imperabat eis Agame- *tam. 13.*
 non; atque Virgilius, quando dicit, Achatem comita- *Lib. 1.*
 rum esse Æneam, intelligens per Achatem Consilium, & *Æneid.*
 per Æneam Executionem.

DISCURSUS II.

Quid sit Consilium, & de quibus consultetur?

Consilium dici potest sententia sana, quam expetit homo de rebus dubiis, ne labatur in errorem. Quapropter perpendatur probè, à quo consilium petatur: an persona sit quæ possit dare illud sufficiens, atque tale quali petenti opus est, petaturque priusquam negotium incipiatur. Consilium Principum definiri potest Congregatio sive Collegium personarum electarum, in ordine ad consultandum in omnibus circumstantiis, pacis & belli; quatenus meliùs & faciliùs recolantur præterita, intelligantur præsentia, & prospiciantur futura; succedat in negotiis procuratur desideratus, evitentur incommoda; vel saltem ubi sunt inevitabilia, inveniatur modus, ut sint minùs nociva. Congregationem istam vocant Consilium, attribuendo ei nomen finis sui, propter quem instituitur.

Consilia sumuntur, dicente Aristotele, de rebus quæ

B.

non.

non stant penes homines, & quæ evenire possunt uno vel altero modo; non sumuntur de rebus quæ non possunt non evenire: hujusmodi enim executione magis indigent quàm consilio: nec est qui cogitet consilium petere de rebus in se certis: veluti an cras oriturus sit sol? aut de impossibilibus, aut de negotiis totiùs mundi, aut de præsentibus, aut de præteritis, utpote quibus non est remedium, cum facta nequeant fieri infecta. Unde præsentia vel præterita nullam recipiunt conditionem; & sicubi de hujusmodi consultatur, sit ad reperendum remedium, ne præjudicent de futuro. Cæterum Consiliariorum requisita sunt novem. Primò, ut judicio polleant & intellectu. Secundò, ut dum conveniunt ad consultandum, proponant sibi objectum aliquod consultationis suæ, quemadmodum itinerantes proponunt sibi locum quò tendunt; quod nisi proponatur, destituetur consilium fine suo. Tertiò, ne sit de præsentibus. Quartò, ne sit de impossibilibus. Sextò, ne sit de necessariis. Septimò, ut exquirantur media, quibus, quòd intenditur procuretur. Octavò, ut sit de rebus finitis, non de infinitis. Nonò, ut sit de rebus incertis & dubiis, quæ evenire possunt uno vel altero modo. Negotia publica tractari debent utique in Consultationibus cum deliberatione majore, propter majus præjudicium; quàm privatorum, utpote in quibus facile & cum minori periculo quilibet illam depromit sententiam, quæ sibi videtur magis expedire.

DISCURSUS III.

Quod Principibus opus sit Consiliariis, qui eloquantur liberè quod Reipublicæ judicant expedire.

*In suis
Var. his-
tor.*

QUandoquidem ipse Princeps omnibus in locis præsto esse non potest adinstar Pythagoræ uti fabulatur Ælianus; Atque distentus multitudine causarum
ad

ad omnia advertere, omniūque litium finitioni interesse non potest; ita corrueret Respublica, nisi uteretur Justitiæ ministris sive Consiliariis. Frustra enim sancirentur jura, nisi essent qui ea redderent. Sed & ipsæ Leges dicuntur virorum prudentum responsum. Unde non excusatur agnoscens ex imperitiâ bonorum possessionem, qui juris peritos potuisset consulere; atque periclitatur, qui testamentum condit, non adhibito consilio jurisperitorum. Quæ quidem non privatos tantum, sed & ipsum Principem respiciunt; quod enim jura ipsa in scrinio pectoris habere dicatur, verificatur duntaxat, quatenus operâ utitur Consiliariorum suorum. Id quod in Principe nota imbecillitatis esse haud debet, cum neque Herculi inusserit notam, quod Atlantem, neque Agamemnoni quod Hectorem, neque Æneæ quod Palinurum assumpserit in laboris communione. Neque uno duntaxat sed & pluribus uti potest ac debet, nam salus multa ubi multa consilia; cum facilius inveniantur, quod quaeritur à pluribus. Quò pertinet quod Cornelius Tacitus dicit, instrumentum maximum & optimum, quo Princeps possit uti ad conservandas ditiones suas, sit habere bonos amicos. Dicebat Imperator Augustus, non obvenissent mihi miseriæ istæ, si Mœcenas viveret & Agrippa; quorum ipse solebat sequi consilia. Rectè dolebat Imperator iste destitui amicis, qui consulerent ei; cum nihil sit adeò necessarium Principibus, ac amici qui adjuvent eum consiliis suis. Præsidium quod Princeps habere possit optimum, est instructum esse, multis Consiliariis justis & prudentibus, qui cum sinceritate & absque spe lucri præ oculis habeant bonum publicum: quandoquidem tantum non conservant Rempublicam exercitus & legiones militum, vel thesauri ingentes, quantum amici boni & fideles, qui edicunt liberè, quod sibi videtur bono publico expediens magis.

Tantum abest ut derogent Principes suæ authoritati, sequendo quod suggerunt eis Consilarii sui, quin adau-

*Auth. sed
lis C. de
temp. &
repar.
appel.
L. 2. §. 13.
ff. de orig.
jur.
L. 1. ff. de
Legib.
L. 2. ff.
quand.
poss. bon.
L. 88. §. f.
ff. de leg. 2.
L. 19. C. de
testam.
Petr.
Gilck in
auth. ha-
bita. C. ne
fil. pro
patre.
Prov. 11.
14.
Jac. Tho-
minius
Decis. 32.
n. 16.
Lib. 20.
Annal.
Seneca de
benefic.
l. 6. c. 32.
Adde No-
strum Em-
manuelem
Thesau-
rum in
Philos.
moral.
L. 8. c. 5. §.
ex quo, in
geant f.*

*Garivai
lib. 15. c. 4.*

*Lib. 1.
Officior
Sallust.
in princ.
catilinar.*

*Herodotus
lib. 7.*

*Confil. 13.
lib. 1. con-
filio.*

Sæpe est

geant eam; quam si Consilarii diminuerent, profectò nullus Principum tam supinus foret, ut haberet vel vocaret eos ad consultandum super exigentiis Reipublicæ. Agentibus bellum Græcis contra Trojanos, magis profuit consilium Nestoris & Ulyssis, quàm robur Achillis & Ajacis; quemadmodum innuit Agamemnon, quando dixit, quod si haberet penes se decem Nestores, qui assisterent ei consiliis suis, duratura non foret tam diu obsidio Trojæ. Henricus Tertius nominis hujus Rex Castiliæ dicebat, magis prodesse Principibus consilia sapientum, quàm arma fortium; quandoquidem magis præclara patrentur facinora intellectu quàm armis. Quam in rem solebat allegare id quod dicebat Tullius: non profuisse minùs Athenis consilia Solonis, quàm victorias Themistoclis. Sallustius affirmat, non modò conferre consilia ad conservandam pacem, sed & ad acquirendam victoriam, dum nempe in bello quoque consilia bona momenti sunt maximi.

Quò magis Principes faciant sibi consultum esse bene, inculcent Consiliariis suis, edicere liberè in deliberationibus, quid sibi videatur Reipublicæ expediens; siquidem uti Regi Xerxi dixit Artabanus; ubi in consultationibus non forent opiniones diversæ, nequirent Principes eligere quod melius est. Non secus ac auro comparato ad aliud, cognoscitur quod præstantius est, ita comparatis inter se sententiis, elucescit faciliè quæ Reipublicæ sit utilior. Et sicuti ait Paulus de Castro: quemadmodum odores quò magis commoventur, eò magis olent, ita sententiæ & opiniones consultantium, quò magis ventilantur & discutiuntur, eò certiores evadunt & securiores. Et licet negari non debeat, ingenia excelsa perspicaciâ suâ penetrare magis quàm ingenia obtusa, atque expertos præsentire magis, quid in qualicunque negotio desideretur, quàm inexpertos; nihilominus officium est hominum prudentum opinionem percontari multorum: neque enim potest quilibet scire quælibet: & sæpenumero suggessit homo bardus alteri sapientiori, quæ

quæ ipse antea non animadverterat; ut proinde dici possit, *olitor op- cum Dione, tot Principem videre oculis, tot audire auri- bus, quot amicis utitur benè consulentibus.* *portuna locutus. Lib. 3. de inst princ.*

Magnoperè præjudicat bono publico, sicubi Consi-
liarii habent perspectum, quod ut fiat, placet Principi re-
gnanti; statim enim exquirunt rationes, quibus justificent
& approbent Principis voluntatem: Qua de causâ Consilia-
rii Reipublicæ maximè infesti, sunt literati illi, qui non
utuntur scientiâ suâ literariâ sicuti debent. Imperator Ca-
rolus Quintus assolebat dicere: decorum esse juxta & utile
confortium doctorum Principibus bonis, malis verò perni-
ciosissimum: siquidem omnibus, quæ facere cupiunt Prin-
cipes, vel legem inveniunt vel exemplum, vi cujus com-
probent illud: quo casu si Princeps judicii est imbecillis,
fluctuabit incertus, quid concludat, quid eligat Reipublicæ
utile. Elucescit luce clarius veritas dicti hujus Imperatoris
Caroli Quinti: quia nullo tempore defuere pseudo-litera-
ti tales, qui contra rationem & justitiam approbarent, quæ
Principes secum constituerant; sicuti nec defuere Imperato-
ribus Ethnicis persequentibus Religionem Christianam: *Sanfovini. de dict. & fact. Ca- rol. V. Im- per.*
quos inter Ulpianus scripsit, quomodo torquendi essent
& castigandi Christiani: Ita nec defuerunt & aliis Impe-
rantibus persequentibus Ecclesiam Catholicam, qui sustul-
cissent prætensiones eorum injustas licet & erroneas. Petro
Regi Castiliæ probaverunt, quod ducere posset Mariam
de Castro vivente adhuc Reginâ Blancâ conjuge ejus legi-
timâ. Henrico Regi Angliæ hujus nominis Octavo non
defuerunt literati, astruentes licere ei repudiare Reginam
Catharinam uxorem suam legitimam, nuptam ei ab annis
multis: neque penuria ei fuit literatorum suggerentium,
quod usurpare posset titulum Principis supremi in Eccle-
siâ, spreto titulo Defensoris Ecclesiæ Catholice à Leone
Decimo Pontifice Maximo ei collato. *Laclant. Firmian. lib. 5. c. 10. Balduinus ad edicta Princi- pum de Christian. Marfilus Patavin. & alii quib. re- spondit Albertus Pignus lib. 5. hierar. M eccles.*
Qui talia agunt, *Petrus Fontidon, in orat. pro concil. Trident.*
non sunt Jurisperiti, sed Jure perdit, non Jure consulti,
sed Jure stulti. Profectò erubescere deberent, qui se Chri-
stianos

*Cognatus
in præmio
Digestor.
§ itaque.
Ælius
Partianus
in vitâ
Antonini.
Matth. 10.*

stianos jactant, facere, quod Papinianus ut ut Ethnicus facere recusavit, mandante etiamnum Imperatore Caracallâ, cujus Mareschallus erat & Minister Intimus, videlicet ut causam oraret injustam, dum maluit mori, quàm causam defendere iniquam, magis timens Deum; sicuti inculcat Redemptor noster JESUS Christus, quàm illos, qui possunt occidere corpus, animam verò non possunt occidere. Literati approbantes Principibus injusta, non correspondent obligationi ipsis incumbenti: quia ut plurimum Reipublicæ præjudicium causant insigne.

Psal. 114.

Eligant Principes Consiliarios, qui non approbent omnia, quæ ipsi dixerunt: Adulationi mercenariæ nullo non tempore familiare est, dicere ad omnia quæ audit, Et cum spiritu tuo. Isti, dicentibus Italis, semper commeant Laudam inter & Placentiam, nunquam accedentes Veronam: continuè recitant psalmum Placebo Domino, neque pertingunt, ut Gerson ait, ad versiculum in regione vivorum: cum peccent mortaliter, adulationibus decipiendo Principes, quibus consilia suggerunt larvatâ specie religionis & justitiæ, dum interea procurant compendia potius sua, quàm incrementa Reipublicæ. Consilia hujusmodi justitiæ non habent aliud, præter nomen quod præferunt, verùm cum fucata sint prætextu religionis & æquitatis, iisdem se tuentur armis, quibus possent oppugnari. Isti equidem, sicuti Innocentius Tertius ait, magis sunt deceptores, quàm Consiliarii Principum.

*Cap. 4. X
de jure-
jur.*

*L. 1. de cle-
mentia
cap. 1.*

Quò magis Consiliarii in consultationibus possint dicere liberè quod sentiunt, imitentur Principes Imperatorem Augustum, qui dicente Senecâ, rogatus à Tatio, venire in domum ejus, ad judicandum super delicto commissò à quodam ejus filio, & examinandos testes: ne Judices deputati ad cognoscendam causam, sequerentur sententiam ipsius, & commoti ejus auctoritate dicerent, Et cum spiritu tuo; jussit ipse omnes suam prodere opinionem in scriptis, quò factò ab omnibus, suam denique ipsemet deprompsit

promptis sententiam. Imperator iste non percontabatur Assessores Consilii sui, ex ordine quo sedebant, sed mox unum, mox alterum, quatenus attenti forent universi ad respondendum, quod putarent expediens, quin conformare se posset alter dictis alterius. Antiquitus oraturi coram populo Romano, circa id, quod expediret Reipublicæ, incipiebant ab illis, qui magistratum tenebant nullum, quatenus effarentur liberè, quod Reipublicæ judicarent utilius, neque absterrentur à dicendo, quod sentirent, ex timore offendendi spectabiliores, si isti præviè dixissent contrarium. Aulus Gellius dicit, quod aliquando percontarentur in Senatu electum in Principem Senatûs, aliquando electos in consules. Baldus ait, quod primò percontandi sint seniores, juxta dictum Salomonis, loquatur primò naturæ major.

Suetonius in vitâ Augusti.

Dion. L. 3.

Aul. Gell.

lib. 4. c. 11.

In tit. de

contro-

versâ feu-

di apud

pares c. 1.

Ecclesia-

stici c. 32.

DISCURSUS IV.

Quòd necessaria sint Consilia, ad gubernandam Rempublicam bene ordinatam.

Consilia sunt fundamentum, cui innituntur Respublicæ univèrsæ, utpote in quibus deliberatur, quid faciendum in bonum Reipublicæ totius. Et secundum Aristotelem quinque sunt Consilia Reipublicæ bene institutæ. Primum est Consilium Ærarii: in isto consultatur super redditibus, tam ordinariis quàm extraordinariis, nec non super sumptibus superfluis, quibus redditus consumuntur. Consilium istud summoperè est necessarium; siquidem pecunia est essentia quinta in negotiis publicis, sicut in privatis; sine qua nec homines nec Reipublicæ subsistere valent; quandoquidem parum juvant quatuor elementa, vel ab elementis producta, dum desunt necessaria, quibuscum comparentur.

Rhetor.

lib. 1.

Secundum Consilium est Pacis, five de rebus Statûs, cui innititur gubernatio Reipublicæ tota, sicuti uberius scribo infra.

Ter-

Tertium est Belli: hujus Consilii est perpendere, quomodo possit muniri ex asse fortalitium quoddam, quomodo sustententur milites, quot necessariae sint copiae ad bellum & tutelam Reipublicae, & reliqua omnia eò spectantia.

Quartum est Annonae, & provisionum Reipublicae apprimè necessariarum ad sustentationem vitae, tam pacis tempore quàm belli.

Quintum est Consilium Justitiae, in quo consultatur de omnibus, quae referuntur ad Principem, vel in civilibus causis vel in criminalibus; quatenus in Consilio isto respondeatur, quod responsurus esset Princeps conformiter ad jus vel commune, vel statutarium. Ad Consilium istud devolvuntur causae judicatae à Judicibus inferioribus, siquando conqueruntur partes judicatum fuisse sinistrè. Hic declarantur Leges, ubi dubius est earum intellectus, hic abrogantur Leges Reipublicae damnosae, promulgantur novae vel necessariae vel magis proficuae.

Quinque istis Consiliis addit quidam sextum de praemiis: Consilio isti incumbit, audire & cognoscere de beneficiis & indignis; perspicendo probè, vitam, mores, capacitatem & actiones eorum, qui licet non perentes, merentur ob virtutes suas accipere praemia; nec non eorum, qui licet petant, accipere non mereantur. Praemium vocatur propriè, quod largimur ad beneficiendum illi qui facit benè: quod si largiremur ad impetrandum vel procurandum aliquid ab illo cui largimur, praemium non vocaretur veridicè, sed contractus potius dicendus esset; siquidem fit inter inter partes, per speciem contractus innominati do ut des, sive do ut facias; & potiori jure inferendum est libris rationum mercantilium quàm donariorum publicorum. Magnopere opus est Reipublicae bene instructae Consilio isto de distribuendis praemiis; quibus provocentur universi ad conservandam & augendam eam: siquidem praemia incitant homines ad assumendos labores;

Nemo

*Seneca l. n.
de benef.
cap. 6.
Vid. l. 5. ff.
de praeser.
verb.*

Nemo quippe bonus foret, dicente Sallustio, nisi speraret *Nemo*
præmium. Rex Nabuchodonosor tenebat libros, quibus *gratis bo-*
jubebat inscribi servitia, ut retribueret præmia illis, qui *nus.*
præstiterant ea.

Quanquam Aristoteles poneret Consilia Reipublicæ
necessaria in ordine relato; videtur tamen Consilium prin-
cipaliter, & à quo Respublica magis dependet, esse Consi-
lium de rebus Statûs: in isto siquidem Consilio statuitur &
imperatur, quid faciendum sit in Consiliis aliis: atque in
isto præprimis agitur de bono totiûs Reipublicæ. Id quod
inculcabat Senatus Romanus Consulibus, dicens, ut cura- *Sallustius*
rent, ne Respublica quolibet modo incurreret damnum. *in Catelin.*
Differebat potestas Dictatoris à potestate istâ, quam confe- *Videant*
rebant Consulibus, quatenus Dictator erat superior magi- *Consules,*
stratibus omnibus, & quousque Dictatoris durabat magi- *ne quid*
stratus, Rex erat absolutus: Consules verò non poterant *detrimen-*
imperare mortem civis absque Senatûs approbatione. Post *ti Respu-*
Consilia præfata, necessaria sunt adhuc duo, ut Respubli- *blica capi-*
ca gubernetur bene; Alterum est Censuræ, sicuti tenebant *at; ea po-*
Romani, ad castigandos delinquentes contra Leges civiles; *testas per*
alterum Religionis, quandoquidem nec conservari, minùs *Senatam*
augeri poterit Respublica, ubi non geritur cura singularis *more Ro-*
Religionis sive cultûs divini, unde sustentatur, quemadmo- *mano ma-*
dum ostendo prolixius in Dissertationis hujus Discursu finali. *gistratus*
maxima
permitti-
tur.

DISCURSUS V.

Quod in omnibus Consiliis inquirenda & exa-
minanda sint media ac fines ejus, super quo
consultatur.

IN omnibus Consiliis, dicente Aristotele; examinandum *Rhet. lib. 1.*
est & inquirendum, non modò an conveniat & expe-
diat Reipublicæ id de quo consultatur: sed & de me-
diis ejus & finibus. Media sunt viæ, per quas possit & de-
beat

*Lib. 6.
moral.
Lib. 6.
cap. 31.
antiq.
lect.*

beat dari executioni, quod in Consultationibus deciditur; Finis autem illud est, quod principaliter spectatur & quaeritur, si mala sunt media, malum est consilium, si bona, bonum est. Vocant Græci consilium bonum Eubuliam, atque malum Disbuliam. Subtiliter tractat Aristoteles, & declarat Coelius Rhodoginus, in quo differat Eubulia à scientiâ, ab opinione & Eustochiâ, quod est conjecturari celeriter quod facere præstat, quin perdatum multum temporis discurrendo super faciendis. Verum missas facio subtilitates hujusmodi, magis comparatas, ut ventilentur in scholis, quàm ut tractentur in consultationibus Principum.

*Eccl. cap.
19. v. 4.*

*1. Joann.
cap. 4.*

Consilia sunt mala, in quibus consultatur, quomodo procurentur fines illiciti & mali, vel in quibus quaeruntur media illicita quibus procurentur fines liciti & honesti. Primum, quod inquirent Consultores est, non modò an honestum sit & licitum principium & media, quibuscum exequantur quod in consultatione determinaverê; sed & an honestus & licitus sit finis. Conformantes se huic, qui quodlibet inchoare volunt negotium de se periculosum & scandalosum, non acquiescant soli occasione quam fortè habent perducendi illud ad exitum, verum respiciant ad bonum vel malum finem qui possit consequi: siquidem multa scandala famosa ab initio habuere speciem boni. Dicit Rex Salomon, qui credit citò, levis est corde, & minorabitur: siquidem irruere protinus absque consideratione præviâ, inimicum est consilio bono. Gloriosus Apostolus Joannes monet nos, ne credamus omni spiritui, neque mutemur ad omnem ventum: sed examinemus præprimis an spiritus sit Dei. Id quod cognoscitur, vel ex fine præstituto, vel ex mediis quibus finis procuratur, vel ex passionibus & presumptionibus propulsantibus nos ad agendum. Quando constat, quòd neque quaeratur honor Dei, neque ædificatio Ecclesiæ Catholicæ, neque profectus spiritualis proximi citra omne intentum humanum, consilium non est ex Deo, quia non directum ad servitium ejus: Vox dæmonis est,

est, dicente S. Hieronymo, quæ hortatur ad faciendum quidlibet offendens Deum; Quemadmodum elucet ex tentationibus, quibus sollicitavit daemon in deserto Dominum & Redemptorem nostrum JESUM Christum, dicens ei ut adoraret se & præcipitaretur de pinaculo templi. Vox Dei est quæ monet & instigat nos ad faciendum quod præcipit nobis. *Super Matth. 4.*

Aliquando etiam defraudantur successu exoptato, de quibus deliberabatur & consultabatur cum prudentiâ multâ, adhibitis etiam mediis licitis & honestis; eoquod consilia fortunæ admodum sint arcana; sive ut melius dicam, quia judicia Dei, ut innuit S. Paulus, sunt inscrutabilia, quæ nemo intelligit. *Ad Rom. 11.* Et vicissim complura fortiuntur exitum felicissimum, sine consultatione præviâ, sine bonis mediis; veluti de Atheniensibus dicit Athenæus, quorum consilia destituta prudentiâ & iudicio fuerint adeò fortunata, ut vincerent eligendo Duces ad ordinandos exercitus, qui vix sufficerent instruendo convivio. Denegandus non venit valor *Herodot. lib. 7.* & existimatio consilii bonis, licet vincantur à sorte; sicuti Regi Xerxi dixit Artabanus. Et è contrario, ubi consilium est malum, licet successus sit bonus, non cessat esse vel ideo malum. Quando videbat Phocion, evenire contrarium *Erasim. in apoph.* ejus quod ipse suaferat, dicebat, gaudere se multum quod successisset benè, quia benè suasisset: innuens, successum dependere à casu, à iudicio vero & prudentiâ consilium sanum.

Homines prudentes non blandiuntur sibi ex successu: multoties enim fortuna favet, dicente Valerio Maximo, quò magis noceat confidentibus in successus. Carthaginenses *Valer. Maxim. plerumque enim temeritate &c.* damnabant ad furcam Duces, qui vincebant contra consilium sanum, at non castigabant aut puniebant illos, qui cum consilio sano vincebantur: rati quod vincere absque consilio, donum sit Dei, cum successus non sit in potestate hominum: & non consultare culpa sit ipsorum Ducum. *Tit. Liv. lib. 38.* Comparabat Cleanges Philosophus illos, quibus sine consulta- *Seneca de benefic. l. 6. c. 11.* tione

tionem negotia succedebant bene, Domino illi qui emiserat duos ephœbos, ad quærendum quendam amicum, quorum altero vacante lusui, accidit ut transiret per locum persona quam quærebat; alter circumibat diem totam quærens nec inveniens, ita ut rediret domum re infectam: Qui fecerat quod poruerat ad exequendum mandatum Domini, licet in vanum, merebatur laudem; & castigationem alter, qui occurrentem eum habuit casu, quin adhibuerit diligentiam debitam in exequendo Domini mandato.

*Tullius
pro Rabir.
posth. &
in epist.
ad Lentul.
Boetius
quem ci-
tat Ac-
curs in L.
sed an ul-
tra in fff*

Psal. 116.

Solent homines de consiliis judicare ex successibus, juxta quos vel prosperè evenientes vel sinistrè, deprædicant aut vituperant consilia. Ad majorem calamitatem & punitionem hominum, dicente Boëtio, permittit Providentia Divina, ut communiter de consiliis judicetur ex successibus, quò minus credulitatem inveniant consilia prudentum successibus nonnunquam destituta. Multa existunt exempla prudentum, quibus si fuisset creditum, præclusa fuissent damna multa cum publica tum privata. Multoties etiam permittit Deus, dicente Boëtio, ut qui prudentes se existimant, destituantur successu negotiorum præsumpto: quatenus intelligant & cognoscant, quod ita nos visitet Deus eventibus prosperis, sicuti eum colimus fiduciam in ipsum; & in vanum laborent homines, dicente propheta Regio, in ædificandam domo, nisi Dominus ædificet eam; in vanum vigilant, nisi Dominus custodiat eam. Multoties ad aliud non deservit prudentia humana illis, qui videntur eam possidere totam, quam ut sentiant eò vehementius mala & infortunia, quibus mederi nec sciunt nec possunt, non modò dum eveniunt, sed & ante & postquam evenerunt.

DISCUR-

DISCURSUS VI.

Quanam in Consiliariis requirantur qualitates.

Qualitates quas Regum Sapientissimus requirit in Consiliariis, sunt: Prima ut sint prudentes, non temerarii nec singulares: Talibus quippe nihil videtur bonum, quod non venit ex cerebro ipsorum. Prudentem esse consistit in trutinatione rerum præteritarum & futurarum; & sicuti Seneca ait, qui prudens est, considerat quod possit succedere, ordinat præsentia, prævidet futura, recollit præterita. Quâ de causâ vocatur Prudentia mater virtutum omnium; estque ad mentem Aristotelis, recta ratio rerum agibilium. Absque eâ nemo potest dare consilium bonum. Consistit autem vis ejus in observationibus quatuor. 1. Ut præsupponat finem ejus de quo consultatur: non fecus ac viator præ oculis habet locum, in quem dirigat iter. 2. Ut investiget media quibus finem talem procuret: quemadmodum viator sciscitatur de viis, ut pertingat ad locum præfixum. 3. Ut inter media omnia ipsi occurrentia, eligat certiora & meliora, & in quibus latet minus periculi; veluti quando deliberatur super pangendâ cum inimico pace; an præstet dare ei aliquod munimentum vel civitatem regni, aut quantitatem pecuniæ; aut concordiam procurare mediante conjugio: quemadmodum viator oblati ei viis pluribus eligit meliorem. 4. Ut perspiciat quò minori dispendio & labore possit obtineri executio ejus, quod in consultatione fuit conclusum; perinde ac viator curat quàm commodissimè suum absolvere iter.

Secunda qualitas quam Rex Salomon desiderat in Consiliario, est ut sit sapiens: nam consilium sapientis permanet, & est veluti fons ex quo procedit vita. Inculcabat Tobias filio suo, ut curaret semper consilium sumere à sapiente, & rectè: nam profectò, qui omnia vult dirigere ad suum

Qualitates Consiliariorum secundum Salomonem.

Lib. 4. virtutum.

Cap. præsentium.

1. 4. 5. Aristot.

Ethic. 1. 6. Adde The-

saurum nostrum Philos.

mor. I. 17. c. 10.

Ecclesiast. cap. 21.

C. 4. v. 10.

concupiendi modum, nec consulere alios qui sciunt plus, periclitatur exitum sortiri infelicem: Quâ de causâ dixit *Salomon*: Fili sine consilio nihil facias & post factum non poenitebis. Judicantes Poëtæ, quod Principes necesse habeant consulere homines sapientes, finxere Jovem consuisse *Prometheum*: Neque enim possunt *Gubernatores* Rerumpublicarum regere eas bene, nisi consulant personas qui sciant & intelligant, quæ Reipublicæ præprimis convenient. Quantum æstimandum sit quod effantur sapientes, *Aristoteles* ostendit, astruens, quod de dictis sapientum non debeamus petere rationem, sed sequi ea: utpote quibus oculi intellectûs sunt limpidi, puri & clari, mediantibus scientiis & studiis; & qui veritates conspiciunt, quas videre non possumus ipsi.

Tertia qualitas est, ut sit senex, ob multa quæ vidit; nam ex decursu temporis oritur prudentia, autoritas & experientia rerum agibilium. Unde in civitate Romana senectus semper venerabilis fuit. *Aristoteles* ait, pueros ad consilia esse ineptos; utpote in quibus vigor & vis ingenii ac judicii nondum invaluit, sed ignorantia præsumitur & inconsulta facilitas. Videtur in *Consiliario* Principis requiri ætas non minor annis triginta, nec major annis sexaginta; siquidem in minore annis triginta intellectus nondum est tranquillus, experientia est modica, calor effervescent, cogitationes tumidæ, imbecillitates naturæ sunt multæ; deest gravitas, quæ conciliet ei fiduciam populi facile obmurmurantis. Absolverit studia sua, viderit regiones peregrinas, noverit consuetudines & regimina varia, didicerit linguas, secutus sit exercitus & aulas, studuerit scire omnia, quæ *Consiliarium* scire expedit. Et quia adolescentibus ut plurimum judicium non est satis firmum, atque vel ideo jura concedunt eis beneficium restitutionis in integrum, non admittebant eos *Lacedæmonii* ad consultationes publicas, non veniebant in forum, ubi congregabantur *Senatores* ad consultandum, neque admittebantur in

conventibus Senatorum, usquedum annorum forent tri-
ginta; atque totum, quod permittebatur eis in conventibus
huiusmodi, erat postulare pro propinquis & amicis suis.

Quamvis negari non debeat, multis adolescentibus ju- *L. 37. ff. de*
diciū esse clarius & intellectum perspicaciorem, quā *edil. edict.*
senibus multis: atque maiorem esse habendam rationem *L. 5. C. de*
præstantiæ & prudentiæ, quā ætatis eorum qui à con- *Off. rect.*
siliis sunt; quemadmodum videre fuit in Papyrio præ- *prov.*
textato, cui juveni licet data fuit licentia gestandi habi- *Aulus Gel-*
tum competentem ætate maioribus, videlicet prætextam; *liis lib. 8.*
eoquod existens puer adhuc, in consultatione quādam, non *cap. 23.*
detexerat consultationis arcanum. Juvenilis prudentiæ ex-
emplum est quoque in Nerva, qui ætatis anno XVII. pu-
blice de jure respondisse fertur.

Sexagenario majores quod attinet, suadendus eis vi-
detur recessus in ædes suas, ut quietem capiant, exonerent
conscientias suas, cogitent de instante morte & disponant
domui suæ; quibus veluti emeritis concedant Principes
honores, privilegia, præeminentias & redditus secundum
benemerita cujuslibet, neque cogant eos interesse consul-
tationibus; transactis quippe annis sexaginta, evanescit me-
moriam, vacillat intellectus, experientia degenerat in obsti-
nationem, calor est remissus; ac proinde linunt istius æta-
tis homines elabi occasiones, sensus eorum lassati nequeunt
progredi iter suum, sunt denique tales in consultationibus
oneri & impedimento. Verum cum consilium bonum vel
malum non connectatur necessario ætati, sed ingenio de-
beatur, judicio & prudentiæ quibus quis pollet; tanta ha- *Luc. c. 6.*
beri non debet ratio ætatis, quanta dexteritatis & præstan- *v. 45. ex*
tiæ, quæ ex verbis non minus cognoscitur quā ex ope- *abundan-*
ribus: verba siquidem, veluti Redemptor noster JESUS *tia cordis*
Christus innuit, repræsentant id, quod latet in corde. Quæ- *os loqui-*
siverant ex Socrate, quid videretur ei de homine quodam, *tur.*
respondit, dicturum se, quando audiverit eum loqui. San- *Erasmi in*
ctus Paulus vocat loquentes absque judicio, cymbala tin- *apoth.*
nientia. *1. ad Co-*
Loque- *rinth. c. 13.*

*In lib. peri.
Hermias.*

Loquela enim imago est ejus, quod existit in anima, dicente Aristotele: unde licet senes sint sexagenario majores, neque tamen defectum patiuntur ætatis, suntque longè prudentiores adolescentibus, & loquuntur cum majori circumspectione ac prudentia. Id quod Homerus innuit, dicens, Regem Agamemnonem desiderasse magis habere in Consiliarios senes decem, adinstar Nestoris, quam decem Achilles, ad expugnandam Trojam.

*Plutarch.
num seni
gerenda
fit Respu-
blica.*

Quàm necessarij sint consultationibus senes, videmus ex eo, quod Leges publicæ Græciæ præciperent vocari ad consultandum Consiliarios, qui exegissent annos quinquaginta. Videns Solon, Pisistratum despotico more imperare populo Athenarum, atque regimen degenerare in Tyrannidem manifestam, neque esse qui auderet obrectare ei, vel vindicare Reipublicæ libertatem; arripuit ipsemet arma, & convocans ad domum suam cives omnes, excitavit eos ad ferendam sibi opem; atque quæsitus ex missis Pisistrati, quâ suffultus fiduciâ id ageret; respondit fiduciâ senii, quæ magis expedita esset ad suggerendum consilium in urgentissimis & maximi momenti negotiis: siquidem, dicente Platone, existit senectus immunis à passionibus, quæ juventutem perturbant & exagitant. Cum jamjam stare in procinctu Rex Agis in Arcadia, ad conferendum cum inimicis suis prælium, exclamavit senex quidam Lacedæmoniorum, ut perpenderet probè, malum curandum non esse malo alio; significans præstare ut institueret recessum cum securitate, quàm ut exponeret se discrimini summâ cum temeritate. Quo audito obtemperavit Agis seni, mutavitque propositum: atque recedens ab inimicis, debellavit eos postmodum, quin exponeret se tanto discrimini; seni huic collocabant quotidie sedile ad portam Senatûs, quem accedebant multoties Ephori, consulturi eum in rebus arduis.

Ut innuerent veteres, consilium sanum magis dependere à vigore animi, quàm à robore corporis, depingebant

Mer-

Mercurium absque pedibus & manibus; in senibus quippe sufficit ratio & intellectus efficax, licet deficient vires & partes quæ moveant corpus; & probat Plutarchus aliis exemplis compluribus, quod senibus conveniat regnare, veluti *Polit. lib. 7. cap. 9.* ætatis istius proprium. Quod confirmat Job, dicens in senibus esse sapientiam; nec non Ecclesiasticus, prominare in senibus sapientiam, & consilia eorum esse æstimanda. Suadet Plato eligere ad gubernandam Rempublicam viros senes, probatos experiētiā, prudentes, sapientes, qui ament Rempublicam. In Homero laudatur ratiocinium senis Nestoris, veluti dignioris inter omnes; & ipsissimus Nestor loquens de se ipso dicit, admonere consilio & rationibus, hoc esse officium senum. Euripedes introduxit in tragiædiis suis Jocastam mulierem vetulam, loquentem filio suo hunc in modum: fili, senectus non est per omnia mala; siquidem experiētiā mediante & usū valent senes operari & loqui longè sapientiùs, quàm adolescentes. Seneca dicit officium juvenum esse obedire, & senum consulere & imperare. Aristoteles asserit, non concedenda esse negotia Reipublicæ quibuscunque, sed pro ratione ætatis & prudentiæ quam homines tenent: Ita juvenes juxta ordinem naturæ pollent robore ad exequendum, & prudentiā senes ad consulendum. Euripedes ait, executionem esse demandandam *In Menalipe lib. 3.* juvenibus, consultationem verò de agendis senibus. Hinc Plutarchus præhabet consilia senum, & hastas juvenum; mit denen Alten soll man rathschlagen, mit denen Jungen secht. Atque vel ideo, quia senibus proprium est consultare bene, vocatur domus, in qua consultationes fiunt, Senatus.

Consideret Princeps, Roboamum Regem Israël, eo quod reliquerat consilium seniorum & expertorum in gubernanda Republica, secutus pueros imperitos, attraxisse calamitates multas populo Israëlítico: Quamprimum ac illam admiserat stultitiam, secuta est separatio decem tribuum, divisio populi, perditio Reipublicæ Israëlitarum, & de-

Gen. cap.

41.

*1. Reg.**cap. 13.**4. Reg.**cap. 5.**ibid. c. 12.**Esdrae lib.**2. cap. 8.*

& destructio cultus divini; introductio idololatriæ, & condemnatio decem tribuum, quod divortium fecissent ab unione & religione divina. Omnia damna hæc gravissima nata sunt, quod nescivisset Rex eligere Consiliarios, nec voluisset acquiescere consilio senum, veluti prudentissimorum & expertissimorum in gubernanda Republica. Econtra considerabit Princeps, quantâ Regnârint cum prosperitate Reges, qui dirigebantur à viris prudentibus & sapientibus, & præprimis timentibus Deum. Considerabit, quàm bene gubernaverit Rex Pharaos, quando concredidit se Josepho; & Rex Saul, quando secutus est consilium Samuelis; Rex Syriæ, quando Consiliarium habuit Naamanem; Rex Joas, quando obsecundavit directioni Joyadæ; Nabuchodonosor, quando adhæsit consilio Prophetæ Danielis; atque Nehemias, quando usus est consilio Esdræ. Fortunatæ profectò sunt Respublicæ, quas beat Deus usque adeò, ut impertiatur eis Sacerdotem, sicuti Esdra erat, qui doceat eos, quomodo serviant Domino & Redemptori nostro JESU Christo: & cui mittit Principem, qualis Nehemias erat, qui obstringat sibi commendatos, ad facienda, mandata Dei, & liberalitate suâ succurrat populo afflicto & destructo, ac depauperato bello, peste & fame.

Quarta qualitas requisita à Rege Salomone in Consiliario, est, ne, dum consultandum sit tristis: quandoquidem spiritus tristis exsiccat ossa, dicente eodem Rege Salomone, quantò magis carnem & sanguinem: atque dum anima est tristis, offuscat à passione, ut nec intelligere queat nec judicare quid expediat. Cujus incommodi evitandi causâ in conviviiis consultabunt Parthi super faciendis: tristitia quippe occæcat intellectum.

*Prov. c. 25.**Seneca in**lib. de be-**nef. velox**consilium**sequitur*

Quinta qualitas est, ut consilium sit maturum, sumptum, ut ajunt, à pulvinari: nam consilium præceptis trahit post se pœnitundinem: quò magis enim super negotiis deliberatur, eò magis intelliguntur; atque festinatio & ira corrumpunt molimina. Quare rectè dicitur, quod præcipita-

cipitatio consilii sit noverca. Titus Livius præcipationem *pæniten-*
 appellat cœcam & improvidam. Philosophi naturalistæ *tia. Se-*
 dicunt, canem festinabundum cœcos parere catulos. Mul- *cunda cu-*
 toties petit homo ab amico suo consilium, ex quo depen- *ra sapi-*
 det ipsi vita, honor, substantia, imò & conscientia; cui ami- *entiores.*
 cus absque deliberatione ulla, cum facilitate tanta, dicit quæ *Lib. 22.*
 faciat in casu occurrente, acsi inveniretur scriptum in Evan- *Erasm. in*
 gelio. Suadet Rex Salomon, ut oculi nostri semper stent *adag.*
 attentè ad rectitudinem, & palpebræ nostræ primùm respi- *Prov. cap.*
 ciant ad passus, quos facturi sumus: nequando irruamus *4. v. 25. 26.*
 inconsideratè in ea, quæ molimur: quin permittamus *27.*
 consilium & deliberationem maturari. Quem in finem
 necessaria sunt quinque, dicente P. Ludovico Granadensi. *Libro dux*
 Primò ut commendentur præprimis negotia Domino Deo *viatorum.*
 nostro. Secundò, ut perpendantur præviè cum omnimo-
 da attentione & discretionè, perspectâ non modò negotii
 substantiâ, sed & circumstantiâ quâlibet: deficiente enim
 vel unicâ, condemnari potest quod facimus totum; sed etsi
 perfectum sit opus, suisque vestitum circumstantiis, ubi
 non sit opportunè, sufficiens est ad inurendam ei notam. Ter-
 tiò, ut sumatur consilium, quæcunque enim arripiuntur
 absque consilio, rarò succedunt ad votum; sed & tractetur
 cum aliis, quod quis est factururus: isti verò sint pauci &
 electi, tales omnino qui intelligant illud, de quo consulta-
 tur; quantumvis etiam profit audire opiniones multorum
 in ordine ad causam ventilandam, conclusum tamen sit pau-
 corum, & electorum, nequando aberretur in sententiis.
 Quartò ut deliberationi detur tempus, quatenus per dies
 aliquot consilium possit maturari: ita enim melius inno-
 tescent personæ ex communicatione plurium dierum; sed
 & melius cognoscentur facienda: cum, quod ab initio pla-
 cuit, non rarò displiceat ex post facto. Quintò ut præca-
 veantur quatuor inimicæ infensissimæ Prudentiæ; & sunt
 præcipitatio, passio, obstinatio, & contradictio vana: qua-
 rum præcipitatio occæcat; obstinatio præcludit portam
 D 2 confi-

consilio bono. Franciscus Villalupus in problematibus suis ait, conclave intellectus ingredi perturbationes quatuor: superbiam, quæ indicat, quænam sint honoris; avaritiam, quæ præsupponit, quanta per victoriam procurari possint compendia: & protinus iracundiam & invidiam; quibus passionibus inclamantibus non auditur ratio, vel si auditur, non creditur ei.

*Ecclesiast.
cap. 4.*

*Lib. 2. cap.
2. de offi.
Idem ibid.*

Idem ibid.

Sexta qualitas, quam requirit Rex Salomon in Consiliariis, est, ne vitiosi sint vel mali; siquidem consilia malorum plena sunt fraude; & quandoquidem Spiritus Sanctus illuminat intellectum in consiliis hominum, credibile est, quod assistat duntaxat bonis & probis, quod indicet eis quid faciant: Fides quippe Theologica caput est omnium virtutum & principium sapientiæ. Sint Consilarii, quemadmodum S. Ambrosius vult, personæ, quæ doctrinâ suâ & more vivendi exemplum præbeant consulentibus eos; quò magis auctoritatem sibi concilient & fiduciam; & ne contradicant vitâ & moribus consilio quod dedere. Non fraude utantur & dissimulatione in consiliis: nemo quippe hauriet aquam ad potandum ex locis lutosiss; neque bene consulit aliis, pro se ipso consilium capiens malum, qui dum virtutis cultor esse posset, vitii assecla est & malitiæ.

*Ecclesiast.
cap. 8.*

Prov. cap.

27.

Polienus

l. 1. Stiag.

Septima qualitas est, ut amicus sit & notus. Volens Alcibiades perspicere, quinam foret amicus cui concrederet molimina sua, tulit in cubile obscurum statuam, cui vultus erat hominis mortui; & vocatis, qui obtulerant se ipsi in amicos, dixit eorum cuilibet seorsim, quod trucidasset hominem, quem teneret absconditum domi suæ: & ostensâ eis statuâ quam habebat in cubili, rogavit eos, ut reciperent in domum suam mortuum illum: ne suspitione emergente, quod ipse occidisset eum, quæreretur & inveniretur domi suæ. Excusabant se omnes, nolentes facere quod Alcibiades rogaverat, & timentes, ne invento mortuo in domibus suis, haberentur ipsi rei homicidii illius. Solus Callias consensit hominem recipere in domum suam, & ex-

& exponere se periculo qualicunque amore ipsius. Quem cum invenisset Alcibiades amicum esse verum, detexit ei quod fecerat, ut cognosceret, quis amicus sibi foret sincerus. Fortuna adversa detegit & prodat, an amici sint veri. Dicebat Julius Cæsar, amicos converti in inimicos illis, quos persequeretur Fortuna; atque Justinus dicit, quò inclinatur favor fortunæ, inclinatur favor hominum.

Instit lib. 9.

Octava qualitas requisita à Rege Salomone in Consiliario, est, ut fidelis sit, nec consilium suggerat nocivum. Cogniturus Princeps, an Consilarii in sententiis suis ei sint fideles, fingat petere consilium eorum in rebus omnino contrariis bono publico; dicens, quod licet sint talia, attamen ita exigere servitium regium, propter certos fines; veluti infringendo Leges, & privilegia concessa benemeritis, imponendo tributa & hujusmodi. Atque ex responsionibus, quas dederint ei Consilarii sui, poterit colligere quodammodo, qualis eorum sit amor erga Rempublicam. Volens Imperator Constantinus scire, an existentes ei à servitiis & consiliis forent ei fideles; promulgavit, quod omnes qui vellent abdicare fidem Redemptoris nostri JESU Christi, & redire ad cultum idolorum, facultatem haberent liberrimam; quin timerent de perdendo servitio & amicitia: Reliquerunt nonnulli fidem, reversi ad Idololatriam: verum Imperator Constantinus usus amplius non est eis, dicens, quod cum fideles non fuissent Deo, minus fideles futuri essent ipsi. Paulus Tertius Pontifex Maximus ista usus est sagacitate, quò magis cognosceret affectum hominum, eorumque perspiceret voluntates: proponebat citra necessitatem negotium aliquod, unde daretur anfa disputandi, dicens Cardinalibus suam effari sententiam; atque ex disceptationibus eorum depromebat responsiones, quas daret Legatis Principum.

Ecclesiast. cap. 27.

Erasmi in panegyri ad Philip. Regem.

Tripertita l. 1. c. 7.

Paul. Jov. l. 43.

Complures alii sunt modi, quibus cognoscatur, an Consilarii magis respiciant ad bonum privatum, quam ad publicum; an hypocritæ sint, an avari, an adulatores. Qui

dicunt omnia esse Regis, Regem posse facere ad arbitrium, quotquot velit, imponere posse tributa, Regem non posse errare, quidquid Regi placet legis habere vigorem, & pro Lege observandum esse; neque Regem obstrictum esse ad dandam rationem ejus quod jubet; omnes isti inimici sunt infestissimi boni publici; quandoquidem Rex nec debet, nec potest facere quidquam, quod redundet in præjudicium Reipublicæ notabile. Nemo Principum usque in diem istam, magnas adeptus est vires, aut cum eisdem conservavit se, nisi mediantibus viris, qui aestimarent magis bonum publicum quam utile suum privatum; & e contra quâ die Principes consilia sequuntur, & ductum hominum, qui magis sua procurant compendia, quam bonum publicum, incipient ipsi declinare, & cadere denique, neque efficietur unquam quod Reipublicæ sit proficuum. Alleviaturus Solon debita, introductâ Sisactiâ, quæ debitorum erat diminutio, & quietantia publica, quatenus exigi non posset quod alicui debebatur; communicavit propolitum amicis suis: qui cunctati non sunt accipere mutuam vim pecuniæ, magnumque contrahere æs alienum ante legis promulgationem: eatenus, ut lege promulgatâ, jam emissent amplissimas domos, & opimas possessiones pecuniâ illâ, quam astutè acceperant mutuam, quin cogitarent de reddendâ.

*Plutarch.
in vita So-
lonis.*

Prov. c. 1. Nona qualitas quam desiderat in Consiliario Salomon, est, ne detegat ventilata in consultatione. Seneca dicit, Consiliarium multum locuturum esse secum, cum aliis parum: siquidem loquendo multum cum aliis, periclitatur propalare secretum. Quod corrumpit molimina quælibet cum publica tum privata, est cognitio eorum quæ in consultationibus determinantur. Joannes Gerlon ait, quod tempore suo omnia Regis molimina exitum sortirentur finistrum, quoniam ministri quidam Regis, homines fortis abjectæ, manifestarent omnia in Consiliis conclusa. Quod idem contigit Henrico Regi Portugalliæ, cui audienti graviter loquebantur altè; ita ut omnia quæ dicebantur, mox essent

*In 4. part.
in serm.
ad Reg.
Franciæ
confid. 2.*

essent notissima. Verum isthoc Reipublicæ præjudicat
multum, cui necessarium est, ad declinanda multa discrimi-
na & adversantia, ut teneatur secretum, quod in consulta-
tionibus occurrit, atque ita observabant Romani.

*Val Max.
de instit.
amiquit.*

Respublica Venetiarum in consiliis suis custodit secre-
tum arctissimum, unde adauxit magnificè, & sustentavit do-
minatum suum, cumque evexit ad altitudinem illam notis-
simam omnibus; atque vel hac de causâ, non admittit ad
consultationes plebeios. Adeo coarctati sunt ejus nobiles,

*Garim-
bertus
problem.
117.*

ne possint ullo modo evadere in Tyrannos; quorum ne-
mo non procurat promovere bonum publicum. Quan-
tum observet secretum Respublica Veneta in consiliis suis,
elucet ex eo, quod percipientes Veneti, Carminiolam Du-
cem exercitus primarium, non facere quæ decebant, con-
cluderent mittere ad accersendum eum, quasi communica-
turi cum ipso necessaria quædam ad bellum, quatenus in-
venientem exequerentur poenam promeritam. Quale con-
clusum in senatu ducentorum præsentium mansit occultum

*Bartolus
discurs. 5.
Petr. Ju-
stin. in
hist. Ve-
net.*

mensibus octo; & licet inter illos complures essent Ducis
amici, nemo tamen eorum detexit illud spatium temporis
tanto. Veniens Venetias Carminiola, exceptus fuit ma-
gnificè: & postquam stitit se senatui, ductus fuit simulatè
in aedes, ad requiescendum à molestiâ itineris: deinceps
jusserunt eum remanere captivum, & in termino dierum
triginta, quibus de causâ ipsius cognoverunt, mandave-
runt eum decollari. Paulus Jovius ait, quod con-
demnaverint eum, quatenus confiscarent ter centies mille
ducatos quos habuerat, sicuti prolixius scribit in tractatu
de officio Capitanei Generalis. Et nequando homines vi-
dentes Consiliarios convenire ad consultandum, possint si-
bi imaginari, & multoties divinari, quod conclusum fue-
rit; præcepit senatus Venetiarum, ut Consilii membra,
convenirent certis diebus quolibet mense, non determinato
vel die vel horâ, quo ingrederentur consilium; sed etsi non
occurreret consultandum quidquam, insumerent tempus,
quo

*Petrus
Bemb. in
hist. Venet.*

*Contaren.
de Repub.
Venet.
Plutarch.
in Lycur-
go.*

*Vid. Po-
stellus de
magistrat.
Athen. in
opusculo
de not. Pi-
thag.*

*In opusc.
de not.
Pithag.
l. 2. Hye-
rogliph.*

*Ecclesiast.
cap. 37.*

Ecc. c. 6.

quo Consiliarii solerent interesse Consilio, in rebus aliis per-
rinentibus ad Rempublicam; unde fieret, ut populus non
inquireret curiosè, quare convenissent. Imitatores sunt
Veneti haëtenus, uti & in multis aliis circa regimen Rei-
publicae suae, Lacedaemoniorum, qui convenientes ad con-
sultandum, super rebus concernentibus Rempublicam,
quando non occurrebant negotia publica, infumebant tem-
pus in laudandis dictis & factis honorificis civium, inci-
tando eos ad perseverandum in exercitiis honestis, & cor-
ripiendo vitia coeterorum. Sed & statuit Regimen Venetia-
rum, ut laturo suffragia sua, demitterent ea in arculam ne
posset innotescere, cui sua darent vota, quoties eligendus
venit quidam in magistratum.

Quaerit Plutarchus, quare prohibuerit Pithagoras, ne
quispiam domui suae haberet hirundines? ejusque reddit
rationem, quod hirundines sint ingratae, nulloque bene ci-
curentur artificio. Pierius Valerius ait, quod sint inuti-
les, nullumque adferant emolumentum domibus, in qui-
bus suos exstruunt nidos. Auctor Rhetoricae ad Herenium
affirmat, quod quemadmodum amici falsi tempore adver-
sitatis, relinquunt illos quorum fingeant se amicos; ita hi-
rundines veniant in principio veris, & adventante hyeme
in alias iterum transeant terras. Intelligi potest, quod Pi-
thagoras dicit, sicut illud intelligebat Aristoteles, quod con-
sultum non sit habere in domo blaterones.

Decima qualitas desiderata à Salomone in Consiliario,
est, ne invidiam foveat vel malam voluntatem; nequaquam
enim praesumendus est consulturus benè & fideliter, qui
malevolentiam fovet & invidiam erga illum cui consultit.
Invidia vitium est quod prodivit de baratro inferni, & quo
primùm decepit daëmon Evam & Adamum, suadendo,
ut commederent de fructu arboris, de quo ne commede-
rent mandaverat eis Deus. Eligendus est, uti Salomon
ait, inter mille Consiliarius unus; equidem non vult Salo-
mon, ut consultant homines tantum cum uno, sed ut inter
mille

mille eligatur unus, cui concedatur arcanum, quia utique reperitur melius quod inquiritur à multis, quam quod à paucis. Multi in Jure nostro vocantur quatuor: ut multi sint Consiliarii vel pauci, dependet ab arbitrio Principis. Imperator Alexander Severus, priusquam publicaret Leges, quas præcipiebat observari, consultabat desuper cum viginti Jurisconsultis doctissimis, & quinquaginta viris illustribus. Negari non potest securius consultari cum multis, quam cum uno solo; sicuti enim Aristoteles ait, quando conjunguntur multi, ubi sunt rudes, conferentibus omnibus, jungitur scibile unius scibili alterius: quia secundum Psalmistam signatum est super quemlibet nostrum lumen vultus Domini.

Glossa in L. 1. ff. de legat. 3. Aelius Lamp. in vita Alexandri Severi. Arist. polit. lib. 2. & alibi sæpe. Psalm. 4. v. 7.

Plato dicit, Consiliarios, ut consulant bene, liberos esse debere à passione & affectu: siquidem voluptas & dolor duo sunt consiliarii contrarii & stulti; atque dicente Virgilio, amor & ira subvertunt intellectum. Sallustius affirmat, quod quicumque deliberat de rebus dubiis, alienus esse debeat ab amicitia, ira & misericordia: animus enim in quo altercantur passiones istæ, veritatem dignoscet ægerri- me: neque fuit unquam aliquis, qui voluntati inordinatæ copularet id quod utile est & expediens: quòcunque enim magis propendet voluntas, eò magis applicatur ingenium; sique prædominatur & vincit voluntas, nihil valet efficere ratio, desiderio obtinendi, quod quis præsumit, occæcante intellectum. Id ipsum operatur metus, dicente Cornelio Tacito, nec permittit homines meticulosos gubernare benè, neque consulere quod ad bonum pertinet Reipublicæ: timor quippe non relinquit libertatem judicandi. Et quemadmodum intuentes lusum, judicium tenent liberius ludentibus, utpote nihil fascinati à spe lucri, quod offuscat oculos intellectus maxime perspicacis; ita & qui ludunt & qui consulant, liberi sunt à passione qualibet, ne perturbati intellectu ignorent quid eligant melius. Quando Athenis conveniebant ad judicandum Areopagistæ,

Qualitates Consiliarii secundum Platonem Dialogo 1. de legib. Æneid. Lib. 2. In Catilin. in Orat. Julii Caesaris. Lib. 3. Annal. Quintil. lib. 6. c. 1.

*Francisc.
Sanfovin.
de dict.
& fact.
Caroli V.*

Epist. 7.

*Ecclesiast.
c. 10. v. 16.*

*In vita
Lycurgi.*

*Qualita-
tes Consi-
liar. i se-
cundum
Thucidi-
dem.*

*In Phæ-
dro.*

*Ecclesiast.
c. 38. v. 35.*

tæ, dicebat eis præco voce altâ, ut judicarent nullo habito respectu passionis vel affectûs ullius. Desiderabat Imperator Carolus V. Consiliarios suos missam facere dissimulationem & respectum, priusquam ingrederentur ad consultandum, quatenus nullius facientes rationem rei quàm veritatis, possent liberè intelligere & judicare de eo quod Reipublicæ optimum foret & utilissimum. Scribens Plato amicis Dionis affirmat, quod soliti comedere multum, licet ingenio polleant, nequeant esse prudentes. Rex Salomon dicit, vae terræ cujus Rex puer est, & cujus principes mane comedunt; sive quemadmodum interpretantur alii: vae regno cujus Rex infans est, & cujus rectores sunt ebriosi; Commessatores quippe & bibaces haud sunt prudentes: secundum Plutarchum ratio est, quia habentes continuò corpus farcitum cibis, iudicium corrumpunt usque adeo, ut neque ad consulendum, neque ad gubernanda negotia Reipublicæ, neque ad procurandum aliud opus bonum profint quidquam; verum adinstar animalium brutorum usum perdunt rationis, & utuntur in malum donis Dei, quæ cum devotione & reverentiâ sunt adhibenda.

Quatuor porro, ait requiri Thucidides in Consiliariis, ut consulant benè, in rebus pertinentibus ad Rempublicam. Primum, ut intelligant super quo consultatur: quandoquidem judicare possunt malè, dicente Aristotele, de coloribus cæci. Affirmat Plato hoc esse momenti maximi, quod præ oculis habeant, qui bene volunt consulere. Aiebat Socrates, eloquentes esse omnes in arte, quam callent. Et affirmat Rex Salomon, omnes sapientes esse in arte, quam intelligunt. Secundum quod in Consiliario requirit Thucidides, est, ne patiatursè corrumpi vel nummis vel promissis. Tertium ut sciat proponere, quod putat faciendum in emolumentum Reipublicæ; siquidem si intelligat quod facere expedit, neque tamen sciat explicare, perinde est ac si intelligeret neutiquam. Calleat Consiliarius Principis artem bene eloquendi: sicut enim homines differunt

ab animalibus reliquis per intellectum & loquelam; ita credibile est homines inter excellentiores esse illos, qui melius & majori cum judicio & gratia sciunt ratiocinari. Ne tamen garrulus sit & blatero, cum quæ tinnunt dolia sint vacua, sed quæ sono resonant furdo sint plena. Quartum est ut sit magis addictus Reipublicæ, quam emolumento & existimationi suæ privatæ: eatenus ut si possit procurare aliquid in bonum commune, in id intendat viribus omnibus & industriâ, etiam cum præjudicio propriæ famæ, vitæ & bonorum. Infortunatæ sunt Respublicæ, quæ Consiliarios habent Midam quendam aut Claucum, homines qui in consulendo non respiciunt ad bonum publicum, sed quomodo ditescant & adaugeant substantiam suam cum Reipublicæ detrimento. Tales, dicente Petro Cremenfi, persuasos faciunt Principes, de imponendis novis tributis, de confiscandis bonis & substantiis suorum vasallorum; quatenus ea petere possint ipsimet & accipere in præmium. Quâ de causâ Consiliarius bonus exuat omnem respectum amicitiae, cognationis, partialitatis, factionis, & alios quoscunque; & induat prudentiam rectam, quæ nec scit nec potest, nec vult favere nisi justitiæ & veritati; ista sit ei loco amicorum, cognatorum, lucri & existimationis: ad istam respiciat solam, sitque omnium absque differentiâ ullâ: vel si unius sit magis quam alterius, sit illius pro quo ratio stat atque virtus. Abominetur Consiliarius Principis, in consulendo procurare compendia cognatorum & amicorum cum præjudicio Reipublicæ, & sicuti Lucanus ait, cogitet: quod natus non sit sibi soli, sed toti Reipublicæ.

*In rapsodia de re-
glâ regni
admini-
stratione.*

Aristoteles exigit, Consiliarios esse exercitatos in negotiis belli & pacis & rebus eò pertinentibus: siquidem officium & obligatio Principis in duobus potissimum consistit, in regimine & protectione; quorum alterum referatur ad pacem, alterum ad bellum. Admittebant equidem Romani ad consultationes senatorum personas quasdam, quæ Reipublicæ serviarent in muneribus solum honorificis, non

*Qualitates Consi-
liarii se-
cundum
Aristote-
lem.*

Rhetor.

lib. 1.

Aul. Gell.

l. 3. c. 18.

*qua-
nost. attic.*

*Francisc.
Sanfov. de
dict. &
fact. Ca-
roli V.
L. i. C. de
off. vicar.
Can. state
c. i. q. i.*

*Artificem
reddis u-
sus prom-
ptum, ars
facilem,
natura
potentem
Gloss. in
cap. quæ
sit, de ele-
ctione, ci-
tans Ari-
stotelem.*

quatenus dicerent, quod sibi videretur circa negotium pro-
positum, sed ut sequerentur illos, qui viderentur consule-
re melius, & in eorum descenderent sententiam: eâ de cau-
sâ dicti Pedarii. Imperator Carolus V. dicebat, illos esse
Consiliarios bonos, quibus scientia esset juxta ac experien-
tia circa negotia occurrentia, essentque faciles ad determi-
nanda ea, quæ oporteat facere: praxis siquidem & expe-
rientia, dicente Aristotele, facilitant intellectum, & effi-
ciunt promptum ad resolvenda quæ in consultatione pro-
ponuntur.

Secundò exigit Aristoteles in Consiliariis, ut pruden-
tiâ polleant ad exequendum, quod in consultatione fuit con-
clusum; frustranea namque foret consultatio, sicuti diximus,
absque executionis robore. Idem sentit Aristoteles cum
Thucidide; sicque Thucidides vult Consiliarium scire pro-
ponere quod sentit, conformat se ipse tempori, in quo
scribebat; dum Athenienses tempus insumebant longum
proponendis in consultatione opinionibus suis, quin decer-
nerent quid esset faciendum: proprium est enim Demo-
cratiæ aut Statûs popularis, nihil concludere, nisi ad con-
cludendum obstringat necessitas: quapropter si consilium
arripiant fortunatum, casui adscribendum est, non pruden-
tiæ. Demosthenes dicebat, Athenienses in consultationi-
bus habere se adinstar navarchorum, qui consulerent anxie,
& dum pertingunt ad portum, per incuriam perderent na-
ves. Ratio, quare Respublicæ non amplectantur partes bo-
nas nisi per vim, est, quòd inertia non patiatur eas deter-
minare se, ubi subest aliquod dubium; & nî cogantur ad
resolvendum quâdam violentiâ, semper existant suspensæ
& perplexæ, quò se vertant ignaræ.

Affermat Aristoteles, in servis non esse perfectam illam
animæ potentiam, in qua consistat vis consilii; atque mu-
lieres habere eam imperfectam & languidam: quod quidem
in genere, sed non in particulari potest verificari; quan-
tumvis enim negari non debeat, servitutem opprimere po-
tentias

tentias animæ, easque liberiores & perfectiores futuras esse
 in eodem homine, si existeret liber; siquidem dicente Pla- *Dialogo 8.*
 tone & Homero servitus efficit, ut homo perdat intelle- *de repub.*
 ctus medietatem; multi tamen servorum ingenii fuerunt
 clari & perfecti. Quintus Curtius ait, securius & melius *L. 7.*
 esse servis obedire, quàm consulere: consulendo enim pe-
 riclitantur, quoties consilio non correspondet eventus, obe-
 diendo verò culpâ sunt immunes. Negari quidem non
 potest, cum ingenia hominum varia sint & diversa admo- *Persius.*
 dum, quòd quædam adversitatibus depurentur, quemad-
 modum aurum igne. Virtus juxta S. Paulum in infirmita- *1. Cor. 12.*
 te perficitur. Alii econtra molestiis & infortuniis judicium
 perdunt & intellectum. Non modò majori judicio & in-
 tellectu pollent homines, quibus fortuna favet, quàm qui-
 bus adversatur; sed & in animalibus brutis apparet diffe-
 rentia ista, quæ promptiora sunt ad opera, ubi excitantur
 à voce heri amicâ. Profectò in hominibus captivitas per-
 turbat ingenium talem in modum, ut subinde vexatus à
 fortuna non videatur idem homo, quemadmodum Leges
 civiles statuunt de homine, qui ex libero transivit in capti- *L. 98. §. 8.*
 vitatem servilem. Et quamvis multoties casus faciat ser- *pr. ff. de*
 vos, quos natura fecit liberos, & liberos faciat, quos natu- *solut.*
 ra fecit servos; conformiter tamen ad Leges naturæ, qui *Aristot.*
 minus potest, & minus intelligit, serviat & obediat illi, *l. 1. politic.*
 qui plus potest, & plus intelligit. Plato, Diogenes, Jose- *c. 3. Prov.*
 phus, etiamsi dum capiebantur esse servi, nullum tamen *11.*
 passi sunt intellectus detrimentum; imò contra, sicuti S. Hie- *Evolvatur*
 ronymus dicit, Plato licet captivus, major erat hero, qui *Theaurus*
 emerat eum: herus quippe erat idiota, & Plato erat Philo- *nost. Phil.*
 sophus. Diogenes captus & ductus in servitutem, dixit *mor. l. 16.*
 præconi eum vendenti, ut promulgaret, quis vellet emere *c. 11.*
 dominum, à quo regatur. Licet Legibus naturæ ita con- *Plato in*
 forme sit, ignorantem servire perspicaciori, & impoten- *Gorgia*
 tem animo potenti; videmus tamen communiter inertes *1. Epist.*
 imperare fortibus, ignorantes doctis, malos & vitiosos pro- *ad Paulin.*
 bis

bis & bonis; sicuti respondit Appollonius Thianæus percontanti cuidam, quid invenisset in mundo, quando circumvisisset eum peregrinando.

*Erasm. in
Apo.
Lib. 3 c. 22.*

*In lib. de
illustrib.
mulierib.*

*Matth.
cap. 13.*

*Medicina
non curat
hominem
sed Socra-
tem.*

Quod Aristoteles dicit, mulieres imperfectam habere illam partem animæ, in qua consistat vis consulendi; eatenus videtur conformasse se mori Romanorum & Lacedæmoniorum, qui non admittebant mulieres ad consultationes suas, easque prohibeant à calatis comitiis: quia ut plurimum pronæ sunt ad narranda nova, & ad propalanda secreta eorum, qui cum periculo manifesto ipsis ea concedidère. Dicebat Cato Major, dolere se, quòd detexisset unquam secretum aliquod mulieri. Lactantius Firmianus reprehendit Platonem, quare in Republica sua velit mulieres admitti ad consultationes de negotiis Reipublicæ. Quod Aristoteles dicit de excludendis hic mulieribus, non procedit de omnibus, quas inter extitère & existunt etiamnum maximè illustres, quarum consilia fuerunt & sunt Reipublicæ perquam utilia: sicuti testatur inter multos Joannes Boccacius. Qui regulam statuunt adeò generalem circa iudicium & intellectum mulierum, non videntur conformari, dicente Petro Rebuffo, parabolæ Evangelii de decem Virginibus, quarum quinque saltem fuerunt prudentes, & quinque imprudentes, dum nec major fuit numerus imprudentum quàm prudentum. Ex eo quod diximus hactenus, colligitur, quod affirmare universaliter, sicuti Aristoteles facit, quod verificandum venit in particulari, magis est velle disputare & rationes quærere ad disceptandum, quàm monstrare, quod necesse est ad cognoscendum, an consulturi qualitates habeant requisitas: consilia quippe dependent ut plurimum ab occasionibus & circumstantiis; sùntque veluti remedia applicanda infirmitatibus, quæ non curantur in abstracto, sed in subiecto cui inhærent, testante eodem Aristotele; sùntque Consiliarii medici, qui in negotiis vulneratis quærunt remedia, quatenus ea applicent; atque in applicativa, sicuti ajunt, consistit profectus, quem

procu-

procurant medicinæ: Ac vel ideo dicitur vulgò, manus magistri esse unguentum; & dependet modus applicandi à iudicio & prudentia, quam quilibet habet quoad consultationes: unde & cujuslibet inspicienda est aptitudo. Regulæ universales nequidem sufficiunt pro negotiis Rerumpublicarum, in quibus ut plurimum concurrunt circumstantiæ multæ & variæ admodum, quæ regulis universalibus nequeunt exprimi.

Calleant Consiliarii Principum linguas varias, præprimis linguas populorum, qui Principi suo vel sunt subiecti, vel confœderati, vel amici: dum periculosum est negotia Reipublicæ ardua & spinosa tractare per interpretes, qui minùs perfectè & minùs fideliter possunt referre dicta: torquendo ea, minuendo vel augendo ea modis plurimis. Si quando explorator venit, ex cuius relatione dependet salus & honor regni, nec res patitur moram: inconveniens foret admodum, tali tempore accersere interpretem, qui vel reperiri non posset tam citò, vel cui explorator non vellet manifestare se, vel per quem ipsum secretum posset propalari, aut oriri possent incommoda alia. Quanti hoc sit momenti, innuit Themistocles, quando fugiens ex Græciâ & confugiens ad Regem Persarum, quæsitus ab eo quid vellet, respondit, orationes similes esse aulæis pictis: quemadmodum enim illa, dum extensa sunt, præmonstrant imagines depictas, & quando complicantur, occultant eas; id ipsum contingat in oratione; petens spatium anni, quo durante addisceret linguam Persarum, ne declararet Regi per personam tertiam, quod sentiret. Philippus, qui interpres erat Atabalibæ Regis Cusci accusati, interpretatus est ejus dicta talem in modum, ut condemnaretur ad mortem. Judices, qui judicabant populum Israël, debebant scire, dicente Petro Galatino, linguas septuaginta, ne haberent necesse loqui per interpretem coram se litigantibus. Imperator Carolus IV. hâc de causâ præcepit in Aureâ Bullâ de Electorum S. R. I. filiis, quibus spes esset succedendi in

*Plutarch.
in vitâ
Themistocles.*

*Lib. 4. de
Araneis
Cathol.
fidei.*

ele-

electoratu, ut ab anno septimo usque ad decimum quartum, addiscerent grammaticam, linguam Latinam & Slavonicam, propter necessitatem earum, pro circumstantiâ illorum temporum. Non est nimium, ut Consilarii Principis calleant linguas populorum, quos gubernat eorum Princeps; quandoquidem Rex Mithridates loquebatur absque interprete populis quos regebat viginti.

*Valer.
Maxim.
lib. 8. de
studio &
industriâ.*

*Apud
Dion. Ha-
licarn. lib.
10. aut
Rom.*

*Sallust. in
Catelina-
rie.*

Perpexerint & legerint Consilarii Principis cum attentione magnâ, & examinaverint subtiliter historias antiquas & modernas, præprimis Reipublicæ suæ, confœderatorum suorum, vicinorum suorum & inimicorum. Aristoteles suadet omnibus gubernantibus Rempublicam, ut incessanter volvant historias, quatenus datâ occasione sciant uti eo, quod legerunt. Qui enim novit præterita, prospiciet futura, eoquod consilium futurorum veniat à præterito, uti dicit Romilius; & ut plurimum præteritis futura similia sunt. Hinc Cyrus apud Xenophontem jam moriturus, filios suos alloquitur sic: discite ex iis, quæ jam facta sunt; quæ optima est dicendi ratio: semper quippe, ut ait Thucydides, eadem in mundo agitur fabula. Sciant præterea Consilarii Principum finem, materiam, media & latitudinem cujuslibet virtutis: quandoquidem propter ignorantiam istam homines ferè omnes tranquillum vocant meticulosum, cautum vocant proditorem, rudem & ineptum vocant bonum, stupidum vocant mansuetum; ignorantem, qui vel non vult vel non scit laborare, vocant hominem incedentem per viam rectam; temerarium & furiosum vocant fortem; prodigum liberalem, avarum providum; superstitiosum sanctum; & sicuti dixit Cato Utricensis in oratione pronuntiata in Senatu, jam à multo tempore perdidimus vera rerum nomina, quare non Respublicæ modò, sed & homines non reguntur bene. Viderint Consilarii Principum multas provincias, & inter illas non solum provincias Principum suorum proprias, sed & provincias adversariorum & vicinorum ejus. Peregrinatio ista curiosa sit & prudens,

non

non incuria & nescia, sicuti solet esse hominum otiosorum & vagabundorum, & qualis foret pertranseuntis nundinas pascendo oculos. Peregrinatio, quam requirimus in Consiliario Principis, talis sit, ut informet se probè de regimine pacis & belli, de rebus ordinariis & extraordinariis, de respectu & amore Principis erga suos vassallos & vicissim; de locis munitis, ac de indole hominum. Multi sibi persuadent, peregrinationibus longis acquiri prudentiam humanam, quæ non tam acquiritur per districtus magnos & latè patentes, sed ex communicatione hominum prudentum. Nequaquam hominem efficit prudentem, quod peregrè egerit multo tempore, multas viderit terras, & consuetudines gentium, quando ingenio destituitur & dexteritate proficiendi ex peregrinatione hujusmodi; neque enim dicente Horatio, mutant animum, qui trans mare currunt. Homerus & Virgilius hominem formaturi Heroicum & adornatum virtutibus omnibus, finxerunt Ulysssem & Æneam fuisse peregrinatos per mundum: nec contenti isto finxerunt, quod descenderint ad inferos & ad campos Elysios, ubi viderint & noverint ibidem versantes. Istam equidem peregrinationem instituant præ omnibus Consilarii Principis, revolventes mente, qualem in inferno patiantur pœnam, qui consulunt malè, & quantam in sedibus Beatorum mereantur mercedem, qui consulunt bene. Id quod innuit Propheta Regius, quando dicit, descendent in infernum viventes; ac si diceret clariùs, quod dum homines adhuc vivunt, imaginari sibi debeant pœnas, quas in inferno patiuntur illic extantes; quò magis recolendo eas laborent evitare.

*Psal. 54.
v. 16.*

Sciant Consilarii Principis robur & vires suorum Principum, confœderatorum, amicorum & vicinorum ejus: sicuti enim medicus præprimis considerat in corpore humano, quale & quantum teneat robur; ita & Consiliarius Principis sciat, quantæ, quales & quousque sufficientes sint vires sui Principis, amicorum ejus & confœderatorum, quò
F
maioris

magis sciat curare corpus Reipublicæ politicum; & ne curando partem unam lædat reliquas; quod foret perinde, ac si medicus curando membrum unum mutilaret aliud. Sit Confiliarius Principis justus, & bonus; utpote propensus adtribuendum cuilibet secundum merita sua; castigando malum & præmiando bonum, & observando de cætero mediocritatem debitam, ne in castigando vel crudelis sit, vel nimium remissus; neque in remunerando nimium tenax aut prodigus: ne castiget ultra quam delicta merentur, neque omnia delicta reputet æqualia, sicuti putabant Stoici; minus delinquentibus indulgeat, pœnas, quæ debentur Reipublicæ, arrogando eas sibi ipse, sicuti faciebat Dionysius Rex Siciliae. Promulgantes Leges, quibus exspolient populum, habent se adinstar herbæ abrotoni, quæ vermes enecat, & vermes quos enecet creat: & ut diligentes se ostendant & zelosos in administranda justitia, castigant innocentem, vel nocentem pœnâ majori ac delictum meretur. Confiliarius Principis ingenuus sit & liberalis: dum populus sibi complacet admodum in liberalitate, eam amat & adorat eam. Avarus semper habetur horrori, qui ad faciendam avaritiam suam venalia facit omnia; nunquam loquitur sine spe lucri: proinde panditur porta proditiombus multivariis. Sallustius scribit, quod exiens Româ Jugurtha dixerit: civitas, facile perderes te, si invenires emptorem. Amet Confiliarius Principis benefacere; quæ quidem virtus non requirit ut largiatur quid pecuniæ vel bonorum suorum, quæ partes sunt liberalitatis, sed ut adjuvet Rempublicam ejusque membra omnia, consulendo, monendo, laudando, vituperando & favendo auctoritate suâ & protectione, non illis modò, qui ejus favorem flagitant, sed omnibus, qui benemeriti flagitant nihil. Mansuetus sit & affabilis, admittens ad alloquium, magnos & parvos, divites & pauperes, nec exasperet verbis suis illos, quibus loquitur; multi enim malunt perdere vitam & bona, quàm pati exprobrationem quandam immeritam: por-
tas

tas pandat apertas hominibus quibuslibet felicibus & miseris, nec cuiquam præbeat occasionem desperandi.

Consiliarius Principis sit fortis: verum non fortitudine virium corporis, sed pectoris interioris; siquidem homines heroicos non efficit robur sed constantia. Fortitudo corporis ubique occurrit obvia in fossoribus & hominibus locantibus vitam diurnam pro paucis nummis. Homo fortis amat veritatem, abominatur adulatores, averfatur moriones: severus est, temperamenti semper existit ejusdem, inimicus magnus est blateronum, quod loquitur, loquitur cum veritate: sententiam suam depromit Principi, quemadmodum alteri cuilibet, dissimulat nihil. Adhuc autem non sufficit Consiliarium esse fortem, sed oportet fortitudinem ejus conjunctam esse prudentiæ: sicut enim metus fortitudini contrarius non patitur eum eligere, quod honorificentius est Principi, & utilius Reipublicæ; ita & fortitudo, nisi comitem habeat prudentiam & judicium, nullum docet formidare periculum; & cum Principes teneantur in consultationibus adhibere viros pollentes intellectu & judicio negotiorum experto, consilarii non modo fortes sint, sed & cauti. Consiliarius sit colericus aut sanguineus, non temperamenti alterius: hujusmodi enim temperamentum efficit, ut sit ingeniosus, memoriam habeat tenacem, judicium clarum, discursum ordinatum; ut sit justus, affabilis, sincerus, beneficus, magnificus & vegetus, atque corpore expeditus & agilis. Melancholici, utpote naturaliter tristes, ob idem temperamentum cum terra, rustici putantur, & repentes: vix duobus digitis extolles se à solo; vani audiunt & inimici sensuum nobilium, malitiosi juxta ac superstitiosi; eatenus ut complexionis hujus homines corruperint & destruxerint religionem mundi universam, somniis & phantasmatibus suis: suspicaces videntur summopere; quò magis senescentes, eò minùs intelligentes; ipsissima sunt invidia; & fastidiosi ut sunt, proni sunt ad injiciendas manus, vel ad eructandas injurias mille. In-

*Cornel.
Tacit.
lib. ii.*

*Philostat
in vita
Appollon.*

venit Appollonius Tyanaeus in civitate Epheso melancholicum, qui solâ præsentia suâ infecerat civitatem totam, ut emergeret pestis magna: nullam virtutem habet eminentem, omnes decrecentes infra medietatem.

*In proble-
mat. part.
30. probl*

*Plutarch.
in apo-
thegm.*

*Adde The-
saurum
nostrum
Philosoph.
moral. lib.
2. cap. 2.
in fine.*

Quamvis vero complexio melancholica tam bona non sit quàm colerica & sanguinea, attamen ab auctoribus vocatur communiter complexio heroica; isti siquidem non verentur dicere veritatem, nullâ ratione habitâ periculi cujusque; & quemadmodum vinum propulsat ebrios ad dicenda, quæ sentiunt clarè, ita melancholia astringit melancholicos ad eloquendam veritatem; atque multoties divinantur & prognosticant quæ sint eventura. Multi viri excellentes, dicente Aristotele fuerunt melancholici. Quamvis inclinationes causatæ à complexionibus hominibus sint naturales, attamen ut astrologi ajunt, non sunt edicta prætorum. Quapropter dicitur communiter sapientem dominari astris: licet enim sydera inclinent ad specialia quædam, nec tamen necessitant aut astringunt homines, qui prudentiâ reguntur & judicio, ad facienda quæ nolunt; neque liberum eis auferunt arbitrium ipsis relictum à Deo. Monstratus fuit Socrates cuidam, profitenti callere scientiam physiognomiæ, conditiones & ingenium cujusque: videns iste Socratem dixit, eum esse heberem & rudem ingenio, lascivum, conviciatorem, vino deditum & incontinentiæ. Irasciebantur Socratis amici probè gnari, quantæ & quàm notæ virtutis vir esset: dixit eis Socrates, physiognomistam dicere veritatem, seque fore qualem physiognomista diceret; nisi doctus fuisset à philosophiâ colere virtutem. Confiliarius sit staturæ mediocris, cum omne extremum hætenus videatur indecorum & imminuere auctoritatem Confiliario concedentem: siquidem in homine procero, uti philosophi concludunt & astrologi, rara visa est scientia & prudentia: hominibus admodum pusillis non inveniuntur tot defectus in ordine ad regimen, sicuti excessivè proceris; iracundi tamen sunt & præsumptuosi, & solet eis populus illu-

illudere, & æstimare eos parvi. Qui staturæ est mediocris, causam præbet nullam ludibrio; quis enim teneat risum videndo in eodem Consilio nanum compositum gyganti. Veruntamen neque pusillitas neque proceritas absolute excludit aptitudinem in consultando. Virgilius dicit de Tydæo, quod corpore pusillus animo fuerit fortis.

*Major
exiguo re-
gnabat
corpore
virtus.*

Consiliario sit naturalis proportio, & membrorum complementum, absque defectu, absque excessu: utrumque enim prodit indicia animæ sinistra, atque oculos offendit intuentium. Proportio inter omnes partes corporis est æqualitas membrorum inter se, & disproportionio econtra, est tenere brachium alterum protensius altero, alteram manum parvam, alteram magnam, alterum humerum altum, depressum alterum, atque sic judicando de partibus reliquis. Partium integritas est, ne natus sit cum defectu ullius, ne sit curvus, gibbosus, claudus, absque brachio aut pede, vel propter penuriam aut abundantiam materiæ; sicuti enim probant Naturalistæ & nominatim Galenus & Hypocrates, qui nascuntur tales, nullo non laborant tempore defectibus mille, intellectus, morum, & vitæ. Dicunt Aristotelem ubique voluisse ore: liberet me Deus ab homine signato à naturâ. Neque tamen præjudicat absolute ingenio, judicio & prudentiæ, mutilum esse pede, brachio, oculo aut membro alio: aliæ enim respiciuntur qualitates in Consiliariis, quàm in servis emptitiis. Expedit nihilominus Consiliarium Principis esse formosum & gratum: tali enim dotatus prærogativâ, amorem sibi conciliat facile & auctoritatem: cum negari nequeat formam faciei bonum esse naturæ rarum & mirificum; neque etiam negari potest, accepta magis esse consilia, quæ gratia comitatur & pulchritudo, quàm quæ proficiscuntur ab hominibus deformibus & nauseabundis: Nam dicente Lucano magis persuasivæ sunt rationes formosi: atque virtus juncta pulchritudini arridet omnibus. Nihilominus cum consulere actus sit ingenii, judicii & prudentiæ, hujus utique major quàm pulchritudinis habenda

*Vu...
adest ver-
bis, facies-
que inces-
sa perorat.*

*Gratior
est pul-
chro ve-
niens de
corpore
virtus.
Ovid.
Ingenio
formae
damna
rependo
mea.*

erit ratio. Accedit homines formosos haberi parum astutos & prudentes. Experientia docet, naturam non raro supplere defectum formae, praestantiâ judicii & subtilitate ingenii, sicuti dicit ingeniosa Saphos. Existens in venatione Fredericus Imperator & auditurus missam in vico quodam, invenit clericum admodum deformem: miranti Imperatori videre hominem adeo malè compositum, respondit clericus ex Psalmo 99. Deus fecit nos, non ipsi nos; & collocatus ei Imperator invenit eum adeo prudentem & sapientem, ut crearet eum Imperii Cancellarium.

*Plato dia-
log. 6. de
Republ.
Lipsius
lib. 3. polit.
cap. 4.*

Sint Consilarii Principis ingenio alto & raro; quo mediante principium tenent, media & finem ad molimina magna & heroica. Non sufficit, sicuti diximus ad judicandum ingenium solum: judicare siquidem magis proprium est prudentiae, magisque requiritur Consilarios Principis esse prudentes, quàm ingeniosos. Observatum quippe fuit homines acutioris sensûs Rempublicam administrasse infeliciùs, quàm ad mediocritatem sapientes. Neque absolute requiritur nobilitas. Quâ de causâ respondit angelus

*Cap. 9. v.
26, 27.*

Tobiae interroganti cujus tribus esset & familiae, an ipse, an genus suum comitaturum esset filium ejus. Licet autem consilii bonitas magis requirat hominem prudentem, quàm divitem aut nobilem; praesumuntur tamen nobiles & divites regulariter instituti esse meliùs, & meliùs intelligere quae faciunt ad bonum Reipublicae. Consilium & regimen Reipublicae committere plebeis, est oculos eruere capite, & immittere caudae, sicuti ajunt fecisse colubrem, unde rupit sibi caput. Quò magis oculi circumspiciant corpus totum, posuit eos Deus in capite, non in alio membro inferiore: & cum divites & nobiles Reipublicae sint caput, ipsorum est circumspicere eam, consulendo ei & gubernando eam. Veneti haud admittunt ad consultationes vel ad Reipublicae regimen plebeios, nec admittunt in Consilarios Ducis spurios, licet sint legitimati; quos nec summi pontifices admittunt in cardinales, quatenus & isti Papae sunt

*Lactant.
Firmian.
de opificio
Dei.*

*Fulgos.
consil. 62.*

Con-

Confiliarii. Spurius quippe si bonus est casu, si perversus naturâ accidit. *Gomezium in regul. trien. q. 2. n. 2. Can. 22. caus. 14. q. 1. L. consil. ff. de R. J. In lib. de confider. ad Eugenium. L. 1. C. si curial. relig. & civit. Polit. lib. 7. cap. 10.*

Principibus eligendi sunt Confiliarii ex nationibus, quas regunt, conformiter ad exigentiam earum: quam melius intelligunt earundem provinciarum indigenæ quàm forenses. Quâ de causâ dicit S. Bernardus, cardinales utpote papæ Confiliarios eligi ex nationibus omnibus; atque inculcant leges civiles, ne curiales qui inserviunt Reipublicæ, relinquant patriam suam: cum dicente Gomezio sciant & intelligant negotia ejus plus extraneis. Aristoteles ait, statuisse Respublicas quasdam, ne habentes bona & possessiones vicinas illis, quibuscum præliabantur, admitterentur ad consultationes: siquidem timentes ne perderent quod tenent, intermissuri essent dare consilium Reipublicæ utile. Volunt quidam Confiliarios Principis tenere omnia bona & possessiones suas intra territorium Principis cui inserviunt: siquidem dum timent perdere quod habent, nec habent quò confugiant, magis addicti erunt servitio Dominorum suorum. Principes utantur personis, quæ omnem in ipso collocant spem suam: quemadmodum enim existentes in navi, moluntur omnia ut eruant eam ab interitu, ne vitam perdant cum bonis omnibus; ita & illi qui consulunt Principibus, si sciant ab illis dependere totam vitam suam & bona, nihil non facient, ut sit eis bene. Sunt enim Respublicæ navibus simillimæ, in quibus navigant, qui in ipsis vivunt. Hunc in modum magis curabunt de bono publico, & de conservatione Principis, qua intereunte interit & spes eorum omnis. Siquando Confiliarii possessiones tenent in regione eorum, quibus Domini sui illaturi sunt bellum, renuncient eis, ad imitationem Capitanei magni Gonzalvi de Corduâ, qui priusquam ex mandato Catholici Regis Ferdinandi inferret bellum Regi Neapolis, renuntiavit possessionibus, quas ab ipso recognovit.

Confiliarii præprimis sint tales, qui timeant Deum, omnemque uti diximus averſentur avaritiâ & sordes.

Quis-

*Tit. ff. ad
L. Jul.
repetund.*

*Aristot.
lib. 1.
Ethicor.*

*Jud. Ep.
Cathol.*

Quisquis enim quærit locupletari, animum avertit à justitiâ; & tenetur poenâ repetundarum, qui accepit aliquid, ut justè vel injustè faciat. Qui ament servitium Regis & bonum Regni ejus. Princeps electurus viros ad Consilium suum, consideret naturam humanam ut Hesiodus innuit, tria progignere hominum genera: primum est eorum, qui ex perspicaciâ naturali vident & cognoscunt quæ agenda sunt in regimine & administratione negotiorum, & quod judicavêre, exequuntur, quin docti aut instructi fuerint à quopiam: Talium hominum conditio primaria est inter cæteros, utpote qui videntur missi à Providentiâ Divinâ in salutem & felicitatem generis humani. Alterum hominum genus sunt illi, qui ex præstantiâ naturali non assequuntur semetipsis quod præstantius est, ad dirigenda bene negotia ipsis commissa: veruntamen dotati sunt bonitate naturæ tali, ut non averfentur erudiri à sapientioribus & obediant sibi benè consulentibus. Tertium genus hominum est eorum, qui seipsis haud sciunt quod expedit, neque etiam volunt discere vel obedire sapientioribus æqui bonique consulentibus. Isti equidem magis obfunt quàm profunt in Consiliis Principum; eisque nullo non tempore solenne est contradicere illi quod non intelligunt: de quibus rectè ait Apostolus quæcunque ignorant, blasphemant. Dicebat Imperator Carolus V. primum gradum in scalâ prudentiæ esse propositum, quod sibi facit homo non errandi; secundum audiendi patienter & æquanimiter veritatem, eo potissimum casu, quando redundat in profectum audientis: quandoquidem parum proficit consulentem prudentem esse & fidelem, si ille cui consulit, non habet prudentiam, consilio utendi. Licet in nemine deprehendantur qualitates istæ omnes hætenus recensitæ, & quas scriptores requirunt in Consiliariis, deserviunt tamen ad præmonstrandam ideam Consiliarii boni: & vel ideo quia non reperiuntur omnes in uno solo, habent Principes Consiliarios multos, uatenus alii suppleant, quod aliis deficit. Præsumuntur enim

enim inquisituri meliùs & inventuri celeriùs veritatem ejus, *Cap. in*
 de quo laborant, atque meliùs & firmiùs judicaturi multi *canonicis*
 quàm pauci. Unicum tamen superest expediens mediante *19. cap. de*
 quo Consiliarii qualitates requisitas habeant universas, vide- *quibus 30.*
 licet, ut sint boni Christiani; id quod includit quaecunque *de test. L. f.*
 scribunt docti circa virtutes & requisita Consiliariorum: *C. de fidei-*
 siquidem religionis Christianæ puritas & sinceritas vitium *commiss.*
 permittit nullum, neque consentit, ut quispiam cum da-
 mno proximi, & præjudicio Reipublicæ profiteatur artem,
 quam ignorat: Est enim ars Consiliariorum, ars nobilissi-
 ma omnium, regendi & gubernandi populos: quâ de cau-
 sâ à Platone & Aristotele vocata fuit ars Architectonica,
 utpote dirigens & gubernans artes reliquas & scientias
 omnes.

DISCURSUS VII.

*De privilegiis, prærogativis, & exemptioni-
 bus, concessis à jure Principum Consiliariis.*

QUandoquidem consilia, sicuti diximus, procedunt à
 Spiritu Sancto; non consilia modò, sed & Consiliarii, uti Plato dicit, res sunt sacra. Consiliarios *In theage,*
 vocat Plato rem sacram, eoquòd dum consulunt bene, mi- *consulto-*
 nistri sunt Dei, qui uti dicit Propheta Isaias, Consiliarius *rem rem*
 est mirabilis; & consulendo benè imitantur Deum, qui be- *sacram*
 nefacit omnibus, cùm consilium bonum profit multum cui *esse.*
 datur, & constet parum ei qui dat. Communiter dicit vul- *Erasm. in*
 gus ignarum, da mihi pecuniam, non consilium. Qui di- *adag con-*
 cunt tale quid, non intelligunt, sicuti S. Ambrosius dicit, *sacra cap.*
 pecuniam consumi & consilium perdurare; Et pecuniam, *9. Plin. lib.*
 quò magis & quò pluribus datur, eò minus remanere dan- *cap. 7.*
 ti: consilia verò, quò magis dantur, & quò magis com- *Matth. 5.*
 municantur, eò magis prodesse & accipienti & danti; ve- *Lib. 2. cap.*
 nitque comparandum consilium prudens & fidele in rebus *2. de offic.*
 momenti, dicente Demosthene, vi pecuniæ magnæ. Sic- *In Olin-*
 ubi *thiacâ 1.*

ubi consulentes benè, ministri sunt Dei, necesse est Confiliarios Principis, qui pro scopo habent bonum Reipublicæ, præstare Deo servitium quoddam maximum, quod homines præstare valent in vitâ hâc mortali; eâque de causâ præmiatur Deus in hâc & in alterâ vitâ eos, qui consulunt bene.

*Can. bonæ
caus. 12.
q. 2.*

Confiliarii Principum, quos Leges vocant Silentarios, vel quod Principes communicent eis arcana sua, vel quod teneantur custodire sub silentio, quod à Principibus eis communicatur, gaudent privilegiis, quæ concedunt jura assessoribus magistratuum, qui suggerunt eis quid agendum sit, ut judicetur bene. Fruuntur porro privilegiis concessis à jure rectoribus civitatum, qui vocantur decuriones, & sunt Confiliarii ac defensores, qui regunt & gubernant eas, idque ratione rectâ: longè pluris enim interest Reipublicæ totius, ut consulatur bene Principi, qui Reipublicæ caput est, quàm ut regatur civitas quædam singularis: siquidem consilium datum Principi, respicit emolumentum Reipublicæ totius, & omnium in eâ degentium, secus ac dum consulitur civitati alicui municipali: unde & senatoribus sunt præferendi. Propter necessitatem, quæ Principibus incumbit, consulere viros eruditos in rebus pertinentibus ad Rempublicam; concedunt Leges privilegia multa & exemptiones Confiliariis eorum, quatenus tam pacis quàm belli tempore eam gubernent; siquidem, dicente Tullio, parum profunt arma, si qui Rempublicam gubernant, non consultant quid faciendum sit. Confiliarii Principum fulgent dignitate, licet jurisdictionem teneant nullam, quæ in dignitate eos constituat: illustres sunt & gaudent privilegiis, quæ illustribus concessa sunt; videlicet quod possint defendere se in causis criminalibus per procuratorem & jubere recitari per alium sententias, quas produnt. Confiliarii Principum patritii sunt & senatores; esse patritios & senatores non liberat equidem eos à potestate, quæ jura concedunt patri in filios; verùm ratione magistratûs, quem tenent, non existunt

*Tit. Cod.
de silen-
tariis &
de curion.*

*Menoch.
consil. 902.*

*Lib. 2. de
offic.*

*L. quisquis
C. ad L.
Jul. ma-
jest.*

stunt sub potestate patris : atque si filii familias Episcopi *L. antiqui-*
sunt vel consules, vel præsides cujusdam tribunalis aut du- *tus 1. ff. de*
ces exercitûs, non existunt sub potestate patrum suorum: *muner.*
sed & si non existant sub potestate patrum, quatenus eis *Nov. 81.*
præjudicat, gaudent tamen jure filii familias cœteroquin
competente.

Ipse Princeps se connumerat Consilio suo, sũntque *L. 5. C. ad*
Consiliarii veluti Principis membra & pars corporis, ita ut *ad L. Jul.*
inter Principes & ipsos non detur medium ; nam si Prin- *maj. Me-*
ceps Reipublicæ caput est, sicuti Dion ait, ipsi sunt oculi *noch. 10.*
& aures, quibuscum Princeps videt & audit, & vel ideo *consil. 902.*
vocantur Eube Getreue, & compellantur numero plurali, *n. 30.*
ihr, euch, quo tamen numero non honoratur eques, sed *Lib. 1. de*
singulari du, dir. Item honorat eos Princeps, aliquantulum *inst. prin-*
assurgendo eis, aut cooperiendo caput. Exemplo Tiberii, *cip.*
de quo scribit Dion Cassius : ita magistratus quosvis hono- *Steph.*
rabat, etiam consulibus assurgens: cũque eos convivio ex- *Bielke in*
ciperet, ingredientes apud januam excipiebat, abeuntes pro- *com. de*
sequebatur. Siquando curru veheretur, comitari se patri- *Acad.*
tium nullum sinebat. Hinc reverenter salutandi sunt ab *præs.*
omnibus ; eatenus ut pœna similis sacrilegio fuerit, ajunt *Angelus*
Imperatores, si his honorificentia non deferatur, qui con- *in L. 1. de*
tingere nostram purpuram digni sunt aestimati. Quâ de *sent. pass.*
causâ inquirant & examinent Principes sollicitè admodum, *Histor.*
quales viros eligant in Consiliarios, non admittentes ad *lib. 56. in*
consultationes tales, quibus judicium non est, nec pruden- *Tiber.*
tia : id quod foret oculos eruere capiti & inserere pedibus. *Steph.*
Eâ de causâ posuit Deus, dicente Lactantio, oculos in ca- *Gratian.*
pite, quatenus circumspiciant corpus totum ; ac proinde *dissept.*
principum Consiliarii procurent bonum commune omnium, *for. cap.*
non secus ac si forent filii eorum & fratres. *284. n. 6.*

Volunt Leges, Consiliarios Principum ab omnibus *L. si quis*
custodiri & aestimari, nec affici ignominia vel injuria ulla ; *filium C.*
siquidem nisi aestimentur & custodiantur ab omnibus, coar- *de inoff.*
stantur in libertate effandi, quod Reipublicæ est proficuum. *test. can.*

*L. 5. C. ad
L. Jul.
majest.* Qui occidunt Consiliarios Principum, & qui occidi mandant, licet haud subsequatur homicidium ipsum, crimen tamen committunt læsæ majestatis, cujus poena est bonorum confiscatio: quod saltem procedit, quando occiduntur, ex causâ pertinente ad officium eorum: si occiderentur ex inimicitia quâdam privatâ, crimen istud majestatis læsæ non committitur. Quod quidem in regno Neapolis observatur secus, ut teneantur crimine majestatis, qui qualemcunque ab inimicitiam occidunt Principis Consiliarios, eamque tulit Legem Joanna Regina, quod occidissent Andream de Ifernâ Consiliarium ejus.

*Per L. 1.
C. de silen-
tiar.
Martinus
Laudent.
de Consi-
liar. q. 7.
W. Adam
Lauter-
bach in
comp. jar.
tit. ff. de
excus. tut.
Henr. Bo-
cer. de re-
gal. cap. 2.
n. 201.* Nequeunt submitti torturæ Consiliarii Principis, licet Consiliarii civitatum torqueri possint. Immunes sunt à tutela suscipienda. Ad tributa & collectas non tenentur; nec ipsorum viduæ & liberi; non tenentur ad inhospitacionem militum; relevantur ab onere sequelæ & lustrationis; ab excubiis; à collatione ad exstructionem munitionum. Ad testimonium vocati à juramento relaxantur, quemadmodum etiam Principum & Statuum Consiliarii à juramento calumniæ eximuntur, nimirum in causis & litibus domitorum suorum. Et in causis propriis jurant domi, sicuti personæ illustres.

Non possunt Consiliarii Principis officium suscipere ullum extra Principis curiam, nisi Principe permittente.

*L. 6. C. de
profess.
et med. L.
3 deprivil.
scholar.
Recessu
Imp. no-
viss. 1654.
hingegen
aber arg.
tot. tit. C.
de prapof.
sacr.* Ubi Consiliariorum collegium solvitur, collegii bona applicantur Consiliariis; quod quidem procedit de bonis, quæ dederunt collegium constituentes, non de bonis datis collegio à Principe: qualia bona collegio soluto ad Principem redeunt.

Sicubi Consiliarii Principis servire cessant quâ tales, vel quia à Principe dimittuntur, vel quia Princeps eligit alios, neque tamen perdunt quoad vivunt, privilegia, exemptiones & prærogativas sibi competentes. Verùm si Princeps nolit Consiliariis, quos tenet, uti, eoquod non sint probi, aut non acquiescant salariis ipsis constitutis, & eligat

eligat viros justos & probos, qui maiorem faciant rationem utilitatis publicae; tunc enim verò, qui non serviunt, non gaudent privilegiis & exemptionibus à jure concessis.

Fritsch. opusc. var. tr. 9. de jur. lustr. Fritsch. tr. 30.

Non tenentur Consilarii Principis ad collationem pecuniae expensae à patre suo pro officio ipsis comparando: cum bonum fiat quasi castrense, quod legitimè haud imputatur.

de excub. Fritsch.

Moriente Consiliario quodam ab intestato, nullo existente haerede legitimo, non succedit ei fiscus, sed collegium Consiliariorum. Imo collegium non modò excludit fiscum, sed & Consiliariorum uxores. Etsi Consilarii regulariter non possint renunciare domicilio originis, possunt tamen Consilarii Principis, utpote qui domicilium habent in aula Principis, & obligati sunt ad residendum in ipsa; nec possunt inde absque Principis licentiâ discedere, & discedentes absque veniâ non percipiunt salarium, quousque absunt: neque enim dici potest absens esse Reipublicae causâ, qui non missus nec abire iussus abire ultro.

de jure fortalit. Pauland. de commissar. part. 4. l. 6. c. 10. n. 49. Recess. Imp. no. vi. 1654. über die ses. Mevius part. 5. decis. 237.

Siquando Princeps jubet aliquid contra ac disponunt Leges, licentia est Consiliariis non exequendi, quod Princeps mandat; dummodo Principi significant, quare executione supersedeant. Praecipunt Leges, ne ministri jussa exequantur pugnantiâ contra Leges, & expectent diebus triginta, antequam exequantur; quatenus interim cesset ira vel passio, quae impulit eum ad praecipendum injustum: siquidem omnis mora, praesertim ubi agitur de vita hominis, uti Juvenalis ait, bona est. Suasit Philosophus Athenodorus Caesari Augusto, ne diceret vel faceret aliquid in ira, priusquam recitaret vocabula viginti quatuor litterarum alphabeti Graeci. Scripsit Rex Antiochiae civitatibus omnibus regni sui, ne exequerentur jussa sua, siquando forent contra dispositionem Legum, antequam innuerent ei, quare executione supersederent. Quod diximus, Consilarios Principis posse non exequi, quod Princeps jubet contra dispositionem Legis, procedit, secundum

L. 1. § ibid. Bald. ff. de colleg. leg. illicit. Martin. Lauden. eod. q. 18. Guido Papa dis. 37. Martin. Lauden. eod. q. 22. D. D. in L. 1. C. unde vir & uxor. L. si quis decurio 16. C. de decur.

*L. digna
vox 4. C.
de Legib.*

*Bald. in L.
addictos C.
de Episc.
aud. Can.
resistit
caus. r. q.
1. Tullius
Epistolar.
lib. 3. Epif.*

*L. f. C. de
rescind.
vend.*

*L. princi-
palibus ff.
si cert. pet.
In Verrem
act. 6.*

*L. 7. cap.
jus 7. com-
ment. jur.
civ.*

*L. non li-
cet 46. ff.
de contr.
empt.*

aliquos, nisi Princeps in eo, quod mandat, dicit, quod mandet motu proprio: cum clausula ista in Jure nostro effectum habeat mandati reiterati. Verum cum clausulae istae: motu proprio, de certa scientia & plenitudine potestatis, in rescriptis Principum sint usque adeo communes, hinc non probant satis de voluntate Principis, volentis executionem ejus, quod jubet contra Leges, praepriis autem in praepjudicium tertii: siquidem & tales clausulae intelligendae sunt conformiter ad dispositionem Legum. Esto etiam clausulas hujusmodi habere effectum mandati reiterati, neque tamen probant, quod Princeps non processerit ex ira, vel passione, vel informatione sinistra: cum praesumatur ubique Principem velle observationem & obedientiam erga Leges; & vel ideo si Princeps jubet aliquid injuste notorie, vel contra Legem Dei, neque obediant ei Consilarii, neque tenentur ad servandum ejus secretum. Respondent quod milites Christiani Imperatori Juliano apostatae, quando praecipiebat eis facere aliquid contra praecceptum Dei; Tu Imperator potes nos mittere in carcerem, verum Redemptor & Dominus Noster JESUS Christus, cui infervimus, mittere nos potest in infernum, si quod imperas, fecerimus.

Non possunt Consilarii Principis comparare vestes, aurum, argentum, aut servos, qui sint vasallorum Principis; id quod, dicente Baldo & Doctoribus, procedit de Consiliariis, qui regunt civitates; eo quod praesumantur, propter officium quod tenent, non daturi esse, quod res valet, dicente Tullio; sed potius ablaturi eam absque pretio, quam empturi eam. Dicit Franciscus Conanus, Legem prohibentem comparare aurum, argentum, vestes aut servos, non loqui de officialibus & magistratibus, quos Leges vetant comparare quidquam in provinciis, quas regunt: isti quippe poenam tenentur severiore, atque Lex, de qua diximus, applicat duntaxat fisco pretium, quod datum est pro re comparata; & quia ille, ad quem scribitur Lex, cu-
ram

ram habebat rerum Principis privatorum, sicut colligitur ex dictæ Legis inscriptione; atque dum prohibet, comparare vestes, aurum, argentum aut servos, loquitur de rebus Principis privatis: intelligendo hunc in modum, quod Lex statuit, ne procedat in illis, qui gubernant provincias quasdam, sed in illis, qui gubernantes comitantur: proinde locum habet in omnibus Palatinis & aulicis, sive palatium Principis inhabitent, sive duntaxat comitentur eum. Alciatus dicit, habitantes in palatio Principis vocari Comitenses & Palatinos, utpote qui Principem comitantur; illos verò, qui abeunt ad gubernandum locum quendam, vocari Mittendarios: juxta quod affirmat Alciatus, procedit tenor Legis de aulicis, qui vivunt intra Principis palatium, eumque comitantur; & cum Lex scripta sit ad talem, qui habitabat in principis palatio, videtur intelligenda duntaxat de aulicis palatium inhabitantibus, & non de quibusque indiscriminatim: eoquod inhabitantes palatium præsumantur comparaturi res Principis minoris ac valent. Sed & intelligi potest Lex de illis, qui comparant res Principis privatas, & non de illis, qui comparant res fisci: sicubi Princeps res suas à fisco habeat separatas, sicuti habebant antiquitus Imperatores Romani. Substantia Imperatorum vocabatur ærarium, substantia Reipublicæ dicebatur fiscus: verum postquam Imperatores applicavere sibi bona Reipublicæ, idem quod disponitur de bonis Imperatoris, procedit de bonis Reipublicæ, quorum venditio non procedit ritè, nisi fiat sub hasta, ubi addicuntur cuilibet plus offerenti.

L. quicumque. C. de contract. jud.

d. L. f. C. de rescind. vend.

In L. scrip. C. de palat. sacr. largit.

L. prætor ait 2. C. ne quid in loc. publ.

Debetur salarium totius anni Consiliariis, etiamsi Princeps moriatur ante annum, nam si Principi servire cessant, culpa ipsorum est nulla. Eadem de ratione debetur Principis advocatis moriente Principe, ante servitium advocati annum.

Prælati & personæ quæ sunt Consilarii Principum, non sunt irregulares, si suadent Principi, ut ferat Leges, quæ coërceant delinquentes poenâ mortis.

Martin. Lauden. de consil. princ. q. 3.

Non

*Martin.
Lauden.
cod. q. 23.
Decius
divis. 17.*

Non possunt Consiliarii Principis in iudicio vel extra procurare pro aliis.

Possunt Consiliarii, quorum operâ Princeps indiget, percipere fructus beneficiorum suorum, etiam si non resideant: quia absentes sunt Reipublicæ causâ; quod quidem non procedit de Consiliariis, qui titulum solum obtinent & nomen, neque tamen Principi consulendo assistunt.

Civitatis Norimbergensis privilegium est, ut valeant testamenta, in quibus rectores eorum sunt testes: dum præsumitur personas, qui inter universos Reipublicæ eliguntur ad regimen, tantæ fidei esse & auctoritatis, ut testimonium eorum æquivaleat testimoniis multorum. Mirabile non videatur Leges tantam habere fiduciam Consiliariis:

*Cicero in
orat. pro
Cornel.
balbo.
Diog.
Lact. L. 4.
in vita
Xenocr.
Cap. cum
esses X. de
sest.*

Tantæ erat auctoritatis Athenis Xenocrates philosophus, ut non permitterent iudices eum jurare, quando vocabatur in testem. Ea videtur fuisse ratio Alexandro III. Pontifici Maximo, dum iussit testamenta parochianorum esse rata, in quibus Presbyter, cuius est cura, foret testis cum duobus aut tribus aliis: quia præsumitur, qui curam habet parochianorum, cui ipsi concredunt conscientias & animas suas, persona esse tantæ fidei & auctoritatis, ut testimonium ejus valeat pro multis.

Non potest Princeps negotium facere quodpiam momenti, quin primò consulat Consiliarios suos. Siquidem dicente Martino Laudensi, non præsumitur ubique iustum, quod Princeps mandat, absque consultatione præviâ. Quod quidem non procedit in Principibus supremis, qui non agnoscunt Superiorem, sed in Principibus, qui Superiorem recognoscunt: sicut antiquitus Imperatores Romani Superiorem recognoscebant Senatum, eumque consulebant super eo, quod statuendum esset & præcipiendum: & dum non regebant sicuti Reipublicæ conveniebat, Senatus castigabat & puniebat eos. Neque procedit in Principibus præcipientibus circa illud, quod dependet ex Jure positivo: potest quippe Princeps solus sine præscitu Consilii

filiis sui statuere & præcipere, quod sibi videtur Reipublicæ expediens. At si statuere velit de quodam pertinente ad Jus divinum & naturale, consulat præviè consilium suum. Verùm cum Princeps, qui Superiorem non agnoscit, eâ potestate polleat, quâ pollebat antiquitus Senatus, hinc valet & servandum est, quod Princeps jubet, sive in iis, quæ pertinent ad Jus positivum, sive in iis, quæ pertinent ad Jus Divinum & naturale; quod Principes possunt interpretari. Siquidem præsumitur pro illo, quod Princeps mandat, cum eandem ac Respublica olim teneat potestatem, in statuendo & mandando. Quod quidem procedit ne-
tquam, ubi Princeps mandat, quod injustum est notoriè: siquidem in casibus similibus magis est obediendum Deo, quàm hominibus. Licet autem Principes non recogno-
scentes Superiorem facere possint & præcipere, quod sibi videtur Reipublicæ conveniens, absque consultatione aliâ, Principes tamen decet, quatenus obedientiam inveniant promptiorem, ut si jubeant aliquid momenti, præviè con-
sultent.

*L. r. ff. de
constit.
Princip.*

*Astor.
cap. 5.*

Consiliarii Principis conforment se in contractibus & testamentis suis præscripto Legum. Exempti namque sunt duntaxat in casibus, in quibus privilegiati sunt specialiter. Consequenter si Princeps alicui Consiliario suo concedat habitationem ædium, non debetur ei ædium nec usufructus, nec proprietas, sed duntaxat jus inhabitandi.

*Martin.
Lauden.
de consil.
Princ. q.
9. per L.
si habita-
tio. ff. de
usu & ha-
bit.*

DISCURSUS VIII.

Quali teneantur pœnâ Consiliarii, qui non consulunt bene & fideliter Principibus, quibus inserviunt.

Quemadmodum consulentes bene & fideliter ministri sunt Dei, quibus præmium superest vel in hac vel in altera vita: ita qui consulunt cum malitia & fraude,

*Can. bonæ
caus. 12.
q. 2.*

Can. ne- fraude, ministri sunt dæmonis, & obnoxios se faciunt pœ-
quitiadist. narum, quibus eos castigat Deus vel in hac vel in altera
 86. vita. Siquidem dicente Plutarcho, dum Principibus con-
In opus- sulunt malè, venenum injiciunt fonti publico, quo utun-
culo, cum tur universi; tantòque majorem merentur pœnam, quanto
Principi- majus est damnum exinde redundans in Rempublicam to-
bus maxi- tam. Ministri sunt dæmonis, cujus præprimis officium
mè Philo- est decipere & mentiri, atque uti artibus mille & technis,
sophum quibuscum mundum decipit totum: sùntque tot ejus la-
disputare quei, quos ponit ad decipiendos homines, ita ut evitari
debere. possint difficulter; atque iste, dicente S. Scripturâ, extat in
Joan 8. ore eorum, qui cum malitia consulunt & fraude. Non
1 Petr. 5. dæmon modò, sed & mundus atque caro, malè consulunt
can vir is clientibus suis: siquidem mundus consulit illis, qui infer-
caus. 16. viunt Principibus, ut placeant eis, etiamnum cum pericu-
q. 6. lo animarum manifesto, dummodo ita agendo honorem
Apocal. consequantur, & profectum pro se suisque; ne, dum fa-
c. 22. ciunt contrarium, displiceant eis. Verùm aliud inculcat
Can. ne- gloriosus S. Augustinus, videlicet meliùs esse, ut quis pro
mo peri- veritate patiatur supplicium, quàm ut pro adulatione reci-
torum. piat beneficium: dicitque S. Chrysostomus, nolite timere
caus. 11. eos, qui occidunt corpus, quò minùs ex metu veritatem
q. 3. dicatis liberè. Idem innuit nobis Redemptor Noster
Can. no- JESUS Christus, quando dicit, nolite timere illos, qui
lite. caus. possunt tantùm occidere corpus; timere autem illum,
11. q. 3. qui potest corpus & animam mittere in gehennam.
Matth c. Contra illos, qui consilium capiunt ab affectu suo,
 10. dicit Redemptor Noster, vos secundùm carnem judicatis.
Joan. c. 3 Et loquens ad S. Petrum dicit, beatus es Simon Barjona,
 v. 15. quia neque caro neque sanguis hoc revelavit tibi. Affir-
Matth. 16. mat Plato nostrum quemlibet habere secum duos Consilia-
 17. rios contrarios destitutos judicio, videlicet voluptatem &
L. 1. de dolorem: quorum uterque consulit malè. Quapropter ne
Legib. homines consulant passiones suas & appetitus: cùm, sicut
 Julius Cæsar dixit in oratione quadam, quam habuit ad Se-
 natum: qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia,
 irâ,

irâ atque misericordiâ vacuos esse deceat: Animus quippe, in quo altercantur affectus isti, nonnisi difficulter agnoscer veritatem.

Ad consulendum bene & fideliter, absque fraude & malitia, considerent Consiliarii Principis tria, quemadmodum monet Innocentius III. Pontifex Maximus: videlicet *Cap. magna X. de voto & vot. red. can. inter verba 64. 11. q. 3.* quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, quid expediat secundum utilitatem. Primò posuit Innocentius, quod licitum est honestum & decens, & postea quid utile; ut innueret, licet utile sit, super quo deliberatur juxta sæculum, faciendum tamen haud esse, quando peccatum continet mortale vel veniale etiam: neque etiamsi licitum sit, si malum videatur viris sapientibus & gravibus, quantumcunque sit utile; sicuti egerunt Athenienses, qui noluerunt sequi consilium suggestum à Themistocle, quod utile quidem, at non decens erat pro Republicâ. *Plutarch. in vita Themist.*

Siquando Consiliarii Principis dicunt, quod videtur ipsis Reipublicæ utile, culpâ carent, dum negotia non succedunt ad votum: siquidem successus, sicuti diximus, non est in potestate hominum; neque poena ulla dicente Ulpiano tener illum, qui absque malitia & fraude consulit; potest enim, ut Justinianus ait, ille, cui consilium datur, non exequi illud. *Discur. 1. L. consilii. ff. de R. J. §. fin. Inst. mand.* Differunt hætenus, qui absque malitia & fraude consulunt, ab illis, qui cum malitia consulunt & fraude, utpote qui non tenentur de resarciendo damno ex consilio resultante; siue consilium petens facturus sit quod consulunt siue non; siue consilium detur aliàs non facturo, siue facturo; siue exponantur rationes, quæ consilium ipsi probent, siue non exponantur. Atque in hoc differt consulere & exponere rationes, quibuscum consilium justificatur, à persuadendo & mandando: eoquod consulens rationes, à quibus commoveretur, exhibet, quod Jurisconsulti vocant exhortari, non obligando alterum ad faciendum, quod consulit: verum qui mandat, vult ut fiat quod mandat modis omnibus; & qui persuadet alterum, movere eum

rationibus ad faciendum id, cuius eum persuadet. Eapropter dicit Ulpianus, plus esse persuadere aliquem ad faciendum delictum, quam compellere & cogere: eoquod persuasio magis movet animos ad faciendum quod dicitur, quam mandatum. Quapropter dicit Cornelius Tacitus & Plato, artem, quæ docet persuadere nobilissimam esse omnium: quandoquidem multoties efficiatur eloquentiâ, quod procurari non potest viribus humanis.

Licet qui consulunt absque malitiâ & fraude, non teneantur satisfacere de damno, quod ex consilio dato secutum est; siqui verò profiteantur artem aliquam sive officium, tenentur in foro conscientiæ satisfacere de damno, quod patiuntur partes sequendo eorum consilia; quales sunt Assessores, Advocati, Procuratores, Medici & alii quique, qui absque quod artem quam profitentur calleant, utuntur eâ cum præiudicio proximi; atque sicuti Socinus ait, tenentur Advocati satisfacere de omni damno inde secuto. Verùm Speculator vult Advocatos non obligari ad refarciendum damnum, quod provenit ex consilio eorum sinistro; dummodo non intervenerit eorum malitiâ & dolus. Nec obstat ignorantiam attribui culpæ: hoc enim procedit, secundum Bartolum, in iudiciis, quorum officium est necessarium, & non in Consiliariis quorum officium est voluntarium. Contra istam opinionem Bartoli facit, ignorantiam Medici attribui culpæ, eosque qui profitentur artem quam ignorant, vel ideo laborare culpâ, quia decipiunt illos qui consulunt eos, veluti personæ scientes & intelligentes artem quam profitentur. Opinionem istam sequuntur Alciatus & Immola.

Permittit multoties Providentia divina, in cuius potestate consistunt consilia hominum, ut consilia suggesta cum malitiâ & fraude præiudicent suggerentibus. Quapropter dicitur consilium malum esse malum ipsi danti; sicuti accidit Lupo, quando suasit Leoni occidere vulpem, & devoravit Leo eum ipsum. Non modò permittit Majestas

*L. 1. §. 3.
ff. de serv.
corrupt.*

*In dialog.
de orator.*

*Arg. L. 21.
ff. de R. C.
In tit. de
requir.
consiliis.
i. v. consi-
liarii.
L. imperi-
tia. ff. de
R. J.*

*§. 7. Inst.
de L. A-
quil. L. 132.
ff. de R. J.
Arg. L. 8.
§. 1. ff.
ad L. Aqu.*

*Eccles.
cap. 27.
Erasm. in
adagio
consil.*

jestas divina, ut consilia data cum malitiâ & fraude præjudi-
cent danti; sed & obligati sunt in foro conscientiae, ad sa-
tisfaciendum de omni damno inde resultante, etsi aliàs suc-
cessus consilii non sit in potestate hominum. Hinc est quòd
Leges humanae puniant & castigent suggestores consilio-
rum fraudulentorum: quandoquidem multum præjudicat
dicente Euripede consilium datum cum fraude & malitiâ. *in Electra.*

Obligantur Consilarii Principum ad servandum secre-
tum, super quo consultaverunt; quod si revelent, evadunt
perjuri: veluti contravenientes juramento quod præstant,
de custodiendo secreto ejus quod Principes eis communi-
cant. Ex quo quidem juramento non obligantur ad tenen- *Archidiaz.*
dum secretum ejus quod adversatur præcepto divino: cum *in can. de*
peccatum sit majus adimplere quàm non adimplere jura- *forma*
menta quæ sunt illicita. Quâ de causâ etiam vasallus, cui *causæ 22.*
Dominus dicit quod velit occidere hominem quendam, *q. 5.*
necessum habet illud dissuadere ei; quod dum non valet *Felinus in*
efficere, vel aliâ viâ impedire factum, debet illud detegere ei *cap. 2. de*
cujus interest. Non modò perjuri sunt Consilarii qui pro- *major. &*
palant, quæ in consiliis fuerunt proposita, sed & sunt fal- *obed.*
sarii, & merentur castigari, conformiter ad delictum quod *D. Thom.*
committunt, & damnum quod inferunt Reipublicæ. Quo *in 4. dist.*
casu perdunt etiam feuda quæ à Principe tenent: eo quod *10. q. 2. art.*
contraveniunt juramento quod præstiterunt, adjuvandi *3.*
Principem factis & verbis. Verbis Principem adjuvant, *Gigas lib.*
consulendo ei bene & fideliter absque malitiâ & fraude: fa- *1. q. 21 n. 8.*
ctis Principem adjuvant, exequendo quod Princeps men- *Gigas ib.*
dat. Ubi tamen non propalant secretum cum animo & in- *n. 10. per*
tentione præjudicandi Principi, sed fortè laudando eum *L. 1. §. 12.*
propositi, punientur tantum pœnâ extraordinariâ: cum in- *ff. ad L.*
tentionem habeant nullam Principi nocendi; neque punia- *Cornel. de*
tur delictum admissum absque malitiâ & dolo. *fals.*

Ut innuerent Poëtæ quantum intersit Principum non
detegi à Consiliariis ea de quibus fuit consultatum, finxerunt
Tantalum existere in inferno & habere circa se aquam

*Boccacius
de genea-
log. Deor.
lib. 23. c.
56.*

*Erasm. in
adag. sa-
rum vol-
vere.*

*Quint.
Curt. lib.
4.*

*Plut. in
tract. de
curiosit.*

*In d. L.
consilii &
cap. 1. &
de offic.
delegat.
Filinus &
Mantica
in d. cap.
juxta cap.
solita. &
de major.
& obed.*

Alaineruss

& fructus, quos desideraret comedere, neque tamen posset apprehendere. Istam decrevere poenam Tantalos, quia detexerat quod in consultationibus Deorum fuerat determinatum. Et finxerunt Sisyphum, qui similiter propalaverit Deorum secretum, in poenam delicti commissi, attollere indefinenter sursum saxum, quod ubi pervenerit ad summitatem, semper recideret deorsum, attolendum denuo. Admodum proportionata fuit poena delicto; sicuti enim consultatio Deorum non habuit effectum, quia Tantalus & Sisyphus non servarunt secretum quod noverant: ita conveniebat Tantalum nec comedere nec bibere, etsi desideraret; & Sisyphum laborare continue attollendo saxum, quin quod desiderabat, efficeret. Castigabant Reges Persiae poenam mortis illos, qui detegebant aliquid extra Consilium, rationem qui non possit refrænare membrum adeo exiguum, quale est lingua, minus refrænaturum esse membra alia majora. In consultationibus Principum servandum est secretum religiosius, quam in ullâ aliâ. Quæsiuit Rex Lysimachus ex Philipide Poëtâ, qualis cuperet rerum suarum fieri particeps; respondit qualiscunque ipse vellet, exceptis secretis ejus, propter periculum quod incurrunt talia propalantes.

Quærent Doctores, qualem mereatur poenam qui per suadet aliquod delictum; & affirmant aliqui, quod si delictum grave sit & atrox, sicuti est crimen læsæ Majestatis Divinæ & humanæ, poenam teneatur eadem consulens ac delinquens. Quod quidem non procedit, quando exponens consilium, tantum demonstravit rationes quæ possent commisionem delicti suadere, quin alterum ad delicti commisionem propulset: talis siquidem dici nequit delicti causa, licet occasionem præbeat ad committendum; & differt longè consulens taliter à persuadente, qui quidem eadem tenetur poenâ: plus est enim dicente Ulpiano persuadere ad committendum delictum, quam compellere.

Distinguunt alii, siue consilia quæ dantur cum fraude & ma-

& malitiâ, versantur circa contractus vel quasi contractus, *in d. L. consilii.*
 five circa delicta. Alii distinguunt inter illum qui consilium dat eis, qui absque hoc committeret delictum, & qui *Julius*
 consilium dat ei, qui citra hoc delictum non foret com- *Clarus in*
 missurus. Distinguunt alii inter consilia quæ dantur in emo- *communi*
 lumentum ejus cui dantur, vel in emolumentum aliorum. *opin. in*
 Distinguunt alii inter consilia quæ dantur antequam deli- *verbo con-*
 ctum committatur, & inter consilia quæ dantur post com- *silium.*
 missum, suadendo perseverationem in delicti executione; *Decius in*
 quemadmodum communiter dicitur, fraudes vel non sunt *dec. c. r.*
 incipiendæ, vel terminandæ. Distinguunt alii inter consu- *n. 8 de*
 lentes malitiosè ob spem lucri quod expectant ex consilio *offic. de-*
 suo, & inter consulentes absque spe lucri ullâ. Distinguunt *legat.*
 alii inter delictum quod committitur circa bona, & quod
 committitur circa personas.

Prætermisissis Doctorum distinctionibus, regulis, amplia-
 tionibus & corollariis, duæ solæ sufficiunt regulæ prodictæ ab
 Ulpiano. Prima est pœnam mereri nullam qui suadet aliquid
 absque malitiâ & fraude, quod præsumitur: dum quilibet præ-
 sumitur bonus; atque vel ideo qui allegat consilium esse da-
 tum cum malitiâ & fraude, illud probet necesse habet: quia
 intentionem suam fundat in actu, qui delictum esse nequit, *Bartol. in*
 nisi fiat cum malitiâ; & conformiter ad regulas juris, qui *L. non so-*
 intentionem suam fundat in qualitate aliquâ & circumstan- *lum. ff. de*
 tiâ, debet eam probare. Quod diximus, procedit quan- *nov. op.*
 do consilia dantur circa actus indifferentes vel bonos, ve- *nunc.*
 rum si consilium datum versatur circa illicita & quæ sunt
 contraria Legibus vel divinis vel humanis, tunc equidem
 præsumitur contra consulentem. Siquidem vox est Dæ-
 monis, dicente S. Hieronymo, suadentis facere quæ offen- *Matth.*
 dunt Deum, aut violant Leges divinas vel humanas. Si cui *cap. 4.*
 consilium datum est puniri non potest propter privilegium *L. quæ*
 aliquod eximens eum, puniendus venit qui consilium de- *actione 7.*
 dit, perinde ac ille qui arma præbuit furioso, quibuscum *§. 6. ff. ad*
 occisus fuit homo. *L. Aquil.*

DISCURSUS IX.

*An præstet Reipublicæ Consiliarios Principis
litteratos esse, vel idiotas.*

*In vita
Alex. Se-
veri.*

*Garivai
lib. 13. c. 4.
compend.
histor.*

*Flav. Vo-
pisc. in vit.
Aurelia-
ni. Lucia-
nus de ca-
summiâ.*

Qui affirmant præstare Reipublicæ Consiliarios Prin-
cipis litteratos esse potius quàm idiotas, allegant
quod dicebat Agefilaus Rex Lacedæmoniorum, non
decere Rempublicam & dignitatem regiam hominibus uti
idiotis sed doctis: licet enim idiotæ & ignorantes litterarum
astuti possint esse & sagaces, atque respicere emolumentum
publicum, majus tamen longè damnum est Principes de-
stitui viris doctis, quàm emolumentum resultans ex sagaci-
tate idiotarum: quandoquidem nihil æstimatur utile, quod
non comitatur honestas & virtus; istæ quippe Principibus
existimationem conciliant & reverentiam. Dicit Aelius
Lampridius Imperatorem Alexandrum Severum tenuisse in
consilio suo multos & perquam excellentes Jurisconsultos,
quibuscum consultabat de negotiis Reipublicæ; & quia re-
gnabat mediante consilio virorum eruditorum, qui respi-
ciebant non modò ad servitium Imperatoris, sed & ad bo-
num publicum, ideo quod mandabat erat valde justum.
Ad imitationem Imperatoris Alexandri Severi elegit Ferdi-
nandus III. hujus nominis Rex Castiliæ litteratos duodecim,
quibuscum regeret provincias suas.

Qui affirmant præstare ut Consiliarii Principum sint
imperiti, aut astuti & sagaces, dicunt astutiam & sagacita-
tem esse necessarias gubernaturis Rempublicam; eo quod
omnes qui tractant cum Principibus, intendunt supplan-
tare eos. Imperator Diocletianus dicebat rem esse admodum
difficilem Principes exitum fortiri felicem ejus quod fa-
ciunt vel jubent: quia omnes cum ipsis conversantes labo-
rant ad decipiendos, cum nullo non tempore sint negotiis
obrupti, neque sciant ultra quàm propalant qui loquuntur
ipsis. Pinxit Appelles in icone Principum, quam obtulit
Regi

Regi Ptolomæo, Principem sedentem in sedili Regio cum longis manibus & longis auribus, & prope ipsum stantes duas puellas, ignorantiam sive suspensionem, & calumniam cum comite sorore suâ adulatione.

Quandoquidem Principibus agendum est cum multis & multivariis hominibus, non minùs necessarium est eis præmunire esse cautelis & astutiis imperitorum sagacium, quàm literis & scientiis eruditorum: eoquod uti vulgò dicitur: medietas anni agitur arte & dolo, medietas altera agitur dolo & arte. In negotiis quæ à conscientia dependent & iustitiâ, præstant literati; & ad colligendos redditus & ad tractanda negotia, quæ versantur circa Reipublicæ bona, præstant imperiti astuti. Nec idioræ sufficiunt dicente Platonē, ad gubernandam bene Rempublicam, neque qui vitam totam impendunt studiis. Quamvis & literati possint esse versati in negotiis, atque sic prærogativâ duplici prævalere illiteratis. Obtrinebat statutum Ephesi vetans quempiam virtutis & scientiæ cultorem degere in civitate, atque vel ideo proscripserunt Hermodorum philosophum, qui Epheso exulans venit Romam, fuitque Romanis auctor ut facerent Leges duodecim tabularum. Dicit Papa Pius, Principes qui in consiliis suis non admittunt viros doctos & probos, imitari Ephesinos. Omnino Principibus opus est viris literatis & doctis, qui adjuvent eos regere populos subiectos, sicuti Jethro suasit Moyse; eoquod propter occupationes multas & magnas, non possunt rectè administrare iustitiam suis vasallis, nisi viris utantur literatis, qui intelligant quod utile est & necessarium Reipublicæ, juxta Leges quibus utitur. Quod ut adimpleant perfectiùs, oportet Consiliarios Principum legisse multas historias, quæ successere in diversis mundi partibus & diversis temporibus; quatenus earum faciant applicationem in negotiis similibus. Quandoquidem qui non sciunt aliud quàm quod viderunt, sunt veluti infantes respectu eorum, qui legerunt multum, & veluti nati dicente Jobo hesternâ die. Plato narrat, dixisse

*Dialog. 4.
de Republ.*

*Strabo
lib. 14.*

*In de-
script.
Asia min.
cap. 77.*

*Exodi.
cap. 18.*

*Cicero in
Orat. ad
Brut. cap.
8.*

xisse Soloni philosophum Ægyptium, philosophos Græcos esse veluti pueros in comparatione Ægyptiorum: eòquod philosophi Ægyptii essent multo seniores, & à multo tempore occupati in contemplandis & intelligendis rebus divinis & naturalibus. Differentia quæ intercedit inter homines qui legerunt aut viderunt multa, & illos qui non sciunt quàm quod viderunt, est quod illi possint loqui liberè ubique. Eapropter vulgò dicitur quod tria hominum genera possint loqui liberè, senes in terrâ suâ, juvenes in alienâ, qui legerunt multa in omnibus. Quidquid ergo dicatur, non possunt Principes carere viris literatis, qui examinent & inquirent, an quod consultatur, conforme sit justitiæ & rationi; & licet imperiti possint astuti esse & sagaces, idcirco tamen non sunt aptiores ad regendos populos; quandoquidem regimen bonum non procedit à sagacitate & astutiâ, sed à bonitate & justitiâ.

In parænesi.

Suadet Socrates Principibus, ut respiciant, an Consiliarii quibuscum consultant, sciant administrare bene bona propria: quia qui nescit regere sua, minùs sciet regere aliena. Petiit eques quidam ab Imperatore Carolo V., ut concederet ei officium quoddam circa administrationem bonorum pertinentium ad Majestatem Imperatoriam: cui respondit Imperator, quod nollet excitare cavillationes totius mundi, conferendo officium tale ipsi, qui cùm nesciverit regere propria, minùs aptus fuerit ad regenda alia. Quatenus consilia suggesta Principibus prosperentur, necesse est, Consiliarios literatos vel illiteratos, astutos & sagaces conscientiam habere bonam, & esse, quemadmodum docet JESUS Christus simplices sicut columbas & prudentes sicut serpentes: nullatenus quippe Republicæ expediens est, uti hominibus astutis & malitiosis. Quodsi Republicæ conserventur religione & cultu divino, conservabuntur utique, quando ad consultationes admittentur Prælati docti & probi, quibus Redemptor Noster commendat curam animarum Christianarum, administrationem Sacra-

Matth. 10.

Sacramentorum & ut orationibus suis ac sacrificiis Deum exorent indefinenter pro incremento & conservatione Reipublicæ Christianæ. Quodsi Romani, Græci, Ægyptii & omnes gentes reliquæ inservientes demonibus, admittebant sacerdotes suos ad consultationem & regimen Reipublicæ; quantò magis admittant Principes Christiani ad consultationes & regimen Reipublicæ Sacerdotes Dei. Imperator Carolus V. dicebat, convenire admodum Prælatos doctos & pios in consilio Principum, tanquam repræsentantes statum ecclesiasticum, qui fundamentum esset omnium Rerumpublicarum. Unde fieret, ut in consultationibus tractata, vergant ad servitium Dei.

*Sanfovian.
de dict. &
fact. Ca-
rol. V.*

DISCURSUS X.

*An utilius sit Reipublicæ bonum esse Principem
& Consiliarios malos, aut malum Principem
& Consiliarios bonos.*

Alius Lampridius affirmat, utilius esse Reipublicæ Principem esse malum & Consiliarios bonos, quàm Principem bonum & Consiliarios malos: quandoquidem faciliùs mutetur unus malus exemplo & consilio multorum bonorum, quàm multi mali exemplo & consilio unius boni: Eapropter Consiliarios Principis oportet præfulgere virtute & bonis moribus, honestos esse virâ, alienos à spe lucri & complacentiâ humanâ, amicos Reipublicæ & Principis sui, cujus auctoritatem & existimationem anteponant rebus omnibus mundi. Quod Ælius Lampridius dicit, procedit in Principibus, qui sequuntur quod Consilarii ejus dicunt; at non in illis qui volunt Consiliarios suos approbare & laudare quidquid dixerint ipsi, licet foret cum manifesto præjudicio & damno Reipublicæ, & Principum ipsorum. Isti, uti ait Rex Antiochus, adeò sunt delicati, arrogantes & superbi, ut averseantur audire veritatem quamlibet,

*Erasim. in
Apoth. de
Regno.*

*Garcia in
chronica
Regis
Joan.*

libet, & quodlibet recusent consilium, nisi omnes approbent & laudent quod dicunt; atque gestibus, nutibus & plausibus admirentur subtilitatem ingenii, præstantiam judicii ejus, & dicant omnes, & cum Spiritu tuo. Ad evitandum incommodum istud, suadebat Demetrius Phalerius Ptolomæo Regi Ægypti, ut legeret libros qui loquerentur de Regibus, & Rebuspublicis: eoquod legendo eos invenerit multa, quæ Consilarii & Intimi Principum dicere non audent. Socrates monet & suggerit Regibus, ut Consiliarios eligant probos & fideles, quibus inculcent, ne consentiant & applaudant in omnia quæ ipsi dixerint; verum demonstrant & dicant liberè, quod opinioni Principis posset adversari; unde fieret Principis Consiliarios respicere quæ conveniunt bono communi regni ejus. Joannes II. Rex Portugalliae noluit conferre certam dignitatem eam petentibus, dicens quod eam vellet conferre cuidam suo vasallo, qui nunquam loqueretur ad placitum suum, sed quæ putet Reipublicæ utiliora. Alphonsus XII. Rex Castiliæ ingressus ad consultandum residebat in throno suo Regio, tenens in detrâ suâ ensen & in sinistrâ coronam regiam; atque jubebat Consiliarios suos effari liberè quod sentirent, eique consulere talem in modum, ut majestas & altitudo coronæ ejus fervaretur inviolabilis, atque potentia ensis ejus cresceret potius quàm diminueretur.

Profectò peccatum est inter maxima, quod committere possunt homines in Deum & Regem suum, non dicendo liberè quod sibi viderur: siquidem respectu Dei, judicium negant & intellectum, quem in ipsis posuit; & contra Regem suum speciem admittunt proditiōis: Atque cum intellectus sæpius peccet ex malitiâ, quàm ex ignorantia, omnia consilia ingenua & libera, inspirata à Deo, meliora sunt & securiora illis, quæ procedunt ex qualicunque spe lucri aut exspectatione humanâ, aut ex passione amoris, iræ, timoris, vel spei: eoquod ut plurimum homines propter alterationem, aut indignationem quam foveant con-

tra alios, quod faciunt ignorant, & veluti mente capti aberrant & faciunt secus ac debent. Inculcat Socrates Principi proponere materiam consultationis, veluti rem pertinentem ad alios, & non veluti negotium proprium: siquidem hunc in modum intellexerit quod optimum est & securissimum, nec detexerit secretum intenti sui. *In parænesi.*

Ex eo quod diximus, sequitur, præstare Reipublicæ, bonum esse Principem & malos esse Consiliarios, quàm Principem esse malum & Consiliarios bonos: eoquod nemo non studet conformari Regi. Rectè & prudenter scribit Plato dicente Tullio, quales sunt Principes, tales esse vassallos; sique Princeps colit virtutem, virtutem colunt omnes, si delectatur vitiis, sectantur vitia omnes; si Princeps est hypocrita & superstitiosus, superstitiosi & hypocritæ sunt omnes; si Princeps est eruditus & sapiens, omnes eruditioni student & sapientiæ; quando est bellicosus, omnes tractant arma; quando amicus est adulatorum, concinnant omnes blandiloquia; quando amicus est Astrologorum, prognosticant omnes quasi astra loquentia. Alexander inclinabat collum, & inclinabant colla omnes Aulici sui in formam arcûs, ut melius ferirent scopum suum. Et nescio, ait THESAURUS noster Phil. moral. L. 11. c. 5., an Patroclides Assentator Patris Alexandri, non suffuderit sibi oculum, ut imitaretur Dominum. Sicubi mutando musicam, dicente Platone, mutantur civitates, quantò magis mutantur exemplo Principis, unde præjudicium fit omnibus imitantibus eos: multòque majus inferunt damnum exemplo quod præbent, quàm peccato quod committunt. Multum debemus adulationi, quæ tantum valet & efficere potest apud Principes, dum quod notoriè bonum est, improbat & approbat quod notoriè est malum; eum tantum in finem, ut Principibus complaceat. Usque adeo Principes defueverunt auditui veritatis, usque adeo assueverunt approbationi & laudibus in omnibus, quæ dicunt & faciunt, *Dialog. 4. de Repub.*

ciunt, ut prodigium habeatur meritò Princeps, cui liceat præmonstrare & dicere veritatem quandam.

Quandoquidem tam necessarium est Principibus, viris uti probis & doctis, quorum consilio & auxilio regant populos concreditos sibi à Deo; perpendant bene, quod ab electione Consiliariorum suorum dependeat honor & utilitas, vel infamia sua & populorum. Videmus utplurimum iudicium quod formatur de Principe ejusque aptitudine, desumi à fama & existimatione Consiliariorum ejus; qui si sapientes sunt & sufficientes, sapiens semper reputatur Princeps ipse, utpote qui noverit intelligere, quinam sint sufficientes, eosque conservare fideles & integros; hoc enim principalius est, in quo si Princeps aberret, necessarium est quasi ut aberret in omnibus. Quemadmodum enim corruptâ scaturigine fontis, aqua corrumpitur tota, ita à depravato Consilio depravatio emanat in subditos omnes. Dum Princeps instructus est Consilio bono, licet erret, errasse creditur à nemine, at si Consilium tenet ineptum, quod factum est bonum, etsi pateat ad oculum, credulitatem invenit nullam, aut reputatur factum casu. Inde sequitur Consiliarios bonos Principi non modò esse proficuos, sed & honorificos; neque conciliare ei duntaxat successum prosperum in moliminibus, sed & magnam famam & existimationem apud suos & extraneos; ita ut sui amorem deferant ei & obedientiam, extranei timorem, universi laudes & encomia.

Perpendat Princeps, majorem sibi esse necessitatem virorum cordatorum & prudentum in Consilio suo, quam panis quotidiani, quò magis audiat veritates: quæ rarò perringunt sincerè ad Principum aures, propter multitudinem adulatorum, quibus ubique sunt circumfusi. Sors pessima Principum, quòd non prærogativâ gaudeant eadem ac miseri ac neglecti, quibus nemo non festinat dicere veritatem. Sicubi Princeps sub Imperio suo habet provincias multas, Consiliarios eligat ex omnibus, non ex una tantum vel duabus:

bus; ne populus videndo se delapsum ab administratione & regimine principali, dum non conspicit in Consilio virum ullum regionis suae, existimet Principem aestimare eos parvi, reputare eos veluti mancipia & diffidere ipsis. Primum progenerat odium, secundum allicit ad rebellionem, ita ut proni sint in conjurationes, & Principes evocent extraneos; tertium audaciam eis inspirat & obstinationem, facitque proclives ad prodicionem quamlibet contra Principem suum. In eligendo Consiliario non satis sit Principi personam habuisse in palatio vel aula sua, aut novisse ex auditu vel visu; verum informet se modis omnibus de reliquis candidatis, ut inter omnes eligat optimum; neque sit praecipuus in electione ista, sed incedat pedetentim, ut per moram & dilationem possit ei constare de sufficientia eorum, qui fuerunt ei commendati; habitâ praecipuis ratione Jurisconsultorum, quemadmodum solebant facere Imperatores Romani.

*Cujacius
observat.
lib. 7. cap
12.*

DISCURSUS XI.

De loco Consilii, & quid faciendum sit Consiliariis, antequam incipiant consultare.

Quo tempore Romani adorabant idola, & serviebant daemonibus, aedificaverunt templum dedicatum Consilio, eum in modum, ut euntes ad supplicandum ei descenderent per gradus aliquos, & deinceps exorarent ductum ejus & directionem in moliminibus suis: indicaturi, quod petentes consilium, debeant cognoscere, quantum ipsis sit necessarium, submittere se judicio & opinioni eorum, à quibus sibi volunt consultum. Templum non erat clarum valde, ut innueretur consilium tenendum esse secretum, & nequidem propalandam esse materiam, super qua tractatur: eoquod multoties homines assequuntur conjecturando Consilii conclusa, quando perspectam habent

*Plutarch
in vita
Lycurchi.*

habent causam, de qua fuit tractatum. Eapropter dixit quidam: dic mihi Consiliarios, & quod in Consilio tractatur, & dicam tibi quod fuit conclusum. Non permittebat Lycurchus, magnificas esse & sumptuosas domos, in quibus conveniebant ad consultandum, ratus quòd ad depromendam prudentiam necessariae haud sint magnificentiae istae exteriores, imò noxiae, dum saepenumero offuscant lumen intellectus, homines efficiant effeminatos, uti & superbos & tumidos propter ejusmodi ornatus vanos & superfluos. Quandoquidem experientia docente, dum conveniunt homines in locis magnificis & aedificiis sumptuosis, tempus perdunt & auditum, contemplando statuas aut picturas artificiosas, elaboratas portas, politas columnas, aulaea picta industriose acu Phrygià; ac proinde qui veniunt ad consilium dandum, & qui veniunt ad capiendum, occupati rebus istis, sensus perdunt in istis tenuibus, ut negligant ea, quae sunt momenti. Veruntamen quod Lycurchus praecipiebat in Lacedaemonia, qualis Respublica non utebatur apparatu & magnificentiis, licet pollens esset & potens, non procedit in Rebuspublicis opulentis, quibus magnificentia est usitata, harum siquidem magnitudini convenit, domos, in quibus adunantur ad consultandum, magnificas esse & sumptuosas.

*Plato in
Alcibiade
1. Xenophon, de
Cyri min.
expe. lib.
6. Papa
Pius de
dict. &
fact. Al-
phonfi Re-
gis.*

Quoties Imperator Fridericus vocabat Consiliarios ad consultandum, dicebat: faxit Deus, ut Consiliarii mei in ingressu Consilii relinquant ad portam simulationem & dissimulationem; opinione meâ videtur sufficere ut relinquant vel unicum quid; videlicet suum interesse privatum, cujus de causâ simulant & dissimulant homines, omne quod redundans in bonum publicum, praepjudicat compendiis eorum propriis.

*Tamera
de consuet
gent. lib.
2. cap. 23.*

Volentes incolae Galaciae consultare de rebus momenti, certâ utebantur specie sacrificii crudelissimi & diabolici: decollabant hominem ense, atque dum defluebat sanguis aut separabant membra, divinabantur, quid successurum esset

set circa illud de quo consultabant. In certâ parte Regni Persiæ obtinet consuetudo, ut quando incolæ ejus veniunt ad petendum consilium à sacerdotibus suis, sacerdotes teneant manibus librum, qui vocatur vulgò liber sortis; & conformiter ad illud quod inveniunt scriptum, respondent consulentibus. Verùm missâ superstitione hâc cecâ, quandoquidem consilia eorumque successus procedunt à Spiritu S., sicuti diximus, necesse est Consiliarios priusquam incipiant consultare, supplicare Deo cum multâ devotione & humilitate, ut velit regere & deducere eos in casibus proponendis; id quod expedient sanctiùs in missâ ad consultationem præviâ, vel saltem recitando hymnum ad invocationem Spiritûs Sancti ab Ecclesiâ concinnatum; & imitantes Regem Davidem dicant, oculi mei semper in Dominum ut *Psal. 123.* liberet me de laqueo. Plato suadet, ut supplicemus Deo indefinenter, quatenus dirigat ad servitium suum sanctum, quaecunque facimus: Ipse enim præmonstrat nobis viam, quâ gradiamur: Estque veritas indubitata, comprobata experienciâ perpetuâ, quod in rebus maximè arduis & maximè scabrosis totiùs vitæ humanæ, ubi quàm plurimum cœcutit & deficit consilium, & languet ingenium hominum, illustriorem se præbeat & mirabiliorem sapientia divina. Cum animo nobili & generoso dixit magna Judith incolis *Judith.* obsessis in civitate Bethuliâ, & qui estis vos qui posuistis *cap. 8. v. 11.* tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem ^{13.} constituistis ei? Imbecillitas est & ignorantia velle gubernare omnia prudentiâ & consilio humano. Securius est confugere ad Deum & implorare eum, ut ducat & deducat nos ad eligendum quod melius est: quia nunquam deest invocantibus eum. Angeli qui ex mandato Dei inclinant & regunt homines & Principes probos, vocantur, dicente Dionysio Areopagitâ, principatus.

Quem in finem expedire videtur, ut in loco Consilii affixa sit imago, repræsentans Spiritum Sanctum, quando venit ad invisendos Apostolos conjunctos Hierosolymæ, & *Act. 2.* quando

*Act. 15.**Eccles. c. 1.
Prov. c. 8.*

quando in Consilio illo magno Apostolorum, quod in Ecclesiâ Dei celebratum fuit de dubiis tum temporis emergentibus, illuminavit eos Spiritus Sanctus ad determinanda ea quæ responderent ad quæstiones fidei controversas. Qualis præparatio nonnisi saluberrima esse potest omnibus consultaturis de re quâlibet; dum nempe auspiciis sumitur ab illo, qui nec fallitur nec potest fallere: à Deo quippe promanat omnis scientia, ab ipso provenit ut Consiliarii sint boni & Reges gubernent bene sua regna, justitiam administrando omnibus. Id quod petiit à Deo Rex Salomon, dicens: mitte sapientiam de cœlis Sanctis tuis & à sede magnitudinis tuæ & mecum sit & mecum laboret, ut sciam quod acceptum sit apud te. Ad consequendam à Deo gratiam adeò insignem, necesse est præmittere prædictum quem docet nos hymnum Romana & Sancta Mater Ecclesia, unica & vera nostra Magistra. Sicubi servientes antiquitus dæmonibus, consulebant deos, & ad decipiendos homines utebantur multivariis oraculis & divinatoribus; quid non supplicemus nos Deo vero, cui infervimus & quem adoramus?

*In lib. de
curiosit.**Æneid. l. 4.**Iliad. l. 12.*

Nox teste Plutarcho tempus est ad consultationes valde aptum: capropter noctem vocant Græci euphronem id est amicam intellectûs; dum enim Consiliarii conveniunt noctu, non impediuntur à negotiis quibus homines distrahuntur communiter de die, & cum silentio noctis, uti Virgilius cantat, quieta sunt omnia. Quandoquidem tempus noctis consultationibus est aptum, non videtur convenire, dicente Homero dormire totâ nocte Principes quibus incumbit cura Reipublicæ; & quandoquidem non esse distractum, conducit magnopere inventioni & contemplationi; & vel ideo nox magis apta est & commoda ad studendum, quàm dies; & dum anima magis libera est & expedita ad contemplandum, magis eo tempore communicant cum hominibus Sancti.

Prius-

Priusquam Consiliarii consultare incipiant, perspiciant probè ne lateat alicubi persona, quæ auscultet. Cum legati Regis Tarquinii conspirarent cum filiis Bruti & aliis adolescentibus nobilibus de restituendo Tarquinio Romæ, solennizârunt conjurationem morte hominis, cujus biberunt sanguinem & cujus contrectaverunt viscera; quatenus arctius vi cæremoniae illius astringerentur ad servandum arcanum & ad præbendum sibi auxilium mutuò; eumque in finem convenerunt in domunculâ desertâ & obscurâ & inhabitatâ à nemine. Existebat casu in domuncula illi servus, cui nomen erat Vindicius; & ingredientibus ipsis cum impetu & celeritate, cum non posset exire, abscondit se retro scutum, & audivit omnia quæ molituri essent, qua viâ vellet trucidare ambos consules, & aperire portas civitatis noctu, ut introirent Tarquinii & possessionem fumerent regni: id quod servus propalavit Publicolæ qui erat consul. Alia multa allegari possunt exempla consiliorum, quæ excepta ab aure furtivâ & deinceps propalata, consultationes frustravêre eventu.

*Plutarch.
in vitâ Ro-
mali.*

DISCURSUS XII.

Quid agendum sit Consiliariis postquam convenerunt ad consultandum?

Paulus jurisconsultus dicit, contractus qui vocantur innominati, dependere à dando & faciendo. Eodem modo possumus dicere, omnia negotia humana dependere à dicendo & faciendo: istæ sunt ambæ bilances operis & verbi, quas S. Isidorus ait, gestare homines universos. Redemptor Noster & Dominus JESUS Christus, sicuti Sanctus Lucas commemorat, cepit facere & docere sacratissimam Legem suam. Si negotia, de quibus consultatur, depe deant à dicendo & faciendo, necessarium est ut consultaturi considerent priusquam deliberant, quod aliqua

L. naturalis ff de præscr. verb.

Actor. c. 2.

*Plutarch.
in vitâ
Marc.
Anton.*

qua dicenda sint & facienda, alia nec dicenda nec facienda, alia dicenda sed non facienda, alia facienda sint sed non dicenda, Dixit Metrodorus Sexto Pompejo, quod si evadere vellet Dominus non Siciliae modò, sed mundi totius, permetteret eum amputare funes anchorarum trëmis illius, in qua extabat ipse & Marcus Antonius: Respondit ei Sextus Pompeius, potuisses hoc facere quin ego scivissem: verum cum modò sciam, satis habeo, eo quod teneo, neque volo fidem frangere & juramentum, quo promisi Marco Antonio, quod venire posset securè ad trëment meam.

*Valer.
Maxim.
lib 7. de
dict. &
fact.*

Meminerint Confiliarii à Principibus vocati ad consultandum, moniti quod Aristoteles inculcavit consobrinò suo Callistheni; videlicet ut cum Alexandro Magno quam parcissimè loqueretur, quo scilicet apud regias aures vel silentio turior vel sermone esset acceptior. Noluìt Callisthenes uti consilio dato ab Aristotele, & reprehendit publicè Alexandrum Magnum, quod ageret ad modum Regum Persiæ; & licet homo esset mortalis, vellet haberi pro filio Jovis: succensebat ei Alexander ob increpationem factam publicè, & incitabat assistentes ad occidendum eum, jubens ei amputari pedes, manus, aures, & conjici eum in foveam. Commiserebatur ejus vir quidam generosus nomine Lyfimachus, misitque ei pugionem quocum occideret se: quod rescìens Alexander jussit Lyfimachum projici leonì ferocissimo, ut discerperetur. Adoritur leo Lyfimachum, & ipse involvendo brachium pallio, corripuit leonis linguam eique erutà occidit eum. Estimavit magni Alexander conatum Lyfimachi, neque modò ignovit ei, sed & præmiavit eum.

Quod successit Callistheni, veris est dictum Euripedis Poëtæ Gracii, qui aiebat: recusò sapientem, qui non sapit sibi. Tales sunt, qui præsumunt consulere omnibus, pro se autem consilio sunt vacui; veluti insignia cauponarum, quæ omnibus præstant rectum, & pro se habent nullum; & sicuti lapis, qui acuit cultros, & ipse non scindit; atque
sicuti

sicuti ardea stellaris, quæ volucris novit prospicere omnibus præter se ipsam. Narrant de volucris ista, quod cum palumbes nidum extraxisset in arbore, minata ei fuerit vulpes, quod devoraret eam, nisi partem sibi faceret de pullis suis: quod palumbes exterrita fecit; commiserata ardea palumbis, dixit ei, ne daret impofterum vulpi quidquam; quandoquidem arbor esset adeo alta, ut vulpes eam non posset conscendere; & proinde non habuit vulpes amplius ab ea aliquid. Interrogante eam vulpe, à quo habuisset tale consilium, respondit ipsi, ab ardea. Deinceps miscendo sermonem cum ardea vulpes, laudavit eam de sapiente regimine vitæ ejus, interrogans eam inter alia, quid faceret, quando vellet dormire: respondit ardea, quod caput recondere sub alas, & dicendo ac faciendo recondidit illud: tunc irruens in eam vulpes devoravit eam; sicque verificatum fuit hic dictum Euripedis.

Quod Aristoteles suavit consobrinis suis, faciant illi, qui conversantur, loquuntur, & consulunt Principibus, videlicet cauti sint multum in eo, quod dicunt, imitantes Prophetam Nathan, qui missus licet à Deo ad arguendum Regem Davidem ob peccatum, quod commiserat cum Bethsabee & subsecutum homicidium mariti ejus Uriæ, noluit ei loqui clarè, sed usus fictione, scivit eam proponere talem in modum, ut Rex non posset non cognoscere suum peccatum, & non poenitere delicti commissi. Eadem usus est cautela cum Rege Davide Joab, submissa muliere vidua in veste lugubri, quæ diceret Regi, quod inter ambos filios suos orta lite, alter occiderit alterum; qua de causa mortui consanguinei vellent occidere etiam vivum; quo dicto supplicaret Regi, uti secum misericorditer, non consentiendo in occisionem filii sibi residui. Intelligens Rex David mulierem submissam fuisse à Joab, ignovit filio suo Absaloni. Astutià simili usus est Enasistratus medicus Regis Antiochi; qui ne Rex scandalizaretur, dixit ei: Domine, filius tuus infirmatur ex aestu amoris, & amat uxorem meam;

Reg. 2. cap.

12.

Reg. 1. 2.

cap. 14.

Lucian. in

dea Syr.

*Garivai
lib. 19. c. 6.
compend.
histor.*

meam; rogavit eum Rex, ut faceret condescendere uxorem desiderio filii sui, affirmans, quod si uxor foret sua propria, concessurus sit eam, ad liberandum filium à periculo, in quo existeret. Respondit ei Erasistratus: Domine, quam amat tuus filius, uxor est tua propria. Catholicus Rex Ferdinandus V. Castiliæ usus est astutiâ simili, ne Regina Isabella turbaretur morte Principis Joannis filii sui: mittens qui dicerent ei, Principem vivere & mortuum esse Regem & confestim ingrediens consolatus est eam de morte Principis.

*Hypocr.
apbor. 1.*

*Cap. 4. v.
26.*

Cautelâ opus est magnâ, & magnâ circumspectione ad dicendam veritatem, si cui dicitur, dispositus non est ad audiendam; & quemadmodum Medici laxativa præparant syrupo, & inaurant pillulas, ne fastidiant eas infirmi; ita planè præparandus est animus, cui dicenda est veritas quædam: neque enim minorem creat alterationem & fastidium veritas, quando dicitur dum præparatus non est eam audiens, quàm laxativum aut alia quælibet medicina, quando præbetur opportunè. Qua de causa neque omnibus, neque omni tempore, neque in omni loco possunt dici veritates, quæ ubi dicuntur, considerandum venit, quis, ubi, quando, quomodo & cui dicat: non secus ac Medici circumspectant infirmitatis circumstantias omnes ad curandum rectè infirmum; & ubi non proceditur ad modum istam, qui veritatem dicit, fit exosus, & cui dicitur, fit deterior. Dicenda est veritas Principibus cum multa reverentia & cautela, sicuti fecit Propheta Nathan, nec non Propheta Daniel, quando declaravit visionem arboris Regi Nabuchodonosori, dicens ei; Domine mi, somnium his, qui reoderunt; & interpretatio ejus hostibus tuis.

Observatio momenti magni, inculcanda Consiliariis omnibus est, ne ubi opiniones sunt diversæ, contrariantur aliis in eo, quod protulerant; nequando videantur magis curare, ut defendant opinionem suam, quàm ut suggerant, quod ad bonum pertinet publicum. Necessarium est igitur,

tur, ut consultantes assuefaciant se ad audiendum cum patientia, quidquid dicitur in Consilio; neque velint infumere multum temporis ad exhibendum quod sentiunt ipsi, neque ad exhibendum quod sentiunt alii: multi quippe videntur in consultationibus potius magistri legentes in scholis, quàm Consiliarii pro scopo habentes bonum commune.

Sicubi Consilium suggestum manifestè bonum est & Reipublicæ utile, curandum non est, à quonam proveniat, an probus ille sit, nec ne. Cùm nullo non tempore præferendum sit Consilium, quod bonum est manifestè. Quod in Consiliis considerandum venit præcipuè, est, an suggerens illud rationem faciat maiorem compendii sui privati quàm boni publici: quò magis enim consilium alienum est ab interesse privato, eò magis est proficuum. Volens Niceas persuasos facere Athenienses, ne bellum inferrent Siciliae, quò magis probaret eis, quod volebat inculcare, dixit, emolumentum sibi provenire nullum ex eo, quod suaderet eis: siquidem non moventibus Atheniensibus bellum, sciret quod fuerint multi, qui præsumerent Rempublicam gubernare melius ipso, eamque gubernare prætenderet: sed illato bello sciret probè civium neminem in hoc genere sibi fore superiore, sed nec æqualem.

Siquando in Consultationibus dictis cuiusdam contradiceret alter, credendum non est, quòd contradictor tale quid faciat ex odio, sed quia videatur ei melius quod ipse suggerit: quandoquidem homines, dicente Ulpiano, naturaliter inclinant ad dissentiendum; & sicut ait Imperator Justinianus, nihil est in negotiis humanis tam clarum & justum, quod nullam recipiat dubitationem, & in quo non sint opiniones diversæ; & magis differunt homines intellectu & iudicio, quàm faciebus; & quot sunt homines tot sunt sententiæ.

L. item s. unus. §. principa- liter. ff. de arbitr. Horat. L. 2. serm. Satyr. 1.

Multi in Consultationibus non tam respiciunt ad id, quod dicitur, quàm ad eum, qui dicit; sique amicus est, approbant, si inimicus, improbant dictum ejus licet Rei- publi-

publicæ utile, & licet nec sciant nec intelligant, quod contradicunt; quemadmodum ille, qui dormiebat eo tempore, quo Senatus dabat vota sua, & cum expergefecissent eum, & dicerent ei: audis quid dicat ille, volunt assessores Consilii audire sententiam tuam; & ipse somnolentus & ignarus de quonam ageretur, surrexit & dixit: Domini, ego dico omnino contrarium ejus, quod dixit vicinus meus, cui erat infensus; & dicente vicino, non dixi quidquam: reposuit ipse confestim, dico ergo contrarium quod dicturus esses: veruntamen hujusmodi spiritus contradictorii sunt veluti pestes in Consultationibus.

*L. 3. §. e-
jusdem. ff.
de testibus*

Licet in testibus major habeatur ratio personæ restantis, quam testimoniî dari, in consultationibus tamen tanta non est habenda ratio personarum qui consulunt, quam ejus quod consulunt: siquidem consilia ipsa auctoritatem conciliant personis, non personæ consiliis. Et licet negandum non sit homines expertos cognoscere melius quod expedit in negotio quolibet, quam qui destituuntur experientiâ; prudentis tamen officium est audire opinionem multorum; neque enim potest unus solus scire & videre omnia; & multoties fuasit homo ignarus talia, quæ ante non viderat: interdum olitor est opportuna locutus.

*Horat.
epist. l. 1.
epist. 1.*

Consultabat certus quidam Princeps, quomodo ingrederetur Italiam ad inferendum bellum: reposuit ei quidam morio: Domine prospiciat Majestas tua, quomodo Italiâ egrediatur, si fortè necessitas urserit egredi; ad ingrediendum quippe loca supererunt multa. Quò si respexisset Carolus Rex Gallia, habiturus non fuisset difficultatem talem egrediendi Italiâ, quando ab hostibus cæsus fuerat ejus exercitus. Consilium illud morionis probè perpendit vulpes, quæ noluit ingredi cubile leonis, quia viderat vestigia ingredientium, egredientium nulla.

*Plutarch.
in politiis.*

Consultabant Lacedæmonienenses de negotio quodam momenti, & civis quidam nomine Demosthenes qui prodigus erat & vitiosus, deprompserat opinionem valde bonam

nam & opportunam, quam rejecerunt; eligentes tamen per *Aul. Gell.*
sortem quendam seniorum, qui diceret eandem opinionem *18. c. 1.*
verbis ipsissimis; quasi ex vase fucido & nauseabundo
transfunderent liquorem in vas purum & limpidum, quò
magis opinio illa reciperetur à vulgo, atque dantes postea
vota sua approbarent consilium prudentis & probi, ejus-
que nomine permotus approbarer illud populus totus.

Proferant Consiliarii quod sentiunt liberè, licet sciant
consultores alios non secuturos esse opinionem suam,
nec quod dixerunt esse approbaturus: siquidem dicente Tul- *Philipp.*
lio reprehendendi non sunt Consiliarii propter successus *cap. 2.*
sed propter rationem: neque sunt excusandi qui timent per-
dere existimationem, quando approbandum non esset quod
dicunt; siquidem utilius & melius est Reipublicæ, ut ha-
beantur ipsi prudentes potiùs quàm potentes: atque velle
fieri absolutè quod quis consulit, magis est velle imperare
quàm consulere.

Multa quæ in principiis præjudicant nihil, Reipubli- *Tit. Liv.*
cæ sunt perquam nociva, ubi radices agunt & crescunt; *lib. 34.*
sicuti Cato Censorinus dixit in oratione quâdam, quam ha-
buit ad senatum Romanum, contra luxum mulierum: ita
planè non est status hominum, in quo permissis con-
venticulis, ad consultandum secreto, non præjudicetur mul-
tùm Reipublicæ; & sicuti idem dixit Cato in oratione quam
habuit contra convenientes Romæ ad celebranda festa Bac-
chanalia; conventicula secreta quæ dum incipiunt imbecil-
lia sunt, si dissimulantur: crescunt & augentur talem in mo-
dum, ut reparari possit difficulter damnum inde resultans;
eò magis ubi agitur de bono Religionis, quæ fundamentum
est cui innititur Respublica tota: id quod luculenter appa-
ret in illis qui sectas inveniunt novas: qui nisi coërceantur
statim ab initio, adinstar ignis dum ardere incipit, morâ
temporis invalescunt adeò, ut perturbent & permisceant
Rempublicam totam. Quare necesse est, ut priusquam
agant radices, exterminentur cum magnâ diligentia & cu-
râ:

râ: in principiis enim remedium est facile, difficile verò, quando morâ temporis mala invaluerunt.

*Tit. Liv.
Dec. 3. lib.
2.*

*Reg. lib. 3.
cap. 12.*

Adolescentes eo quod temperamenti sunt calidi, & raro adhuc delusi à fortunâ, sicuti Hannibal dixit Scipioni, inclinant facile in consultationibus in id quod magnificum est, quin sit securum, nullâ habitâ ratione ejus quod possit evenire. Senes verò quia temperamentum habent frigidum, atque multoties experti sunt contrarium ejus quod exspectaverant, consilia sequuntur secura magis quàm magnifica. Attemperandus igitur venit impetus juventutis prudentiâ senum, examinando quod dicunt utrique, quatenus eligatur quod Reipublicæ securius est & utilius; & in dubio approbandum erit consilium senum præ consilio juvenum. Roboam Rex Hierosolymæ imperium perdidit & potestatem quam habebat in duodecim tribus Israël, relictis ei duntaxat duabus; videlicet tribu Judæ & Benjamin, eo quod secutus erat consilium juvenum. Rex Galliæ Franciscus primus, quia secutus fuit consilium Admiralis qui juvenis erat, & non seniorum, victus fuit & captus in pugna Papiensi à Carolo V.

Sequantur Consiliarii in consultando partes quæ Reipublicæ præjudicant minùs, impossibile est enim immunem esse à periculo quolibet, quod occurrit in moliminibus magnis: hâc de causâ dicitur vulgò: periculum vincitur periculo; & qui nunquam est periclitatus, nunquam est lucratus. Item, ex periculo venit profectus; & inertes dum formidant nimirum fines, patnaverunt nunquam facinora magna. Qui putat quod periclitando nihil, possit exequi quæ in consultationibus fuerunt conclusa, exequetur nunquam: siquidem multoties destituitur successu, non illud modò quod probabiliter speramus, sed & illud quod videtur nobis prospectum bene. Quemadmodum in moliminibus arduis & heroicis, ita in privatis non absterreantur Consiliarii à faciendâ executione ejus quod connexum est cum periculo, si major est utilitâs, quàm damnum ab executione imminens.

Sole-

Solebant Persæ consultationes suas instituere in conviviiis inter comedendum & bibendum; atque finito convivio determinabant quid esset exequendum; quod quidem faciebant, ut Consiliarii quod sentirent effarentur *Plin. l. 14. c. 22.* eò liberiùs: siquidem vinum facit homines loqui veritatem. Alexander Magnus jubebat farciri epulis & inebriari vino missos ad eum legatos, quò magis ab ipsis erueret veritatem ejus quod tractaturi essent. Germani progrediebantur ad consultandum armati, & dum approbabant in consultationibus proposita, hastas vibrabant & lanceas, ad innuendum suum consensum: & è contrario ubi dissentiebant, mittebant voces veluti mugitus. In conviviiis consultabant de pace & bello, tunc enim videbantur sibi liberi ab omni curâ alienâ, nec non calentes & parati ad tentanda molimina magna. Phryges conveniunt ad comedendum sumptibus Reipublicæ priusquam consultent: putant enim quod comedendo & bibendo invicem, reconcilientur animi dissentientium, eliminetur severitas, arrogantia & tristitia, veluti aliena à fine, propter quem convivia sunt instituta. *Cornel. Tacit. de morib. Germ. Tamara de consuet. gent.*

Decipiuntur qui cogitant, quod in consultationibus deliberandum sit super re unicâ: sunt quippe negotia multoties talia, ut alia dependeant ab aliis; éstque necessarium respicere ad incommoda quæ sequi possunt ex eo quod in consultatione determinatur; & commemorando præterita ac intelligendo præsentia, possunt labore facili prospici futura. Dicebat Demades, Athenienses se habere, quemadmodum homines non curantes de sanitate suâ, nisi postquam sunt infirmati: id quod dicebat, quia Athenienses in consultationibus altercabantur nullo non tempore super præteritis, parum solliciti in prospiciendis necessariis. Ajunt Genuenses in consultationibus suis disputare super præteritis, Florentinos super præteritis & præsentibus, Venetos super præteritis, super præsentibus & super futuris.

Sæpenumero accidit, ut dum consultatur de re aliquâ quæ Reipublicæ videatur utilis, præjudicetur ei quàm plu-

*Petrus
Bembus l.
8. hist. Ve-
netæ.*

rimum ex eo quod inde sequitur. Vocaverunt Imperatores Græciæ in auxilium suum Regem Turcarum, qui destruxit & exuit eos imperio. Iniverunt 1523. Monarchæ quidam fœdus contra Venetos, videlicet Julius II. Pontifex Maximus, Imperator Maximilianus, Ferdinandus Catholicus & Ludovicus Rex Gallia; & quantumvis Veneti coarctarentur multum ab inimicis adeo potentibus, noluerunt tamen acceptare auxilium oblatum à Selimo Rege Turcarum; timentes ne si ingrederetur semel Venetias sub colore adjuvandi eos, facturus esset quod antecessores ejus fecerant Imperatoribus Constantinopolis. Voluit Franciscus Rex Gallia; Germanis uti in bellis quæ agebat contra Imperatorem Carolum V; licet Imperator non quæreretur aliud, sicuti protestatus est multoties, quam conservare provincias & patrimonium, quod jure erat suum: Verum Germani illi qui hæretici erant adeo permiscuerunt & perturbaverunt regnum Francisci doctrinâ suâ perversâ & falsâ, ut longè majus fuerit damnum quam emolumentum, redundans in regnum Gallia; à copiis istis auxiliariis. Idem Rex Franciscus usus est copiis Solimanni Imperatoris Turcarum in bello contra Imperatorem Carolum, verum cum damno majore Christianitatis, quam emolumento regni sui. Inde perspicimus clarè, quantæ fuerit prudentiæ Carolus V, qui cum Imperator esset & Dominus Provinciarum Germaniæ, consensit nunquam hæreticos ingredi Hispaniam, nequando conversatione suâ inficerent puritatem fidei catholicæ, usqueadeo sollicitè conservatæ & custoditæ in regno illo.

Ita depromant Consiliarii Principis opinionem suam, ut non videantur dubitare de modis, qui videntur eis magis apti ad persuadendum illud, quod opinantur Reipublicæ esse utile. Quidam ex pusillanimitate, licet cognoscant quod melius est, proponunt illud talem in modum, ut videantur dubitare de eo, quod dicunt; ita ut audientes eos nihil non inquirent & examinent, quomodo ipsis possint con-

contradicere. Plinius suggerit volentibus persuadere aliquid, imitari medicos, qui verbis blandis & rationibus suavibus movent infirmos ad sumenda medicamenta, quæ propinant. Quintilianus admonet, ut Consilarii sint multum humani & civiles, nec dicant quod sibi videtur cum præcipatione: siquidem consilia danda sunt cum mora & judicio. Theophrastus dicit, quod utendum non sit verbis & rationibus affectatis, & condescendendum indotæ ejus qui persuadendus venit, adductis in medium exemplis aliquot similibus. Sic rectè dicitur: scire cupis quod erit, vide quod fuit. *Lib. I. epist.*

Multi quando dant votum suum, talem in modum involvunt quod sentiunt, ut nequeat intelligi clarè quod dicunt, idque faciunt ut conforment quod dicunt ei quod eventurum est. Istà calliditate & cautela utebatur olim dæmon, quando in oraculis respondebat consulentibus, responsiones adhibens tales, ut accommodari possent qualicunque eventui. Consilarii, qui, quod sentiunt, non dicunt clarè, sunt, dicente Jobo, molesti & onerosi; & postquam vident successum, culpam rejiciunt in illos, qui usi non sunt eorum consilio, dicentes: nunquid prædixi vobis & noluitis facere; id quod est afflictionem addere afflicto, & errori adjicere culpam. Consilium ut bonum judicari possit, vel malum, rationes efficiunt, quas quisque allegat, non successus; qui sæpenumero excedunt omne judicium & omnem intellectum humanum; neque tenetur quispiam divinari, quæ sunt eventura. *Cap. 16.*

Sicubi Consilarii persuasos facere nequeunt Principes de eo, quod Reipublicæ expedit, omnem tamen moveant lapidem, nequando Respublica patiatur detrimentum ullum, majorem semper habentes rationem ejus, quod honestum est & proficuum Reipublicæ, quàm quod proficuum est Principibus; quemadmodum inculcat Imperator Justinianus: quod communiter omnibus prodest, hoc rei private nostræ utilitati præferendum esse censemus, non-
L. un. C. de caduc. toll.

*L. Prin-
ceps 31. ff.
de Legib.*

*L. digna
vox 4. C.
de Legib.*

strum esse proprium subjectorum commodum imperialiter existimantes; quam quidem constitutionem Imperatoris potius, commemorent Consilarii Principibus, quam responsum Ulpiani, quod Principem Legibus dicit esse solutum; quasiverò posset pro arbitrio uti clausulis; de plenitudine potestatis, ex certa scientia & motu proprio. Qui talia suggerunt Principibus, inimici sunt infestissimi, non populo modò, cui consiliis suis præjudicant, sed & Principibus, quibus inserviunt; dum enim Princeps imago est in terris Dei, cujus imitetur bonitatem, potentiam & sapientiam, suadent ei isti imitari dæmonem, ejusque agere ministrum, exercendo tyrannidem diram in populum sibi commissum, majore ratione habitâ voluptatis suæ quàm utilitatis publicæ. Longè aliud requisivit Imperator Theodosius, quando Principem ipsum subjecit legi. Dixit Rex Antigonus, nihil quod non licitum esset & honestum, honestum & licitum esse Principibus: eoquòd esse Principes, non exsolvat eos obligatione, quâ obstringuntur vivere secundum leges naturæ, quæ præcipiunt vivere honestè absque præjudicio proximi, acquiescendo ei quod suum est; neque faciendo alteri quod quis nolit fieri sibi; quod præceptum est ipsiusmet JESU Christi includens Leges & Prophetas. Quæ regula & doctrina adeo clara est, ut respuat quaslibet glossas, restrictiones, declarationes & interpretationes: quilibet se sistat in loco ejus, cui vult præjudicari, & intelliget confestim, an voluerit fieri sibi, quod facit alteri.

Qui consultant super negotio aliquo, judicant meliùs de dictis aliorum, quàm de propriis: cùm enim homines naturaliter sint amici opinionum suarum, judicium non habent tam liberum, in ordine ad judicandum de rebus propriis quàm de alienis; & vel ideo solent multi opera, quæ componunt exhibere dominis & amicis suis, quatenus legentes ea dicant liberè, quod mutandum eis videtur aut emendandum. Nemo enim judicaverit bene, an opera quæ

quæ componit ipsemet sint bona; siquidem amor, quo prosequitur productiones suas, excæcat eum: cuique parvus sui videntur pulchri; sicuti comprobavit simia, quæ rogavit vulpem, ne inventis fortè ruri filiis suis inferret eis malum: & quærente vulpe, unde cognosceret eos; respondit pulcherrimos esse, qui errent in campis: inventos vulpes devoravit, cui visi non sunt adeo pulchri ac simiæ: quandoquidem non respexerat eos affectu eodem ac mater eorum.

Quando quis videt, quod alter, cui consilium exponit, iudicio destituatur & intellectu ad iudicandum, an quod exhibet ei, Reipublicæ expediat, præstat rationes allegare nullas, quibus alter tantum confunderetur, & impediretur ab executionis promptitudine. Imperator Carolus V. dicebat, Consiliarios Principi esse conspicienda; dicam ego Consiliarios Principi esse non modò conspicienda, sed & specula, in quibus Principes intuentur, quæ aguntur in absentia sua. Oportet igitur Principem intelligere, an imaginem exhibeant ei veram ejus, quod ostendunt; dantur enim specula concava, quæ exhibent contrarium ejus, quod est reapse, & alia, quæ parva, exhibent magna, atque alia, quæ unicuique, exhibent multivarium. Omnes differentias istas, & alias complures, quas Perspectiva docet circa specula & conspicienda, invenire est in illis Principum Consiliariis, qui non exhibent veritatem ejus, quod agitur. Valde necessarium est Principem intelligere & cognoscere, an Consiliarii quibuscum consultat, specula sint & conspicienda limpidæ & clara; sive an ostendant contrarium ejus quod est; sive an colores quærant, quibuscum ex albo faciunt nigrum, & ex nigro album; quales partes sunt tinctorum & Consiliariorum ipsos imitantium.

Sunt Consiliarii quidam adeò arrogantes, tantòque feruntur affectu erga sua, ut videatur ipsis, nihil melius dici posse, quàm quod dixerunt ipsi; séque audiunt cum delectamento tanto, ut non possint nec sciant terminare quod dicunt, repe-

*Lib. 26.**cap. 18. in**Job. cap. 7.**Eccles.**cap. 10.**S. Gregor.**lib. 10. c. 1.**In Job lib.*

8.

Lib. 8.

reperendo multoties quod dixerunt; non ut melius explicent sensus suos, uti Sanctus Gregorius dicit: sed ut videantur eloquentes. Malè observant isti, quod Ecclesiasticus inculcat: noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, & non iteres in oratione tuâ. Suadet Rex Salomon locuturis, ut comprehendant multa verbis paucis, nec infumant verba plurima ad dicenda pauca. Dicebat Phocion Dux Atheniensis, loquendi modum esse optimum illum, qui verbis paucis comprehenderet multa; habent enim se verba adinstar monetæ, quæ tantò majoris æstimantur, quantò plus habet valoris & pretii in quantitate minore. Sunt quidam usque adeo idololatræ suorummet, ut dum videntur sibi dixisse bene, quærunt an dixerint malè; non quasi reputent locutos se non esse bene, sed ut ab aliis præconizentur. Optimum & securissimum est in consultationibus, attingere protinus quæstionem, quin teratur tempus in allegandis rationibus, quæ non serviunt ad aliud, quam ad ostentandam eloquentiam. Facile est dicente Tito Livio invenire verba & rationes, postquam quis intelligit, quod faciendum est.

Qui in consultationibus considerant pauca, concludunt facile, & nunquam qui considerant multa: quandoquidem illi non considerantes incommoda, faciles sunt ad arripienda negotia; proinde multa incipiunt & pauca exequuntur: isti verò cum incommoda, quæ possunt consequi, præsentiant, concludunt & exequuntur rarò. Ad evitanda ambo hæc mala, vel incipiendi absque consideratione, vel negligendi executionem, eligant Consiliarii cum celeritate deliberata, quod Reipublicæ potest prodesse, vel saltem minus obesse: quandoquidem ex duobus malis eligendum est minus: siquidem eligendo malum minus, evitatur multoties utrumque.

Postquam in consultatione conclusum fuit, quid sit agendum, perdendum non est multum temporis consultando noviter super eo, quod jamjam fuit conclusum: præterquam

rerquam si emergeret quid novi, quod consultatione indigeret novâ. Cato Uticensis, sicuti Plutarchus refert, istâ *In politi-*
utebatur cautelâ, quod sciens tractari in consultationibus, *cis.*
quod Reipublicæ esset noxium, orationem quam habebat ad Senatum, protraheret, quò minùs facerent conclusum in negotio. Existens Julius Cæsar Consul, quæfivit ex Catone Uticensi, quid ei videretur de negotio proposito; cuius executio cùm Reipublicæ esset valde damnosa, cunctatus est Cato respondere Cæsari illud urgenti. Julius Cæsar iussit eum comprehendere, eoquòd non terminaret loqui: & assurgentes Senatores in consultatione præsentibus, comitati sunt Catonem ad carcerem usque. Id quod videns Julius Cæsar iussit eum dimitti. Multi obijciunt in consultationibus incommoda, quæ possunt evenire circa illud, de quo consultatur; quatenus dum deliberatur inrerim quid faciendum, elabatur opportunitas exequendi. Dicebat Imperator Carolus V, comitia Germaniæ, in quibus consultatur super negotiis Imperii, esse veluti viperas, quarum filii interimant matres, quia in aliis destrueretur, quod in aliis esset conclusum. *Ludovic. Dulcis de dict. & fact. Caroli V.*

Eoquòd successerint quædam prosperè, evenit ut homines sæpe non judicent bene in eo, de quo consultant, quia videtur ipsis, quòd successurum sit semper eundem in modum. Idem accidit illis, qui ut vindicent illatam injuriam levem, aut modicum evitent dānum quod formidant, cæcutiunt adeo, ut non consideratis malis, quæ evenire possunt ex eo quod moliuntur, licèt insinuentur eis saniora, respiciant consilium quodlibet; magisque valet eis affectus aliquis, qui excæcat eis intellectum & iudicium, quàm rationes quæcunque ipsis exhibitæ. Oportet igitur consultantes affectui dare moram, quatenus intueantur liberè, & prospiciant, quod evenire potest, perinde acsi præstò esset: quod faciendo videbunt, an bene fecerint, quod præsumunt. Cato Uticensis dicebat, homines illos posse dici fortissimos, qui præ oculis videntes pericula, locum negarent passioni & timori.

Quando sequaces factionis alicujus contrariae, in consultatione produnt consilium, quod meretur reprehendi, non reprehendant eos adversarii: ne quando videantur moveri magis odio quam zelo boni publici. Neque inculpent Consiliarii Dominos, quibus inserviunt, sicubi negotia non succedunt ad votum: id quod foret afflictioni, quam sentiunt ex successu sinistro, afflictionem addere novam: carétque Princeps culpâ, ubi sequitur consilia, quae approbavêre quod Princeps fecit.

*In lib.
dux pec-
catorum.*

Qui à consiliis sunt, dicente Ludovico Granatensi, gravitatem & circumspectionem prae oculis habeant: sicuti enim facilitas & levitas comitatur stultitiam, ita gravitas & circumspectio comitatur prudentiam: Eapropter caveant, ne faciles sint in istis sex punctis; videlicet in credendo, in concedendo, in promittendo, in concludendo, in conversando leviter cum hominibus, & in agendo ex ira: cum omnes actiones istae periculo sint plenae, dum homines illis se praebent faciles & leves: quandoquidem credere facile est levitas cordis, promittere facile est perdere libertatem, concedere facile est praeparare sibi poenitudinem, concludere facile est portam pandere errori, facilem esse in conversatione causat contemptum, & facilitas in ira indicium est stultitiae manifestum; qui scit pati, sciet moderari vitam, & qui pati nescit, non poterit non committere stultitias magnas.

*In politi-
cis.*

Plutarchus inculcat volentibus persuasos facere alios rei cujusdam, vel necessariae vel proficuae Reipublicae, ut imitentur muscos, quando pulsanr chordas chelys ad efformandum concentum: ne aggrediantur rem cum violentia & imperu, sed blandè & suaviter: neque oratione utantur artificiosâ, non acutâ, non astutâ, sed modo simplici & prudentiâ verâ, vocabulis gravibus & sententiis ad persuadendum propriis.

*Tit. Liv.
lib. 30.*

Rarò accidit, ut qui fortunati fuerunt semper, possint consulere bene; sicuti Hannibal dixit Scipioni in colloquio, quod

quod cum ipso miscuit de pace, quam Carthaginienses volebant pangere cum Romanis; cujus ut faceret eum persuasum, remonstravit ei, quod juvenis esset nunquam non nactus successum felicem; & quod rarò considerarent successus finistros, qui experti essent nunquam fortunam novercantem. Quemadmodum consulere bene, procedit ab experientia & intelligentia ejus quod evenit in negotiis similibus, ideo successus exoptatus non attribuitur prudentiæ illius qui felix est semper: atque ideo etiam non possunt consulere peræquè bene, qui destituuntur experientiâ, ac illi qui perpeffi sunt adversitates.

Multi, licet ætate sint senes, moribus & prudentiâ sunt juvenes: istos vocat Sacra Scriptura pueros centum annorum; qui ætate licet provecti, inepti sunt ad consulendum in negotiis, quæ prudentiam exigunt ac judicium: Eapropter magis perpendendum est, quomodo vivant & quid faciant, quàm cujus sint ætatis. Qui moribus sunt pueri, abripiuntur facilè ab una opinione in aliam: quod proprium est eorum, qui judicio destituuntur & prudentiâ, in examinandis casibus emergentibus. *Isai. cap. 65.*

Qui consilium dant Principibus, non urantur verbis & rationibus speciosis magis quàm efficacibus: præsertim quando loquuntur cum Principibus, qui judicio pollent & intellectu; differentia magna est inter casum, ubi persuadendus est Princeps, & ubi populus. Ad persuadendum populum exquiruntur media quælibet, argumenta & rationes licet falsæ, omnesque adhibentur figuræ, quas docet Rhetorica; verum ad persuadendum Principem, parum prodest, ad mentem Quintiliani, eloquentia. Antigonus Rex Macedoniæ dixit cuidam volenti persuasum eum facere rei cujusdam verbis affectatis & rationibus sophisticis: an non cessabis loqui mecum, sicuti loquereris cum populo. Leonides Rex Lacedæmoniæ dixit alteri cuidam, qui loquebatur ei superflue de rebus momenti: amice loqueris de opportunis inopportunè. *L. r. c. 3. Erasim. in Apoth. l. 4. Plutarch. in vita Lycurgi.*

Aphorif.
1.

Imitentur Consiliarii medicos, neque suadeant quod non intelligunt: ficuti enim non sufficit medicum cognoscere infirmitates, nisi medicamenta sciat, quæ applicet; neque sufficit eum scire medicamenta infirmitatibus applicanda, nisi cognoscat ea; ita nec sufficit, Consiliarios intelligere, de quo consultant, nisi sciant quoque quid faciendum sit. Eapropter necesse est, ut consilium dans, notitiam habeat ejus, de quo consultatur: in nullo enim vitæ hujus negotio dari potest consilium, deficiente scientiâ & experienciâ circa negotium propositum; cujus intellectû substantiâ in promptu est consilii applicatio: estque facile, dicente Livio, explicatis consiliis accommodare rebus verba: Quâ intelligentiâ deficiente Consiliarii sunt veluti cæci, ficuti Salvator ait, qui ducunt cæcos. Adhuc autem non sufficit, uti Hypocrates ait, cognoscere infirmitates & scire remedia, quæ applicanda sunt; sed & necesse est opportunum esse tempus & circumstantias tales, quæ promoveant executionem ejus, quod in consultatione fuit conclusum. Et quemadmodum omnia in rebus humanis incerta sunt & instabilia, ita pro ratione temporis & loci mutanda sunt consilia; non modò quâlibet die & quâlibet horâ, sed & quolibet momento, & quotiescunque suadet necessitas: eapropter dicitur, sapientis esse mutare consilium, nec non consilium sumendum esse ex arena.

Quidam Consiliarii usqueadeo sunt ambitiosi, ut non consentiant fieri, nisi quod suadent ipsi; & licet Reipublicæ expediat facere contrarium, exquirunt modos, quibus remorentur executionem ejus. Isti quippe non intelligunt, gloriam veram moliminum heroicorum non consistere duntaxat in intelligendo, sed in exequendo quod Reipublicæ est proficuum.

Non debent qui à consiliis sunt Reipublicæ, prætermittere emolumentum, quod possunt eruere à personis quibusdam, licet ab eis passi sint injurias. Chabrias civis Mefalæ dicebat Euridano Viro in regimine Reipublicæ primario

mario, verum aspero admodum & indolis ferocis: O Euridane malum es necessarium in Republica; eoquod in ipsa viventes, non possunt non conversari tecum, sed nec tecum conversari, quia indolis es recalcitrantis & ferocis. Plutarchus suggerit volentibus persuasos facere alios rei cuiusdam, ne depromant simul omnes sententiam eandem, sed contradicant duo vel tres, qui postea quasi convicti de sententia meliore, approbent id cui contradixerunt; hunc enim in modum persuasum facient populum, qui putabit eos commoveri ab utilitate Reipublicae.

Multum differunt qui in consultationibus inquirunt in ea quae agenda sunt, ab illis qui contradicunt quod dicunt alii, ut ostendant intelligentes se solos. Differentia sita est in eo, quod inquirentes & disputantes considerent negotium sine passione, iudicium habeant liberum ad prospicienda accidentia, quae forte eventura sunt; isti perutiles sunt Reipublicae, indigitantes saepissime rectoribus ejus talia, quae ipsi haud intelligunt. Econtra qui in consultationibus contradicunt, amici Reipublicae non sunt, impediunt & destruentes negotia omnia, tam publica quam privata; siquidem non eruuntur veritates altercando & contradicendo; imo verò dicente Boetio: nimis altercando veritas amittitur: Contradicientibus quippe solenne est defendere velle opinionem suam licet falsam. Facile intelligeretur veritas, si disputaretur cum animo eam inquirente, non contradicente. Eapropter Sanctorum Patrum disputationes non erant contentiones sed collationes placidae: dum intentio eorum non erat ostentandi scibile suum, sed eruendi veritatem.

Plato dialog. 1. de Legib. oportet autem non contentiose, sed quiete inquirere.

Ad evitandum incommodum Reipublicae tam nocivum, majoris habendi opinionem suam quam opinionem omnium, imitentur consultores Aristidem, qui contendens cum Themistocle, quando civitas Atheniensis misit eos in legationem, dixit ei, si placeat tibi, relinquamus hic nostras inimicitias, quas reduces facti Athenas reassumemus.

Plutarch. in apoth.

Quidam variant facile in consultationibus, quidam

*Epist. fa-
mil. lib. 1.
epist. 9.*

sunt valde pertinaces, nec possunt amoveri à sententia conceptâ semel. Decet equidem Consiliarium non variare nec mutare opinionem suam, quam novit Reipublicæ conducere; ubi tamen Reipublicæ esset nocivum, perfidus foret & contumax si non variaret. Proprium est enim dæmonis perseverare in eo quod facit malè. Non mutatur, nec variatur consilium ejus, dicente Tullio, qui eligit melius; quemadmodum enim Nauclerus gubernans navem, vela mutat à latere uno in aliud, quò naviget felicius; præhabens obsecundare vento, quàm perdere navem; ita & consulentes subinde variare debent ad eligendum quod melius est; iste siquidem finis est, propter quem consultationes instituuntur.

Lib. 3. offic.

Cic. ibid.

Affirmat Tullius illos qui honestum separaverunt ab utili, malum intulisse mundo magnum: habentes enim duntaxat rationem compendiorum, rationem nullam habent virtutis. Quapropter Atticæ Leges Cyrillum quendam utilitatem præferentem honestati cum totâ familiâ lapidibus obrui volebant. Verùm quando consultatur de conservatione Reipublicæ, respiciendum venit præprimis ad id quod honestum est, eique postponenda qualiscunque utilitas. Ubi tamen honestas dependet à legibus merè civilibus & positivis, non à naturalibus & divinis; tunc cessat honestas unâ cum legibus, quando necessitas Reipublicæ est tanta, ut non possit tolli absque violatione Legum: hoc enim casu evanescunt Leges humanæ & positivæ, institutæ in Reipublicæ conservationem, dum nempe retundarent in perniciem ejus. Istas vocat Titus Livius Leges mortales; eo quod bellum mutet leges latas pacis causâ, & pax mutet leges belli causâ latas.

Lib. 34.

*Plut. in
vita Themistoclis.
Cic. L. 3.
offic.*

Dixit Themistocles in consultatione quâdam, quod invenisset consilium admodum proficuum Atheniensibus, sed tale quod dici non posset publicè. Dixerunt ei senatores, quod communicaret illud Aristidi: quo approbante approbarent illud omnes: Manifestavit Themistocles Aristidi, quod

quod cogitasset injicere ignem ædificatorio navium, ubi
existebant naves Græcorum omnes, quibus combustis Athe-
nienſes forent Domini Græciæ totius. Dixit Ariſtides ſe-
natoribus conſilium Themiftoclis Reipublicæ fore perquam
proficuum, ſed & injuſtum. Adhæc præceperunt illi, ne
ulla amplius ejus fieret mentio; & rectè: ubi enim tracta-
tur de bonis animi & de bonis fortunæ, clarum eſt, præ-
ſtare integritatem animi toti quâ latè patet mundo. Ne-
que in examine iſto tolerandi ſunt eruditi adulatores, qui
ſciunt in utramque partem excogitare rationes, ut uterque
contendentium poſſit credere juſtitiam militare pro ſe. De-
bebat Franciſcus Rex Galliæ Imperatori Carolo V. duos
milliones ſcutorum; & remonſtrabant ei literati ſui, quod
non teneretur ea exſolvere: Imperatorem econtra informâ-
runt literati, Regem Galliæ teneri ad exſolvenda, eo quod
bellum moviſſet injuſtum, in quo fuerit captus. Præbuit
Rex Galliæ aurem adulatoribus ſuis, & immiſit exercitum
magnum Neapoli, unde perdidit ſcutorum milliones plus-
quam ſex, & totum Galliæ theſaurum, totâmq; juventu-
tem nobilem, cum omnibus ſuis Ducibus; & tandem coa-
ctus fuit adhuc ſolvere duos quos debebat milliones.

*Franc Vil-
lalupus in
problem.*

Omni tempore & loco, dicente Plutarcho, ſecurita-
tem affert magnam ſilentium, quod obſervandum eſt eò
cautiùs auſultanti alterum, ne prorumpat ſtatim ad verbum
quodlibet: licet enim verba & rationes quas quis audit non
ſint gratae admodum, ſuſtineat tamen & exſpectet audiens
uſquedum compleat ſermonem qui loquitur, eoque ceſſante
non proſiliat ſtatim ad altercandum & contradicendum, ſed
concedat ei tantisper moræ, quatenus appareat an velit mu-
tare, vel addere ei quod dixit. Qui ſtatim aliorum refu-
tant rationes, & non percipiunt eas plenè, nec audiuntur
dum loquentur ipſi; verùm qui aſſuetus eſt audire cum
prudentiâ & patientiâ, acceptat utiliter verba, & rationes
ſibi proficuas, easque conſervat in pectore ſuo; inutiles ve-
rò, vanas & mendaces, perſpicit & cognoscit meliùs, ſequè
præbet amicum veritatis potiùs quàm altercationis.

*In lib. de
laud. offic.*

Xeno-

*Plutarch.
loc. cit.*

Xenophon dicit, quemadmodum illi qui volunt bene præesse rebus suis æconomicis, emere debeant tam ab inimicis quàm amicis: ita & qui audiunt alios debeant curare, ut profectum capiant non modò ex eo quod loquentes proferunt boni & perfecti, sed & quod allegant mali, defectuosi & erronei; quatenus cognoscant, an non foveant ipsimet opiniones vanas, vacuas & affectatas, quibuscum aucupentur gloriam vanam; quæ omnia magis elucet in aliis quando eos auscultamus, quàm in nobis ipsis, quando loquimur. Non secus ac in oculis aliorum conspiciamus reflexum nostrum ipsorum, ita convenit in dictis aliorum præfigurare nobis nostra, nequando cum elatione nimia contemnamus alios, sed attendamus ei quod loquuntur cum majore curâ & reverentiâ.

Obnoxii sunt Consiliarii Principis duobus incommodis magnis; primum quod si non suggerant id quod videtur eis melius, nullo respectu habito ad interesse aut affectum ullum, non faciant quod debent; alterum quod si suggerant quod Principibus non arridet, exponant se periculo magno. Ad evitanda incommoda ista, optimum & securissimum est, ut ineuntes viam mediam, nihil dicant quasi depromptum ex cerebro suo, sed omnia cum modestiâ multâ & eum ad modum, ut Princeps sequatur illud quasi voluntariè; neque videatur dirigi in ipsum, quod Consiliarius astruit contra sententiam ejus: quo facto nullam habet rationem Princeps, quod velit ei malè, & cessat periculum, quod incurrit plerumque, qui consulit aliquid contra voluntatem Principis, aut contra opinionem multorum. E contrario quando Consiliarii ostendunt se obstinatos in consultatione aliquâ momenti magni, adscribitur eis damnum totum quod ex consilio evenit; estque nunquam non major infamia si succedat malè, quàm gloria si succedat bene.

*Plut. de
offic. auditoris.*

Quemadmodum convivæ qui invitantur ab alio, contenti esse debent eo quod inveniunt, & comedere quæ apponunt.

ponuntur; quin quærant aut petant aliud: ita & Confiliarii, dum alii dicunt rationes suas & quod sibi videtur, debent loquentibus præbere aurem ad omnia quæ dicunt, cum silentio & attentione: ubi enim interrumpunt loquentes, quæstiones faciunt impertinentes, & movent dubia nihil facientia ad casum, nihil profunt & turbant loquentes. Non sint molesti, nec quærant sæpius de eadem re: tales enim sunt, dicente Plutarcho, veluti passeruli, qui habent *De officio auditoris.* semper rostra aperta, volentes omni momento ab aliis habere. Hominis stupidi & simplicis est, informari velle super quolibet dicto.

Qui consilium suggerunt circa ardua, considerent monente Cornelio Tacito, an Principibus sit utile, & an *Lib. 18.* possit dari executioni absque multo præjudicio Reipublicæ, & an incurrant periculum, si succedat malè; & si succedat prosperè, cui acquiratur gloria & honor moliminis: & præprimis prospiciant, quid dicturus sit populus, si quod suadent, Princeps faceret: licet enim reliqui homines omnes sequerentur consilia sibi proficua, licet injusta; Principes tamen decet ut agebat Imperator Tiberius, non facere quidquam injusti, & rationem habere famæ, & ejus quod dixerint homines, si sequatur consilia vergentia in Reipublicæ præjudicium.

DISCURSUS XIII.

De Consilio Statûs & de ordinationibus ac Legibus eò pertinentibus.

Est consilium Statûs ad mentem Platonis anchora, ex *Dialog. 12.* quâ pendet vel interitus vel salus Reipublicæ totiûs, quia circumspicit eam totam: estque uti Socrates *In Arco-* dicit, Reipublicæ anima, & adinstar prudentiæ in homine, *pag.* quæ respicit bonum totiûs corporis. Ei quod deciditur Consilio isto, conformari debent reliqua Consilia omnia, **N** quod-

*Dialog. 1.
de Legib.*

quodlibet pro se, & omnia simul. Vocatur Consilium Statûs Consilium pacis; quia inventum est primariò, ut tota Respublica vivat in pace, quæ finis est unde instituaturs Consilium istud: neque decernuntur bella, nisi ut vivatur in pace, dicente Platone. Ab isto Consilio Statûs procedit sæpenumero tyrannis, & Reipublicæ destructio totalis; & uti Hesiodus ait, à consilio malo hominis perversi, ruina sequitur civitatum multarum. Hinc dici solet in Consilio Statûs fabricari maximas prosperitates & calamitates maximas Reipublicæ. Est enim Consilium Statûs ex sententiâ Imperatoris Caroli V. scientia, potentia, intelligentia, oculi, manus & pedes Principis.

Cura Consilii Statûs versatur circa civilia; & sive provinciæ acquisitæ sint armis, sive devolutæ jure hæreditario, ad Consilium Statûs pertinet prospicere, quales Proreges, quales Gubernatores constituantur pro pace, & quales Duces pro bello: an Legati & omnes Officiales Principis, tam belli quàm pacis, faciant officium suum nec ne; & quales sint promovendi ad functiones istas, & ne obtineant eas subreptitiè. Idem Consilium curabit de tributis & steuribus, quæ solvuntur tam tempore pacis quàm belli, easque assignabit solvendas Consilio Rationum: id quod erit veluti ærarium, cujus distributio facienda erit ex commissione & potestate hujus Consilii Statûs, sine cujus auctoritate expendi debet nihil. Ejusdem est perpendere, cum quibus pangenda sit pax, quibus declarandum sit bellum, cum quibus ineundum fœdus, & quorum conservanda sit amicitia. Idem Consilium procedit in illis, quæ in genere pertinent ad omnia Consilia alia, non quæ in specie: quod foret usurpare officium Consiliorum aliorum omnium.

*L. 1. C. de
offic. Vica-
rii.*

Consilium Statûs habet penes se totam jurisdictionem civilem & criminalem: Quod in eo determinatur, exequendum est perinde, acsi juberet ipse Princeps, quem Consilium Statûs principaliter repræsentat. Quâ de causâ existat Princeps præsens consultationibus factis in Consilio Statûs,

Statûs, si voluerit satisfacere obligationi, quæ tenet eum, gubernandi bene populos ipsi à Deo commendatos; non ordinandi vel mandandi quidquam in præjudicium Reipublicæ, quin examinetur præviè in præsentia suâ, an expediat. Imperator Alexander Severus non promulgabat Legem ullam, quin consultaret desuper cum viginti Jurisconsultis doctissimis & quinquaginta nobilibus: neque promulgabant Romani Legem aliquam, quin probaretur præviè senatoribus ducentis. Ad imitationem horum Princeps consultet, an ordinationes, quas cupit promulgare, sint justæ & Reipublicæ utiles: siquidem nihil est adeò contrarium Principi bono, nihil ita proprium tyranno, quàm dicere: sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas.

*Ælius
Lamprid.
in vitâ
Alex.*

Juvenalis.

Quandoquidem in Consilio Statûs consultatur principaliter de conservandâ & augendâ Republicâ, necesse est ut ejusdem membra sint experta tam disciplinæ militaris, quàm regiminis civilis; quatenus sciant inquirere, examinare & judicare, an præstet Reipublicæ conservare pacem traditione alicujus fortalitii, aut exsolutione quantitatis pecuniariæ, aut mediante matrimonio & confœderatione. Quibus consultandum est, an expediat inire pacem, necesse habent scire, quæ sunt belli; cùm enim bellum & pax sint duo correlativa, nequit judicari bene de uno, nisi cognoscatur & alterum. Antiquitùs ingrediebantur senatum Romanum ad consultandum senatores multi; & qui triumphaverant, gestabant in capite coronas suas triumphales, veluti insignia & argumenta virtutis suæ & nobilitatis. Id quod colligimus ex responsione quam Cyneas legatus Pyrrhi Regis Epyrotarum dedit ei, quando interrogaverat, quid ei visum fuerit de senatu Romano; qui dixit quod esset Consilium multorum Regum, qui conveniant ad consultandum. Responsione ista ait Titus Livius, prodidit Cyneas magnitudinem Senatûs Romani: utpote in quo non modò existebant multi belliduces illustres coronis, quibus cincti triumphaverant de inimicis debellatis & provinciis sub-

*Plut. in
vitâ Pyrrhi.*

jectis Imperio Romano, sed & multi senes & personæ magnæ auctoritatis & magnopere exercitati in regimine Reipublicæ politico.

*Videatur
Thesau-
rus noster
de Julio
Cæsare
ambiente
consula-
tum Phil.
moral. lib.
10. cap. 3.
pag. 277.*

Ordinationes sive Leges factæ in Reipublicæ ortu, quando homines erant boni, non extitère postmodum opportunæ, quando homines fuere depravati: quare Legum utilitas variat juxta accidentia civitatis. Id quod elucet clarè exemplo Reipublicæ Romanæ; Non conferebat populus Consulatum & alios magistratus civitatis, nisi civibus eos petentibus: neque enim petebant alii, quàm qui essent digni; unde eos ipsis denegare ignominia erat magna: & vel ideo ut judicarentur apti & digni illâ dignitate, satagebat quilibet operari bene. Usus iste extitit deinceps civitati valde perniciosus: siquidem non qui magis erant digni, sed qui magis erant potentes ambiebant dignitates: & qui imbecilles erant, licet probi, præ metu abstinebant à petendis. Qualis corruptela accrescente Romanorum potentiâ invaluit magis: postquam subjugata Africâ & Asiâ atque debellatâ Græciâ totâ, non putabant habere inimicos, à quibus sibi timerent. Præpotentia ista & securitas efficiebat, ut populus Romanus in conferendo Consulatu, non haberet præ oculis virtutem, sed gratiam, sublimando ad gradum illum tales, qui sciebant melius devincire sibi homines, non illos qui sciebant melius vincere inimicos. Unde factum est, ut boni quilibet ex defectu præpotentiæ hujus manerent exclusi à præminentiis omnibus.

Ut Respublica gubernetur rectè, oportet fieri constitutiones novas, quæ medeantur ei, quod malitia humana corripit; videlicet subjectum, sive subditi ipsi, quibus insedit corruptela, sunt emendandi; non secus ac medici faciunt, qui præprimis de subjecto tollunt infirmitatem, quatenus deinceps vigorem restituant ei ac sanitatem. Quem in finem Rectores Reipublicæ subinde utuntur pœnis, veluti remediis necessariis, quibus curentur mores subditorum corrupti.

Quod

Quod de renovatione & mutatione Legum diximus, confirmatur ex eo, quod Bernardus Cambellus nobilis Venetus proposuit, de ferenda lege novâ Venetiis, quâ statueretur, ne eligerentur in magistratus Reipublicæ, qui jam tenuerant eos, nisi post intervallum temporis inter electionem unam & alteram: motivum suggerebat propositioni huic, quod prorogatis magistratibus in personis eisdem, nobiles multi, qui Reipublicæ inservire possent utiliter, excluderentur à regimine, & non videretur prospectum securitati & utilitati Reipublicæ, quando magistratus fierent quodammodo proprii quibusdam paucis. Non videbantur quidem rationes istæ adeò urgentes, ut inveheretur Reipublicæ Lex de non continuandis magistratibus in personis eisdem, unde innovaretur consuetudo eò usque observata: neque consentiebant Decemviri, ut proponeretur in senatu; rati in Reipublicæ vergere præjudicium, mutare Leges quibuscum Antecessores viri prudentissimi gubernaverant eandem tempore longo: neque conveniens esse vel ideo innovare Leges: eoquod cum homines naturaliter novitates ament & proclives sint in pejora, si vel semel permitteretur innovatio constitutionum antiquarum, non defuturæ essent in Republica dissensiones: & quantumvis periculosum sit Magistratus continuari in personis eisdem, id tamen non procedere, quando Respublica habeat viros instructos eadem authoritate & potentiâ, quâ instructi sunt qui tenent Magistratus: ideoque non possint, licet velint Reipublicæ præjudicare.

Licet inquam Decemviri non consentirent in propositionem Legis hujus faciendam in senatu, negari tamen non potest, esse in majus Reipublicæ emolumentum, habere multos, qui potiantur magistratibus, quàm ut concedantur paucis: dum enim in Republica magistratus commendantur paucis, facile se efferent illi in tyrannos; atque remanebunt multi neglecti, qui possent easdem functiones obire utiliter, aut laborare ut promererentur, si quando haberent

Giovanni Lontino avertimento 45.

Aristot. Lib. 4. politic. 6. 15.

*L. in rebus
2. ff. de
constit.
Princ.*

spem assequendi eas. Non obstat periculum, quod imminere potest ex Legum innovatione: quando enim utilitas inde consequens manifestè est uberior, spreto periculo innovandæ sunt utique: siquidem uti loquitur Lex XII. Tabularum, salus publica suprema Lex esto. Qui resistunt innovationi Legum qualicunque, habent se adinstar Senatorum illorum certæ civitatis, qui consultantes an expediat circumsepire orificio puteum, in quem ceciderant multi juvenum, dissenserunt ex parte seniorum; quia antecessores eorum usi essent annis multis puteo absque orificio. Examinent proinde Consilarii Principis, an præstet constitutiones mutare, an relinquere, an tollere eas; quas si mutant, præponant nomen antiquarum Legibus modernis: quandoquidem populus ut plurimum alteratur magis ex rerum nominibus, quàm ex rebus. Qua de causa necessarium est, ut Reformatores constitutionum servant eis nomen, & similitudinem antiquarum, quò minùs populus sentiat esse mutatas; licèt se ipsis mutatæ sint in totum: Homines quippe cibantur magis eò, quod vident & apparet, quàm ex eo quod est. Denique sicuti medici, dum curant, variant & mutant diætam & medicamenta infirmis, juxta ac profunt vel nocent eis; ita & Rectores Reipublicæ commutare debent constitutiones & Leges, prout Reipublicæ sunt utiles, & quemadmodum medici applicant corpori infirmo medicamenta amara, & quandoque ferrum & ignem, ita & Reipublicæ Rectores applicent pœnas pecuniarias & corporales Legum transgressoribus. Non sufficit ad occurrendum malis & vitiis Reipublicæ mutare ejus Rectores, quando mali causa à Rectoribus non proficiscitur: nam sicuti non cessat febris calor mutatis solùm medicis, si non quaerantur alii, qui sciunt curare meliùs; ita nec eliminantur vitia & mala Reipublicæ, si mutantur magistratus, nisi exquirantur personæ ad regimen ejus idoneæ.

Siquis Principem se facit civitatis aut provinciæ, & fundamento nititur debili; quò minùs ipsa subtrahat se iterum

rum dominio ejus, remedium optimum quod suggerunt politici quidam, est renovare omnia, novum introducere regimen, nova nomina, novam auctoritatem, novos homi-

nes, divites commutare in pauperes, sacrificare Reipublicæ magnates; quemadmodum suasit Periander Thrasibulo & Tarquinius superbus filio suo. Porro suadent ædificare ci-
vitates novas, & destruere antiquas, transferre incolas de
loco in alium, & denique non relinquere in provincia illa
quidlibet intactum; ne sit vel gradus, vel ordo, vel status
quem non recognoscat possessor ejus à Principe novo.

Aristot. Polit. lib. 5. cap. 10. Lucius Flor. lib. 1. gest. Rom. c. 7.

Hunc in modum extulit se Philippus Rex Macedoniae Alexandri Magni pater in Dominum Græciæ totius, transfe-
rendo homines de provincia in aliam, quemadmodum pa-
stores mutant septa sua ab agris in agros. Verum modus
iste conservandi provinciam vel civitatem proprius est ty-
rannorum, qui dum non haberent, unde satisfacerent secta-
toribus suis, nisi destruendo, occidendo & spoliando, re-
mediis utuntur crudelissimis & contrariis puritati & since-
ritati Christianæ; quæ nec permittit nec consentit, cum per-
niciæ proximi procurare stabilimentum proprium. Ea-
propter malit vir probus vitam degere privatam, quàm eva-
dere in Principem cum destructione tot hominum.

Siquando Respublica mutatur in regimine politico, &
transit v. g. ex Democratia in Oligarchiam, sive ex Oligar-
chiâ in Monarchiam, sive ex Monarchia in tyrannidem, ne-
cesse est Leges mutari; sicuti fecit Brutus, quando ejectis
Romæ Regibus introduxit regimen Consulum, & concessit
electionem Magistratuum populo. Idem fecerunt Impé-
ratores Romani, postquam cœperunt Domini esse Reipu-
blicæ, paulatim annullando Leges, quibus regebatur tem-
pore Consulum, adaptando eas formæ, quam cogitabant
introducere, & utendo eis sicuti utuntur medicamentis; Le-
gum enim proprium est, curare consuetudines pravas &
vitia, quæ Rempublicam gravant & perturbant: & quem-

Cap. Rex pacific. in præm. decretal.

uno

uno, neque omni tempore applicant illud, sed conformantes se viribus & circumstantiis eorum, quos curant, remedia mutant; & non rarò malunt differre, quàm curare eas cum periculo manifesto; ita præstat quædam dissimulare, quàm medicare velle cum præjudicio Reipublicæ totius. Consilio isto voluit uti Pompejus Magnus in bello, quod Julius Cæsar intulit Reipublicæ Romanæ & protelare illud eundem in modum, ac protelavit Fabius Maximus bellum, quod Hannibal inferebat Italiæ: siquidem molimina hujusmodi destruit & annihilat tempus; quæ destruere ocyus, foret non rarò exponere Rempublicam exterminio præsentissimo.

*Machia-
vell. lib. 3.
in præm.
discurs.*

Errant qui putant, remedium corporum mysticorum consistere in reducendo ea ad principia sua: cùm enim corpora mystica simillima sint corporibus humanis, quæ crescunt & decrescunt; alio modo curandi sunt infantes, alio juvenes, alio senes, conformiter ætati & complexionis; quia quotidie, uti Medici ajunt, aggregatur aliquid in nobis, quod indiget curatione, & non minùs medicamentis præservativis quàm curativis: hinc est, quod gubernantes Rempublicam, magnam facere debeant rationem boni publici, qualem faciunt Medici totius corporis humani, quando curant infirmos. Quare necesse est, ut mutant & innovent Leges & constitutiones, quibuscum Respublicæ cœperunt, easque accommodent tempori, quando jam adoleverunt: siquidem sustentari vix potest bene Respublica jam magna eisdem Legibus & constitutionibus, quæ sustentant eam adhuc exiguam. Non obstat, si dicatur, periculosum esse abrogare Leges & consuetudines longævas, sub quibus vixerunt homines tempore longissimo: hoc enim attendendum haud venit, quando requirit necessitas regimen mutari & accomodari statui Reipublicæ præsentis. Et quemadmodum medici amputant & adurunt corporis membrum ad salvandam infirmi vitam, atque navarchus projicit merces in mare, ad salvandam à naufragio navem; ita Rectores

res Rerumpublicarum nunquam non circumspiciant, qualia vitia & excessus perturbent eam: & quemadmodum agricola diligens & sagax infudat eradicandis campo zizaniis, ita qui Rempublicam regunt, exterminent vitia eam ob-
rumentia: Neque enim Reipublicæ expedit mores malos & depravatos succrescere, quatenus deinde mediante præmio vel poenâ reducantur homines ad frugem.

Aristoteles suadet, non mutare Leges & constitutiones *Polit. 2. cap. 6.*
Reipublicæ utiles, neque illas quæ parum sunt nocivæ:

quodsi enim mutantur facilè, æstimabuntur parùm à populo, qui opinatur, quemadmodum mutatur una, ita mutari possit & altera; quâ de causâ non eum eis gerunt morem & respectum, qualis Legibus debetur. Quod Aristoteles dicit, procedere potest in electione magistratuum, ne facile mutantur ubi non imminet Reipublicæ præjudicium insigne; quò minus enim mutantur, eò major conciliatur eis obedientia. Quodsi autem Reipublicæ cujusdam *L. in rebus 2. ff. de const. princ.*
regimen commutandum sit in aliud, respiciendum est, an

populus, cui mutandum est regimen, assuetus sit vivere in libertate, an sit privilegiatus, an acquisitus noviter vi armorum, aut jure successionis: faciliorem enim inveniunt obedientiam Principes, qui in ditione aliquâ successionem continuant, quàm qui acquirunt eam noviter. *Cor. Lib. 10.*

nelius Tacitus ait, oportere illos qui noviter acquirunt ditionem aliquam, uti multâ liberalitate & clementiâ, eò magis quando populus clementiæ & humanitati fuit assuetus. Sequentes Principes consilium quod dederunt *Reg. 3. 6.*

Regi Roboamo senes, non illud quod dederunt ei juvenes, *12.*
populum regent amore paterno & charitate christianâ, quò magis eodem amore & charitate eis obediant: quia non est ars securior Principibus conciliandî amorem & patientiam vasallorum, quàm amare eos; id quod erit eis facile, si meminerint se pastores & Patres esse populi à Deo ipsis commendati, permittentes eum requiescere, & succolantes ei, quando existit devastatus & exhaustus peste, fame & bello. De cætero æquum est, ut populus contribuat Regi,

quan-

*Suetonium
in Tiberio.*

*Matth.
cap 17.*

*Tit. ff. de
colleg. &
corp illi-
cis.*

quantum requiritur ad defendendum regnum, bona, & domos subditorum ab irruente inimico: hoc tamen cum omni moderamine possibili, eatenus ut monente Imperatore Tiberio tondeatur, non deglubatur. Ad contributionem moderatam faciendam tempore necessitatis publicæ ab omnibus, vel ista suadet ratio, quod bella, fames, dissidia & pestes mala sint communia omnibus; cum omnes simus peccatores, & in multis offendamus Deum; ut proinde æquum sit omnes luere hæc delictorum suorum pœnas: majori profectò ex ratione, ac fecit Redemptor Noster & Dominus JESUS Christus & S. Petrus Princeps Apostolorum, solvendo magistratui tributum.

Defectus admodum tenues, quia à principio non animadvertuntur, periculosiores sunt magnis qui apparent; namque periculum præsens sollicitat ad quærendum remedium, sed errores imperceptibiles accrescunt adeò paulatim, ut dum animadvertuntur, locus non sit amplius remedio; habentes se adinstar febris hæcticae, quæ à principio non cognoscitur, & quando cognoscitur, amplius non est medicabilis. Id quod procedit ex eo, quia communiter homines tantum considerant quod vident: & quod à principio apparet modicum, ac veluti nihil continens præjudicii, succrescendo evadit perquam nocivum; Quemadmodum apparet ex conventiculis & sectis, quæ dum incipiunt, nullius sunt momenti; postquam autem invaluerunt, Rempublicam vexant & perturbant acerbè. Romani non mittebant collegia & corpora multorum absque concessione Principis; ideoque mandabant talia collegia habere suos præsides, quibus vi auctoritatis collatæ obedirent omnia collegii membra; quorum etiam erat inquirere, quales personæ in collegium coirent: cum enim populus habeat se adinstar maris quod agitur facile à vento quolibet, hinc qui ita in societatem coeunt, oblatâ opportunitate faciles sunt ad turbandam Rempublicam; Et quàm maximè refert, ne quaecunque corporis membrum excrescat magis, ac con-

venit

venit proportioni, qualem membra habeant inter se; Proinde præcavendum est in Republicâ, ne conventus aliquis & collegium adaugeatur usqueadeò, ut præjudicet capiti vel corpori. Imperator Trajanus scripsit Plinio gubernanti provinciam Bythiniam, non fineret crescere collegium ar-
migerorum, ne præjudicaret Reipublicæ. Imperator Ca-
rolus V. limitavit potestatem, quâ pollebant vexilla in civi-
tate Gandavenfi.

*Aristot.
polit. lib. 5.
cap. 3.
Plin. in
epist. ad
Trajan.*

Quando regimen incipit corrumpi, dum sunt plures, qui regunt malè, quàm qui bene; sufficit impedimentum vel minimum, quò minus detur executioni, quod in consultatione fuit conclusum: Et quantumvis consulant aliqui bene, tamen non sufficiunt redigere in ordinem quæ alii perturbant; neque ad aliud prodest participare de consilio hujusmodi, quàm participare de culpâ, quâ laborant qui consulunt malè. Isti equidem Consiliarii sunt infelices, nam si contradicunt ei quod volunt ceteri, periculo exponunt se manifesto; & si consentiunt, culpam contrahunt eandem, & subjiunt vitam, honorem & existimationem personarum suarum arbitrio eorum, qui gubernant malè.

Opinantur multi, Rempublicam consistere duntaxat in pagis, oppidis & civitatibus, quarum conservandarum causâ ineunt cum inimicis pacta quælibet infensissima: quod facturi essent nequaquam, si caperent eam consistere in regimine, auctoritate & existimatione; & quod licet perdant civitates quasdam, recuperaturi sint eas facilè, si possent sua tueri; quemadmodum fecerunt Romani, quando Hannibalem ejecerunt Italiâ, quam tenuerat in possessione & dominio annis septendecim: neque modò ejecerunt eum Italiâ, sed & intulerunt bellum Carthagini. Carolus Rex Galliaë defendit se contra Anglos usurpantes ei regnum ferè totum, & ejiciendo eos Galliâ, recuperavit suum regnum. Defenderunt se Veneti in bello, illato eis à Principibus potentissimis, à Julio II. Pontifice Maximo, ab Imperatore Maximiliano, à Ludovico Rege Galliaë, & à Ferdinando

dinando Catholico. Oportet igitur Rectores Rerumpubli-
carum imitari ludentes in alveolo, & jacturam facere tesse-
rarum aliquot, ut lufum lucrentur totum. Quod quidem
procedit, quando Respublica quædam satis habet virium ad
defendendam se, quibus deficientibus præstat inire trans-
actionem quandam honestam, quam perdere totum; quem-
admodum accidit insigni civitati Hierosolymarum & aliis
non paucis, quæ dum non cognoscebant virium suarum
defectum, maluerunt perire bello, quam conservari
pace.

Liv. Lib.
30.
Sallust. in
Catelinar.
August.
lib. 5. c. 12.
de Civita-
te Dei.

Sicubi Rectores Reipublicæ persuasi sunt, magis pro-
ficere contra hostes vires publicas quam bona privatorum,
decipiuntur; quandoquidem bona privatorum scaturigo
sunt & alimentum quibus Reipublicæ vires conservantur,
& quibus deficientibus corpus languet & emoritur. Quem-
admodum ergo membra omnia exponunt se periculo ma-
nifesto pro defensione capitis; ita & viventes in Republicâ
exponant vitam ad defendendum caput, veluti vitam omnium
in eâ degentium. Denique considerandum est, quod mul-
tories Respublicæ pereant, & redigantur in potestatem ho-
stium, quia ærarium habent exhaustum, & cives opulenti
nolunt ad defensionem eius concurrere bonis suis, nec do-
lent magis, dicente Tito Livio, quam quando patitur in-
teresse eorum privatum; id quod sentiunt maximè, ut ob-
servat Juvenalis; & videmus docente experienciâ appretia-
re homines communiter magis substantiam suam quam ho-
norem; sicuti videre fuit in nobilibus Romanis, qui ce-
dendo semper in puncto honoris absque renitentiâ multâ,
in puncto bonorum fuerunt obstinationis tantæ, obsisten-
do ne exitum haberet Lex agraria, ut consequeretur ruina
& destructio Romæ, quæ cœpit à Græcis & duravit annis
trecentis; usquedum Julius Cæsar potitus est eâ per tyran-
nidem.

Succrescente in Republica quadam aliquo adolescente
de sanguine nobili, cui virtutes sunt extraordinariæ, con-
jiciunt

jiciunt in eum cives oculos, honorant & æstimant eum; ita ut si tantisper sit ambitiosus, & adjuvetur præstantiâ naturali, non rarò eluctetur adeò altè, ut quando cives sentiunt suum errorem, jam non habeant remedium ad corrigendum illum; & dum volunt moliri aliquid, non efficiunt aliud, quàm ut perditionem suam accelerent. Cosmas de Medicis, cui domus ista suam debet altitudinem, tantæ existit existimationis, ob prudentiam suam, & ignorantiam civium aliorum; & cœpit fieri adeo formidandus, ut civium quidam judicarent, periculosum esse eum offendere, & multò periculosius, relinquere eum arbitrum. Cùm vivens tempore illo Nicolaus ab Ufano, vir rerum civilium exper-
tissimus, videret commissum errorem primum in non cognoscendo periculo ab existimatione Cosmæ imminente; impedivit, quoad vixit, ne committeretur error secundus, videlicet ne tentaretur aliquid ad præpotentiam ejus annihilandam; ratus quod molimen hujusmodi destructio foret Reipublicæ totius, uti etiam evenit: quandoquidem non observantes cives consilium istud, restiterunt Cosmæ & ejecerunt eum civitate: unde successit, ut revocantes eum postea asseclæ ejus, facerent eum Reipublicæ Principem; ad qualem gradum absque illa publica contradictione eluctatus fuisset nunquam. Idipsum accidit Romæ in Julio Cæsare, cujus virtus cùm fautores haberet Pompejum & alios, conversa fuit postmodum in destructionem Reipublicæ Romanæ; cujus rei testimonium perhibet Tullius, dicens, Pompejum cœpisse serò timere Cæsarem: qualis timor effecit, ut cogitarent de remediis, & remedia, ut acceleraretur Reipublicæ everfio.

Athenienses, Argivi, Millefii & Mægarenfes utebantur Ostracismo, qualis forma Reipublicæ erat, ut ab annis decem in decem suffragium ferret populus, super eo qui civitatis vir esset spectatissimus, eumque mitteret in exilium, nequando auctoritate suâ præjudicaret Reipublicæ. Eodem remedio utebantur Siculi ad eundem effectum, & vo-

Adrianus Junius animadvers. lib. 5. c. 18. Aristot. polit. lib. 5. cap. 11.

communis autem cautio omnis singularis imperii est, ne unus aliquis crescat.
Lib. 17. Petrus Justinian. in histor. Venet.
Matth. c. 16.

cabant Petalifmum : durabat exilium istud annis decem; non confiscabantur eorum bona, & percipiebant fructus possessionum suarum licet absentes. Id quod faciebant, ne homines præpotentes eveherent se in Reipublicæ tyrannos. Sollicitudinem gerant singularem regentes Rempubli- cam, ne in Reipublicæ præjudicium divulgentur nova, unde perturbetur populus, qui ad mentem Cornelii Taciti pro- clivis est ad credendas novitates. Jusserunt Veneti occide- re hominem, quia divulgabat nova falsa, quibuscum tur- babat civitatem. Quando antiquitus audiebatur in Gallia aliquid vel utile vel noxium Reipublicæ, debebat deferri Rectoribus, qui deinceps promulgabant, quod opinaban- tur Reipublicæ magis proficuum. Ad consilium Statûs spe- ctat providere, ne turbatio fiat aut tumultus in Republica, sicuti dixerunt Consiliarii Caiphæ, quando consultabant, quomodo comprehenderent JESUM CHRISTUM.

DISCURSUS XIV.

De Consilio Bellico.

QUANDOQUIDEM obligatio, quæ tenet Principem gu- bernandi rectè populum ei à Deo commendatum, absolvitur potissimum duobus, videlicet Legibus, quibus regat eum, & armis, quibus defendat eum ab ini- micis, ut vivere possit in pace; illud autem pertineat ad Consilium Statûs, istud verò ad Consilium Bellicum, con- sequitur ordine recto, ut de isto agamus hoc loco. Bellum, sicuti notissimum est omnibus, nunquam non conjuncta habet multa pericula & calamitates multas; qua de causa nemo Princeps agat bellum, nisi conditiones pacis præju- dicarent summopere bono populi sui, & existimationi per- sonæ suæ: quoties enim Princeps ab inimico suo obtinere potest pacem honestam, corripere non potest arma, ne causa sit funerum, deprædationum & sacrilegiorum. Si Prin-

Principes consultantes de inferendo bello, considerarent omnia damnâ & mala, quæ inde possent succedere, adducendi forent nunquam ad decernendum illud. Proinde necessarium est, postquam Consilium Statûs decrevit bellum esse inevitabile, ut agatur quoad potest, vigore maximo, cum animo vincendi aut moriendi.

Volens Princeps aliquis agere bellum, consideret primò, an valeat agere illud, & deinde an majus sit compendium quod sperat, quàm damnum, quod timet: dum enim damnum majus est compendio, piscari foret, dicente Augusto Cæsare, hamo aureo; & inquirat exactè, quales sint vires inimico, & quales sint propriæ; atque in dubio vires inimici reputet majores, ut eò majori diligentia & sollicitudine bellum aggrediatur & prosequatur: quandoquidem multi, quia inimicos aestimabant parvi, victi fuerunt & destructi. Ut cognoscat quales vires sint suæ, & quales sint inimici, perpendat, cui plus sit pecuniæ, qui nervus belli est primarius, quo bellum agitur & conficitur: quare inquirat, unde pecuniam procuret sibi, & quomodo faciat inimicum eâ destitui. Quanti hoc sit momenti, apparet clarè, quòd multa molimina corruant ex defectu pecuniæ, veluti accidit Cleomeni Regi Lacedæmonia cum Antigono Rege Macedonia. *Sueton. in vitâ Augusti. c. 15. Imperator qui de bello consultaturus est, non ignorare oportet quanta sint exercitus facultates &c. Claud. Conterens de jure militis.*

Consideret Princeps, quales eligat Belliduces: dum enim in Belliduce deficit fortitudo & prudentia, in interitum ruunt milites universi ejus concrediti imperio. Proponit Tullius in oratione quadam ideam Ducis boni; recensens dotes, quæ Capitaneum efficiunt illustrem. Nemo est, qui ignoret, quantum faciat ad successum belli exoptatum, Ducem esse sagacem & fidelem, & quantum præjudicet Ducibus uti ignaris & dubiæ fidei. Sed & inquirat Princeps & examinet, quibus ad bellum instructus sit militibus: cum militibus enim timidis & vilibus nihil procurabit boni Dux fortis licet & sagax. Progressus Julius Cæsar ad præliandum contra Petrejum in Hispania, dixit, *In orat. pro Lega Manliâ. Sueton. in vitâ Julii Cæsar. c. 34.* quod

quod procederet contra exercitum absque Duce: & progressus ad præliandum contra Pompejum, dixit, quod procederet contra Ducem absque exercitu. Necesse est igitur Principem inquirere omni diligentia possibili, an milites, quos elegit ad bellum, sint fideles, an proditores, an constantes, an inconstantes, an novitii & tyrones, an exercitari in armis, an proprii, an alieni & auxiliares; an veniant ejus defendendi causa, an attracti spe prædæ, an protracti sint ex stabulis & tabernis, & alia complura. Præterea inquireat & examinet Princeps, qui decrevit bellum, qualibus milites instructi sint armis, instructi armis validis præliantur audentius, quam inermes, aut armati perperam: arma quippe animum addunt & audaciam; & præstant arma alia præ aliis ad consequendam victoriam. Sicuti apparet ex diversitate armorum, quibus utebantur Lacedæmonii, Romani & Parthi, Multoties vincebant Romani, non quia erant fortiores, sed quia melioribus utebantur armis: Nec minus perspicendum est, quibus pugnent armis inimici, & quibus opus sit armis pro diversitate locorum ad agendum vel defensivè vel offensivè.

Sciat Princeps, quales habeat amicos & confederatos, quibus utatur in bello; præprimis an non habeant possessiones in provinciis, quibus bellum infertur. Estque res momenti magni in moliminibus hujusmodi, habere aliquem amicum terræ indigenam, quatenus cognoscantur indoles, qualitates & mores inimicorum: nec non loca terræ inimicæ, an plana sint, an obsessa montibus & latibulis. Sed & magni refert scire, an odio, an amore feratur populus erga Dominum, cui infertur bellum; quandoque enim accidit, ut populi deficiant vel ex odio, quod foveant contra Dominum suum, vel ex amore quem foveant erga alium. Civitates quædam Asiæ rebellârunt ex odio quo ferebantur contra Loadicem & Seleucum filium ejus, & ex affectu quo ferebantur erga Berenicem & filium ejus.

Multi Principes consecuti sunt admodum insignes & illu-

illustres victorias mediante existimatione & famâ suâ. Alexander Magnus divulgabat se filium esse Jovis, bene gnarus id esse falsum, quò magis populi, quos aggrediebatur bello, ei se submitterent. Belliduces fortes & æstimati acquirunt amicos & confœderatos, quibuscum facilitant victorias, existimatione verò destituti nunquam non exitum sortiuntur sinistrum. Requiritur aliqui Principes debere considerare, an Duces, quibus volunt uti in moliminibus suis, sint fortunati: videtur enim fortuna, dicente Sallustio, posse multum in successibus belli; verum cum illud, quod vulgus vocat fortunam, sit successus bonus vel malus, cujus nulla potest dari ratio, sitque incertum quid & varium; securus esse potest nemo, nec promittere sibi successum semper exoptatum. Qua de causa depingitur illa, quam vulgò vocamus fortunam, imposita rotæ, quæ fixa stat nunquam. Multoties evadit fortunatus in molimine aliquo, qui in alio est infelix, sicuti Hannibal dixit Scipioni, sed & ipse Hannibal expertus est in persona sua. Multoties Duces illustres fuerunt mox fortunati, mox infelices. Interim Bellidux prudens & sagax non cesset inculcare existimationem quam habet, esse felicem, quò magis accendat ad præliandum sequaces suos; & ubi fuerit aliquando infelix, persuasos faciat suos de eventu meliore: eoquod proprium sit belli, ut modò succedat malè, modò bene.

Liv. decad. 3. lib. 6.

In Catellinatio.

Liv. lib. 30.

Reg. 2. cap. 11.

Primum, quod faciant Principes illaturi bellum, est justificare illud, quatenus innotescat omnibus, quod ex necessitate defendendi se arripuerint arma: & licet ex parte eorum justitia stet & ratio belli, nihilominus acceptent condiciones honestas & justas, quas fortè offerunt adversarii; considerantes bella decerni, vel ad recuperanda ablata, vel ad vindicandam injuriam, vel ad acquirendam gloriam & famam, vel ex ambitione. Causa prima & secunda justa, tertia injusta est, & quarta est tyrannorum. Romani omnem movebant lapidem, ut justificarent bella, quæ inferebant. Volens legatus Insulæ Rhodi laudare populum Romanum, dixit

Liv. lib. 45.

dixit in oratione quādam habitā ad senatum, quod non curarent tantūm Romani vincere in bello, quantūm curarent causas habere iustas ad bellum movendum.

Qui consultant circa bellum, inquirent & examinent, quando inimici vincunt, an victi fuerint sui ex defectu Ducum, an ex defectu militum; & dum sui omne exeruere robur, an caesi fuerint, quia ita placuit Deo exercituum; atque perspectā cladis causā, cogitent de remedio ad cohibendos inimicorum progressus; & si conspiciant inimicis esse plus virium, & bellum necessariō esse continuandum, præstat ut cunctando quærant restituere causam vulneratam exemplo Fabii Maximi, quā conferere prælium cum discrimine manifesto exercitūs totius: Et quandoquidem nemo, Dux sagacissimus licet, valet prospicere incommoda omnia, quæ in bello possunt evenire, necesse est Ducem consulere viros fideles, prudentes & expertos disciplinæ militaris. Existimabant Carthaginenses tanti bellum suscipere finistrè, si non consulerent præviè de bello incipiendo, ut plecterent suspendio Imperatores belli, qui vincebant absque consultatione præmissā. Veneti non permittunt Duci conferere prælium, nisi approbetur à Provisoribus cum eo ad bellum missis. Belliduces benevolentiam acquirunt & amorem populorum administrando eis iustitiam, nec consentiendo ut inferatur eis damnum aut injuria quælibet. Amor militum acquiritur, ubi Duces fortes sunt & liberales, quibus ambabus virtutibus acquirunt sibi subditorum benevolentiam. Et licet non videantur Duces gratificari posse populis simul & militibus: eoquod populi velint nullum sibi inferri damnum, & milites ament licentiam deprædandi & faciendi quidlibet; hoc tamen non obstante studeat Bellidux populum amicum & confœderarum servare indemnem, datā licentiā militibus excursiones & deprædationes exercendi in hostes. Et si quando ex necessitate petit contributionem quandam ad subministrandos sumptus belli necessarios, verbis blandis & rationibus

soli-

solidis ostendat, suadente Tullio, necessitatem, in qua exi- *Lib. 2.*
stat, & quod allatâ opportunitate restitutus sit quod acce-
pit. Prospiciat etiam Bellidux, ne degant in exercitu ho-
mines ad bellum inutiles, unde imminuatur abundantia
commeatûs, & accumuleatur incommoda.

Perpendant Consiliarii Principis, an præstet Rempu-
blicam expectare, donec inimici veniant in terras ejus belli
inferendi causâ, aut inferre illud in terris inimicorum. Ca- *Livius lib.*
sus iste ventilatus fuit in Senatu Romano, afferente Fabio ^{28.}
Maximo, quod præstaret defendere se in terra propria,
quàm exponere se in terra inimicorum: Scipione econtra
dicente, quod præstaret Rempublicam agere bellum Car-
thagine quàm in Italia. Maturo sanè cum consilio proce-
dendum est ad declarationem belli, & perpendendum pro-
hè, an Reipublicæ expediat bellum incipere; siquidem in
bello eveniunt plurima, quæ homines prospiciant difficul-
ter: & ostendit modò bellum ipsum, robur inimicorum, &
ipse successus, quid sit faciendum: atque vel ideo fertur
adagium illud: consilium ex arena. Et licèt res ad bellum
pertinentes communicentur cum multis, deliberatio tamen
dum sumitur, innotescat paucis: aliàs propalabitur conclu-
sum, priusquàm propalari expediat. Examinabunt etiam
Consiliarii circa bellum, an expediat Reipublicæ, Bellidu-
cem & milites esse indigenas. Carthaginenses non modò
utebantur militibus, sed & Ducibus extraneis, quemadmo-
dum fecerunt in bello, quod habuère contra Romanos, eli-
gendo in Ducem exercituum Xantippum Lacedæmonium.
Multa Reipublicæ, postquam Duces sui fuerunt victi, vi-
cerunt inimicos adhibendo Duces extraneos; quemadmo-
dum fecerunt Calchedonenses mediante Brasidâ, Siculi
mediate Gylippo, Asiatici mediante Rysandro, Callicra-
tidite & Agathole Ducibus Lacedæmoniis; & ubi aliquan-
do Duces extranei evaserunt in tyrannos Reipublicæ, cui
succurrerunt, quemadmodum fecerunt Ottomanni, culpa
fuit eorum, qui vocaverunt eos in auxilium; quod non per-
pende-

pendere exemplo Romanorum: an illi, quos vocabant in auxilium, potentiores forent ipsismet.

*Tit. Liv.
decad. 3.
lib. 6.*

Ibid lib. 7.

Non concedant Principes belli regimen personis, quibus illata fuit injuria quaedam privata, siquidem ad vindicandos se, exponant periculo totum aliquem exercitum. Cinxerat Marius Salinator usque adeo arctè Asdrubalem, ut necesse haberet, aut pugnare cum periculo præsentissimo, aut fame confici. Asdrubal lætavit eum verbis adeo blandis, ut evaderet manus ejus, ereptà ei occasione opprimendi eum: quod ut primum rescitum fuit Romæ, magnam inussit Mario notam ignominia apud Senatum & populum. Facto nihilominus consule ipso Mario Salinatore, dixit ei Fabius Maximus, ne priusquam genus hostium prænosset, temerè manum confereret: cui ipse respondit, ubi primum hostium agmen conspexisset pugnaturum; cum quæreretur quæ causa festinandi esset, aut ex hoste egregiam gloriam inquit, aut ex civibus victis gaudium, etiam non honestum capiam.

DISCURSUS XV.

De Pace.

*Plin. lib.
33. cap. 1.*

*Videatur
promove
suo ele-
ganter*

Diximus Consilium Statûs vocari Consilium Pacis, quia intentum ejus primarium est procurare, ut populi vivant in pace, nec utantur armis nisi ad defendendas se contra aggressores & turbatores. Quod ut inuenerent Romani, solebant annulum militare gestare in manu sinistra quâ tenetur scutum, non in dextrâ quâ tenetur gladius: siquidem videbatur eis, Respublicas bene institutas magis necesse habere, ut defendant se, quàm ut offendant alios. Spartani quærebant ex reversis à bello, an perdidissent scutum: siquidem aestimabant pluri non perdere scutum, quàm salvare reliqua arma omnia. Cum Epaminondas Dux Thebanus emissurus esset spiritum de vulnere quod acceperat in bello, jussit afferri sibi scutum, in

rem nar-
rans The-
saurus no-
ster Phil.
moral.
lib. 4. cap.
4. pag. 102.

cap. 17.

cap. 32.

eam

eam concludere, inducias saltem faciant pro tempore aliquo, ut moram nanciscantur deliberandi & examinandi conditiones quibuscum eam ineant; & videant an præstet prosequi quam abrumpere bellum. Multoties factis induciis pro tempore aliquo conclusa fuit pax, quæ cæteroquin conclusa fuisset neutiquam. Sed & perspiciendum est, uti supra diximus, an præstet inire pacem dando munimentum quoddam, civitatem vel provinciam, an dando nummos, an solvendo tributum, an mediante aliquo conjugio aut fœdere quodam. Sed & considerandum, an pacem petentes sint personæ quæ stent promissis; sicuti dixit Scipio Hannibali petenti ab eo pacem pro Carthaginensibus: An præstet inire eam quando quis existit victoriosus, & potest imponere conditiones quibuscum ineatur; quemadmodum suavit Hanno Carthaginensibus: An expectandum, donec quis obstringatur necessitate ad eam petendam.

Quandoquidem pax finis est, propter quem homines utuntur armis, & æstimanda plurimi in bene instituta Republicâ; oportet Consiliarios Principis demonstrare ei, quod præstet pacem admittere honestam, quam bellum agere periculosum. Tanti habebant Lacedæmonii & Athenienses vivere in pace, & nequando cogerentur ad agendum bellum, ut nunquam non dicerent in conviviiis, faxis Deus, ut arma nostra cooperiantur telis araneorum. In pace quam Romani iniverunt cum Rege Porfennâ, hanc posuere congitionem; ne liceret uti ferro, nisi ad colendam terram: Multoties enim dependet totum aliquod regnum à conditionibus quibuscum initur pax: & cum in nullo eretur negotio cum majori periculo & damno Reipublicæ totius, necesse est multum esse cautos & prudentes qui ineunt eam. Titus Labæus paci quam iniit cum Rege Antiocho, istam inseruit conditionem, ut medietas navium quas haberet Rex, forent populi Romani. Assensit conditioni Rex, & iussit Titus Labæus naves Regis Antiochi dividi per medium, ne haberet ipse amplius naves quibuscum inferret bellum.

*Valer.
Maxim.
lib 7. tit. 3.
Lucius
Flor. gest.
Rom. lib.
2. c. 15.*

lum. Posuerunt consules Romani conditionem paci initæ cum Carthaginiensibus, ut traderetur eis classis quam habebant: quâ traditâ combusserunt eam; dicentes porro, quod Senatus Romanus juberet eos egredi Carthagine & ædificare civitatem aliam quocunque vellent loco, dummodo remota foret stadiis octoginta à mari.

Licet laborent Respublicæ omnes ut faciant pacem nec agant bellum, tanta nihilominus est ambitio & malitia hominum, ut nemo possit confidere paci initæ cum inimicis suis: siquidem sub prætextu pacis, sæpius utuntur dolis quibuscum procurant quæ non potuissent efficere vi apertâ. Qui vivunt in pace, nullo impliciti bello cum inimicis suis, non consentiant ut populus quem regunt, non sit exercitatus in armis, siquidem pax inermis multum est imbecillis.

Sciens Gelo Rex Siciliae, Respublicas cujus populi non sunt exercitati in armis, non posse diu persistere, utpote consumendæ & emolliendæ ab otio pacis, divulgabat necesse sibi esse præliari contra inimicos suos, jubens exercitari suos vasallos in disciplinâ militari, & exercitati ut erant eduxit eos quasi ituros contra inimicos. Interrogaverunt eum milites, ubinam existerent, cum quibus essent præliaturi; ostendit eis Rex agros montes & valles, dicens, quod si vellent existerere contra inimicos suos victoriosi, colerent illos agros, eradicarent spineta & asportarent illos lapides: quod faciendo victuri essent otium & inertiam, veluti inimicos Reipublicæ capitales, qui desolantur & destruunt eam; neque ausuri essent inimici laceffere eos bello, videntes eos exercitados in armis & assuefactos ad laborem.

Si quidem non tantum inferunt damnum, dicente Livio, Reipublicæ inimici, quantum convivia & voluptas. Depingebant veteres Deam Palladem armatam, ut innuerent parum proficere scientias & artes, quarum usus est in pace, nisi defendantur & armis. Quare Justinianus Imperator ait, quod Rempublicam oporteat esse decoratam armis & armatam Legibus, ut utrumque tempus pacis & belli rectè gubernetur.

*Robertus
Britannus
in enco-
mio agri-
culturae.*

*Lib 30.
Bocacius
de genea-
logia Deo-
rum lib. 5.
c 48.*

*In proem.
Instit.*

DIS-

DISCURSUS XVI.

Unde diminuantur Respublicæ.

*Lib. 1. de
civit. Dei
cap. 3.*

Cap. 3.

*Oseas cap.
3.*

*In Oratio-
ne quam
habuit ad
imperato-
rem Caro-
lum V. de
pace.*

*2 Corint. 6.
Gen. c. 6.*

Jona c. 3.

Consiliarii Principis præsertim Consiliarii Statûs, intelligant & sciant probè, unde augeantur & diminuantur Respublicæ. S. Augustinus ait, quod sicuti medici curant ægrotos diætâ, evacuatione, sanguinis effusione & aduisione; ita curet Deus peccata, fame quæ est loco diætæ, peste quæ loco evacuationis, bello quo sanguinem elicit, & adhibet ignem. Propheta Isaias ait, quod castigaturus sit Deus Hierosolymam, dando eis panem qui non haberet virtutem ad sustendendos homines, & aquas sine viribus: Et quod non sit daturus eis Prophetas, nec senes, nec duces strenuos & fortes, nec Consiliarios pol- lentes auctoritate, nec Architectos prudentes, nec personas qui scirent declarare mysteria Dei: quibus destitutâ Hierosolymâ, insurrecturus sit alter contra alterum, quilibet contra proximum suum, & puer irrisurus sit seni, rusticus nobili. Castigat nonnunquam Deus & diminuit Respublicas permittendo propter peccata populi regnare Pharaones, Nabuchodonosores, Caligulas, Neronas, Diocletianos quibus utatur ut virgis. Attila vocabat se flagellum Dei, & Tamerlanes vocabat se iram Dei. Principes quibus vult Deus uti veluti virgis ad castigandos populos offendentes eum suis peccatis, sunt dicente Cardinali Reginaldo Polo, illi qui persequuntur Ecclesiam Dei. Non constituit Deus Principes Christianos, quibus utatur ut virgis, sed ad justitiam administrandam æqualiter omnibus; sintque dicente S. Paulo, ministri Dei imitantes eum, utendo clementiâ & misericordiâ in solatium populi totiûs. Verùm quia populi non agunt poenitentiam de peccatis suis, & sicuti Sacra Scriptura dicit, mensura plena est Amorrhæorum; dat Deus Principes, qui sint eis tanquam virgæ: quodsi emendaverint se & poenituerit eos peccatorum, sicuti fecit Ninive, ignoscit eis

eis Deus: est enim Divinae Majestatis proprium, ignoscere & misericordiâ uti cum omnibus, qui ex toto corde implorant Eam, & pœnitentiam agunt de peccatis. Quando populus justitiam colit & virtutes, largitur Deus Principes bonos & Reipublicæ utiles; sũntque veluti Angeli missi à Deo ad custodiendam & defendendam eam. Principes non ita agentes, nequaquam conformant se nomini suo, nec propriè sed æquivocè dicuntur Principes; sicuti homo pictus non vocatur homo propriè. Scriptura Sacra hypocritas vocat Principes non administrantes justitiam, nec conformantes se ei quod præcipit Deus: tanquam non tenentes aliud Principis quàm figuram & insignia, cum lupi sint crudelissimi, larvas præferentes Principum clementissimorum.

Multoties permittit Deus Principes Christianos pati ærumnas & infortunia, ut reducantur ad servitium ejus sanctum, utque intelligant quod à Deo castigentur, qui non gubernant rectè populos curæ suæ commissos, nec remiscuntur se esse ministros constitutos à Deo ad justitiam administrandam. Hunc in modum ait Propheta Daniel quod ostenderit Deus Nabuchodonosori Regi Babyloniae se esse dominum regnorum, eaque dare cui vellet. Et quemadmodum pædagogi castigant pueros, ut compellant eos intrare scholas, ita castigat Deus Principes, ut faciat eos implere obligationem quam habent, & ut noscant quod principium gubernandi verum, ita in pace sicut in bello, sit scire, quod Deus Omnipotens Dominus sit regnorum, & quod principium omnis sapientiæ ad mentem Regis Salomonis sit timor Domini; Hæc enim verò lectio primaria est, discenda illis, qui volunt obtemperare Domino, estque experimentum primum quod prodant doctrinæ suæ in scholâ istâ. Timor Dei exhilarat cor, inspirat gaudium magnum & voluptatem, prolongat vitam, & in fine dierum suorum erit benedictus qui timet Dominum. Doctus à Spiritu S. Propheta David inculcabat: Nunc Reges intelligite

Job. c. 34.

Cap. 4.

*Prov. c. 1.
Eccles. c. 1.*

Psal. 2.

Q

ligite & scitote, servite Domino in timore & exultate ei cum tremore, nequando irascatur Dominus & pereatis de viâ justâ. Cum exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in Dominum. Non sequentes doctrinam istam, compelluntur à Deo per tribulationes & infortunia, ut ingrediantur scholam ejus & faciant quod imperat. Quod diximus de Principibus Christianis discolis, procedit etiam de Principibus justis & probis, quibus Deus immittit calamitates & ærumnas, quatenus sustinendo eas cum patientiâ, mereantur gloriam quam dat Deus fervientibus sibi. Affligi, raptari & comburi, commune est tam bonis quàm malis: solum bonorum & proborum est, immori servitio Redemptoris Nostri JESU Christi, tollendo crucem suam in humeros, quia pretiosa est dicente Prophetâ regio, in conspectu Domini mors Sanctorum ejus.

Psalm. 115.

Isaia c. 3.

Eccl. c. 10.

Cap. 2.

Avertant

superi à

nobis pue-

ros, quo-

rum ma-

nus tutor

regat.

Eccles. c. 4.

Isaia c. 5.

Isaia c. 3.

Leg. lib. 2.

c. 3.

Homerus:

Te tua

pensa de-

cent, Cala-

thos cala-

mósque

require.

Diminuit Deus Respublicas, dando eis in Principes pueros: Infelix est enim regnum, dicente Salomone, in quo Princeps regnans est puer & qui ei sunt à consiliis & regnant, magis cogitant quomodo comedant & bibant, quàm quomodo prospiciant bono publico. Dicit Prophe-
ta Osæas, quod dum Deus iratus est, & castigare vult po-
pulos ob peccata, det ipsis in Principes pueros. Romani
in processionibus quas faciebant, petebant & supplicabant
diis, ut dignarentur non dare ipsis in Principes pueros qui
opus haberent regi tutoribus. Præstat tamen Reipublicæ
habere in Reges, dicente Salomone, juvenes prudentes
quàm senes fatuos, quos Scriptura appellat pueros centum
annorum. Diminuit Deus Respublicas dando eis personas
viles, quæ torquent fusa, dicente itidem Scripturâ Sacrâ:
torquere fusa proprium est mulierum: quapropter in bello
ponebant fusa & pensa, in manus militum vilium & iner-
tium: eo quod videantur magis mulieres quàm viri. Di-
minuit Deus Respublicas dando eis Navarchos temerarios,
eruditos pravos, medicos ignaros, judices absque scientiâ
& conscientiâ, & homines inutiles, qui Reipublicæ non
deser-

deserviunt ad aliud quàm ad consumendos fructus quos
 producit terra; otiosos & vagabundos, qui devastant eam
 magis quàm locustæ, quin profint ei quidquam. Eapro-
 pter dicit Plato, quod felix dicenda non sit civitas, in quâ *Lib. 8. de*
 vivunt multi pauperes otiosi & vagabundi, qui cum pos- *Rep.*
 sint laborare, malunt mendicare, & committere scelera quæ-
 libet ad sustendendos se. Diminuit Deus Respublicas, si-
 quando in eâ viventes dolis utuntur & fraudibus: quorum *Eccl. cap.*
 de causâ transfert Deus regna de gente in gentem. Dimi- *10.*
 nuit Deus Respublicas, si rectores eorum permittunt in eâ
 degere peccatores publicos: quod est reducere populum in
 Ægyptum. Quâ de causâ castigat Deus Respublicas om- *Deuteron.*
 nibus illis pœnis & maledictionibus, quas dicit Sacra Scri- *cap. 17.*
 ptura, quod inflictorus sit non servantibus mandata ejus.
 Diminuuntur Respublicæ factionibus & dissensionibus: si-
 quidem factionarii & rebelles utendo malitiâ paucorum &
 ignorantia multorum, perturbant eas, quatenus ex earum
 damno ipsi prosperentur; quandoquidem rivus turbidus
 compendium est piscatorum. Factiones & dissensiones fue-
 runt causa decrescentis Imperii Romani, sicuti videre est
 ex dissidiis obortis Romæ propter Legem Agrariam, quæ
 causa fuit revolutionum magnarum, toties quoties tenta-
 tum fuit introducere eam Romæ. Continebat Lex Agra- *Tull. de*
 ria duas clausulas primarias, quarum præcipiebat altera, ne *offic. lib. 2.*
 quis civium possideret plus quàm certa jugera terræ, alte-
 ra ut spolia inimicorum distribuerentur inter populum.
 Qualis Lex præjudicabat multum nobilibus, quia privabat
 eos bonis quæ tenebant, & præscindebat eis viam ditescen-
 di: cui periculo obviabant nobiles conflando extra civita-
 tem exercitum, & procurando ut tribuno proponenti eam,
 opponeretur tribunus alius; aut concedendo aliquam ejus
 partem, aut mittendo coloniam quandam in locum qui ve-
 niebat distribuendus. Quantum obsit Rebuspublicis factio-
 nes fovere & dissensiones, videmus ex eo, quod multæ &
 insignes Respublicæ inde tractæ fuerint in interitum: Qua-
 re

*Plat. dia-
log. 1. de
legib.*

*Cicero in
Catone
majore.*

*Plato
epist. 1. ben-
pereo mi-
ser nullis
suffultus
amicis.*

re vocat eas Plato venenum quod desoletur & destruat eas. Diminuuntur Respublicæ liberæ, permixta imperii continuatione in personâ unius. Quæ causa fuit everfæ Reipublicæ Romanæ, sicuti patet in Julio Cæsare, qui extulit se in ejus tyrannum; quantumvis Cato Uticensis conjiciendo prudenter rei eventum, contrariaretur prorogationi Imperii factæ in Julio Cæsare, dicens quod esset arma subministrare quibus destruerentur: cui Pompeius Julio Cæsari addictus respondit, quod dicta Catonis essent suspiciones hominis malè affecti erga Julium Cæsarem, amicissimum bono publico. Cùm plebs Romana prorogasset Imperium tribunis ad annum, rata eos fore sufficientes ad resistendum ambitioni nobilium, voluit Senatus, ne videretur posse minus ipsâ plebe prorogare consulatum Lucio Quincio: qui contradixit Senatûs decreto, inquiens, exempla mala esse annihilandâ, non augenda aliis exemplis pejoribus, volens eligi consules novos. Diminuuntur Respublicæ, si rectores earum parum sint experti regiminis, & homines plebis sint divites: familiare est enim populo qui dives est negligentem esse & vitiosum, nec laborare unquam, nisi ad laborandum adstringatur necessitate. In summâ considerent Consilarii Principis causas, ex quibus Respublicæ intereunt esse sex. 1. contemnere populum. 2. inhiare bonis alienis. 3. velle satisfacere passionibus suis. 4. contemnere subditis legem. 5. uti crudelitate. 6. non habere amicos benè consulentes.

DISCURSUS XVII.

Unde Respublicæ augeantur.

TRes sunt modi augendi & ampliandi Rempublicam; Primus est confœderatam esse Rebuspublicis diversis, unde nulla præ altera prærogativam habeat vel auctoritatis vel gradûs; sicuti faciunt Helvetii & faciebant Aquæi

Aquæi & Ætholii in Græcia. Secundus modus est associare se, nec tamen aliter quàm reservatâ sibi Imperii sede & titulo expeditionum. Hunc in modum egerunt Romani reservando sibi Imperii sedem & titulum dominatûs in socios, donec subjugarent eos; qui videntes se in momento cinctos à civitate adeo potente ac erat Roma, ex sociis facti sunt servi; & qui viribus suis Imperium Romanum adauxerant, viribus erant destituti ad defendendos se. Tertius modus est, ut victi habeantur in subditos & non in socios; sicuti fecerunt Spartani. Ex omnibus istis maximè inutilis est ultimus, si deficient vires, quibus conserventur & regantur civitates acquisite, siquidem conveniunt sibi optimè imperium & vires; & qui acquirit imperium & non vires, interitum molitur proprium. Romani ad augendum imperium suum imitati sunt hortulanos, qui ut arbor crescat, producat & ad maturitatem perducatur fructus, præscindunt ei primos, quos protrudit ramos, quatenus plantæ illius virtus remanens in trunco, possit tempore suo ramos protrudere robustiores & fertiliores. Istum Imperii amplificandi modum necessarium esse & proficuum, palam facit exemplum Spartanorum & Atheniensium; quæ Respublicæ instructæ licet armis & legibus optimis, nihilominus non sunt assecutæ magnitudinem Imperii Romani; Roma verò licet peregrinis scateret, nec tamen adeo erat bene ordinata ac illæ. Cujus alia non potest allegari causa, quàm præfata: quia Roma cum auxisset duobus illis modis, quos retulimus corpus civitatis, poterat in momento coadunare viginti octo hominum millia; cum Sparta & Athenæ nunquam excederent millia viginti. Quod quidem non proveniebat ex eo, quod situs Romæ esset magis amœnus situ Spartæ & Athenarum, sed ex modo procedendi diverso. Lycurchus enim fundator Reipublicæ Spartanæ, ratus quod nihil destructurum sit tam facilè leges suas, quàm commixtio incolarum ascitiorum, nihil non fecit, quò minus peregrini incolerent Spartam, aut cum Sparta con-

versarentur; præcipiens in illa sua Republica cudi monetas ex ferro, ut omnibus adimeret desiderium adeundi locum illum, vel exercendi mercemonii, vel officii acquirendi causâ: eatenus ut civitas illa civibus adaugeri posset nunquam. Et quandoquidem omnia nostra facta imitantur naturam, possibile haud est, ut arboris truncus tenuis sustentare valeat ramum valde robustum: Quapropter Respublica exigua non potest acquirere & tueri civitates & regna potentiora, quàm ipsa; quæ si nihilominus acquirat, contingit ei veluti arbori densiorem habenti ramum ac truncum, quam quilibet ventus frangit & dejicit; sicuti accidit Spartæ, quæ occupaverat Græciæ civitates omnes; verùm quàmprimùm rebellârunt Thebæ, rebellârunt & civitates reliquæ; ac proinde remansit ipsa veluti solus truncus absque ramis: Id quod accidere non potuit Romæ, quæ truncum habebat adeo validum, ut sustinere posset qualemcunque ramum.

*Francisc.
Avarez in
hist. Æ-
thiop. f.
305.*

Augentur Respublicæ fovendo earum incolas: siquidem reputantes se liberos, non servos, nec non dominos ejus quod lucrantur & acquirunt, multiplicant divitias, quemadmodum ex agricultura, ita ex artibus, officiis & mercimoniis: quilibet enim satagit acquirere sibi bona illa, quibus sperat posse frui acquisitis. Unde oritur, ut homines certatim insudent commodis vel publicis vel privatis. Contrarium apparet in illis terris & provinciis, quæ oppressæ sunt multis tributis, unde dicant subinde populi: refocillemus nos dispendio Regis. Gentes Æthiopiarum terras obtinent multas, quæ fructum possent ferre multum; verùm tot tributorum de causa, quibus prægravatæ sunt, non cogitant colere ultra, quàm necessarium eis est ad sustentationem. Eadem de causa quia Imperator Chinensis in provincia Chapan subditis aufert facultates, ubi sunt divites, coërcendo eos carcere, nisi exhibeant eas; vel ideo provinciae illius incolæ nolunt laborare, aut acquirere plus, quàm sufficiat ad eorum sustentationem: econtra quia reliqui incolæ Chinæ tributa pendunt admodum tenuia, hinc indu-

industriofì funt admodum, nullam prætermittentes occasionem faciendi aliquod lucrum; quare ex offibus canum & aliorum animalium efformant annulos, & pecuniam solvunt, ut possint tollere stercore ad impinguandos hortos, quò magis succrescant legumina.

Augentur Respublicæ administrando justitiam omnibus lance æquali, non permittendo delicta notoria manere impunita, & specialem gerendo curam Religionis. Sunt quippe Justitia & Religio columnæ, quibus Respublicæ innituntur tutissimè, sine quibus nequeunt durare dudum, & cum quibus tenues fiunt magnæ, & magnæ fiunt perpetuæ. Augentur Respublicæ, non permittendo, ut provisorum annonæ & mercium erigant monopolia: hi siquidem studiosi erunt semper, ut Rempublicam fames vexat & caritas. *Aristot. lib. 1. c. 7.* Dionysius Rex Siciliae in exilium misit mercatorem: quia omne coëmit ferrum delatum in Siciliam, non ad usum alium, quàm ad vendendum denuò carius. Augentur Respublicæ, quando Principes, qui regunt eas, prospiciunt eis de necessariis: quemadmodum pastores prospiciunt de pabulo & de ovili grege suo, tondendo non deglubendo eum, sicuti monebat Imperator Tiberius; siquidem pastor bonus haud est, dicente Socrate, qui ipse fruitur ovibus, quin ducat eas ad pascua opima: nec bonus Rex, qui non procurat vasallos suos vivere in abundantia. Hoc enim verò est augmentum illud, quod Imperator Justinianus inculcat Principibus procurandum Rebuspublicis, quas regunt. *Xenoph. l. 8. Erasim. in apoth. boni pastor. Xenoph. lib. 1. de fact. & dict. Socratis. L. cum ratio § si pluribus.*

Ad eum pene modum, quo in corporibus humanis operatur natura, quando collegerunt multam materiam superfluam, purgando eam, ut bene sit corpori toti: ita in corporibus mysticis, dum nempe totæ provinciæ redundant talem in modum incolis, ut commodè vivere nequeant & consumant se ipsas; solent nationes purgare & evacuare eas, missis hominibus ad inhabitandas terras ereptas inimicis. Unde fit, ut residui possint vivere commodè, & inveniant pauperes laborem & operas, quibus possint se sustentare.

DIS-

DISCURSUS XVIII.

*Unde veniat Respublicas & regimina mutari,
atque Regna transferri à gente in gentem.*

*Lib. 8. de
Repub.*

*Plato ubi
supra A-
ristot. 5.
politio.*

4 de Leg.

Mutatio regiminis in Rebuspublicis procedit, ex mente Platonis, ab illis, qui moderantur illud: sublu-
naria quippe omnia, cum perpetuo obnoxia sint
motui, nequeunt esse perpetua; & mutatur regimen
unum in aliud, postquam patent incommoda regiminis
recepti. Exempli gratia, quando Respublica fuit Democra-
tica, & recta à populo, visis incommodis Democratiae con-
nexis, introducitur Aristocratia; atque perpessis incommo-
dis Aristocratiae, dum nempe nobiles nedum tutelam eis
praestent & protectionem, exercent multoties in eos tyran-
nidem, facile transeunt in Monarchiam. Perpetuum sane
foret regimen, ubi sedentes ad gubernaculum Reipublicae
justi forent & probi, gaudente quolibet se regi conformiter
ad iustitiam & rationem. Verum dum rectores earum effe-
runt se in tyrannos, evenit nonnunquam, ut audentiores &
generosiores animi, vel perimant vel exterminant eos. Mu-
tatio ista contingens in Rebuspublicis, procedit veluti per
circulum, redeundo semper ad principia, ex quibus coepe-
runt: siquidem Democratia transit in Aristocratiam, & Ari-
stocratia in Monarchiam; & everso regimine Monarchiae,
redit Aristocratia aut Democratia; & quia Democratia ex-
perta est incommoda Aristocratiae, hinc multoties transit
ad extremitatem Monarchiae, ut liberet se ab Aristocratia.
Plato ait, quod difficulter reformatur Respublica à tyran-
nide in Regnum, à Regno in Democratiam, à Democratia
in Aristocratiam, & quod difficilior sit reformatio Aristo-
cratiae, dum sunt multi, & possunt multum, qui volunt
tueri eam.

Reformatio difficillima omnium est transitus Reipubli-
cae à subjecta in liberam; quia alteratur facile, & reforma-
tur

nur difficulter, dum plebs est admodum prona ad rebellandum, & difficilis placatu; eò magis quando infecta est corruptione morum: sicuti evenit Romæ, quam volentes liberare Brutus & Cassius, non potuerunt efficere eam liberam, licet suffulti essent favore nobilium & Primorum de Republica: siquidem erat jam Respublica tota permixta dissensionibus & bellis Syllæ & Marii, Cæsaris & Pompeji, & Romani jamjam erant assuefacti non vivere in libertate. Porro qui laborant & procurant Rempublicam quandam asserere in libertatem, inveniunt inimicos, qui reluctentur eis, non amicos, qui commodent eis manus: inimicos quippe nanciscuntur omnes illos, qui potiti favoribus Principis, suas farciebant crumenas: quo deficiente nequeunt vivere contenti, omnemque movent lapidem, ut auctoritatem recuperent & favorem pristinum. Non inveniunt amicos, qui commodent eis manus: siquidem vivere in Republica libera, facit honores & præmia conferri duntaxat ex causis honestis & operosis, extra quas nec honor sperari potest nec præmium: id quod averfantur multi.

Verum otiosum est disputare, qualia Reipublicæ regimina mutantur & transeant facilius in alia. Satis est mutationis hujus scire causam, qualis est, observante Platone, *Dialog. 8. de Republ.* commodi privati cura præ bono publico; unde fit, ut nobiles promiscuè nubant plebeis, atque exinde procedit nobilitatis diminutio, & diminutâ nobilitate, mutatur facile regimen unum in aliud. Desiderat Plato, quemlibet nubere personæ sui statûs & qualitatis, nobiles nobilibus, plebeos plebeis, agricolas agricolis.

Porro dicit Plato Respublicas mutari in regimine, *ibid.* quando in ea degunt multi egeni: dum enim Respublica multis scatet mendicabulis, multis scatet latronibus, sacrilegis, auctoribus & magistris cujuslibet malitiæ & excessûs. Ad evitandum incommodum istud Reipublicæ adeo nocivum, suadet Plato, quemadmodum apes non patiuntur, fucos qui non concurrunt ad colligendum mel, illud ab-

R

sumere:

Liv. decad. 3. lib. 3. sumere: ita non permittant Rectores Reipublicæ, in ea degere mendicabula otiosa & vagabunda non nisi fruges consumere nata: tales quippe amici sunt novitatum, ex quibus sperant prospicere indigentia suæ, & eluctari de miseria.

Lib. 4. polit. cap. 13. Veruntamen, dicente Aristotele, magis alterantur & destruuntur Respublicæ à divitibus quàm à pauperibus: siquidem divites & ambitiosi difficilius quàm pauperes inclinant cervicem imperio legum. Id quod non contradicit sententia Platonis, qui non loquitur de pauperibus, qui procurant sibi victum labore manuum & vivunt ad normam legum: isti quippe vacantes laboribus suis, nihil minus volunt mente, quàm conferre aliquid ad mutationem regiminis. Solum otium causa maxima est revolutionis Reipublicarum: otiosi quippe nullis occupati officiis, vel exercitiis licitis & honestis, nullo non tempore parati sunt ad fovendas & promovendas factiones & partialitates in Republica subortas: liberos seducunt & servos, ne obediant parentibus suis & dominis; onerosi sunt conjugatis & viventibus labore manuum suarum; suntque instrumenta vitiorum & disturbiorum omnium, emergentium in Republica. Sed &, dicente Platone, non parum facit ad mutationem & everisionem Reipublicæ, si cives diffuant luxu conviviorum & vestium aut voluptatibus aliis: dum nolunt justitiam administrari æqualiter per omnia, aut tractari de reformandis moribus.

Plato dialog. 1. de legib. Arist. L. 3. cap. 2. polit.

Mutantur Respublicæ de regimine uno in aliud, si populi non exercitentur armis: siquidem regnum non habens vasallos exercitatos in disciplina militari, quibuscunque patet insultibus, & denique subjectum est arbitrio victoris. Idcirco dicebat Philosophus quidam, desiderandum nobis esse, ut inimici nostri sint divites, sani & formosi, & destituantur animo ad defendendos se: ita enim eventurum sit, ut debellemus eos facile & potiamur bonis eorum omnibus. Rex Xerxes captâ ingenti civitate Babyloniâ, nec trucidavit, nec captivos fecit incolas ejus: verum vindictæ loco præce-

præcepit, ne exercitarentur in armis; sed occuparentur pulsando citharas, cantando, saltando, omnesque indulgendo sibi voluptates & refocillationes: unde gens illa adeo insignis & celebris in mundo, tempore brevi vilis facta fuit & effœminata.

Affirmat Plato, mutari leges & constitutiones Reipublicæ, mutatâ musicâ in ea receptâ: & ad evitandum naufragium adeo periculosum, permittendam non esse introductionem musicæ novæ, ne mutatâ musicâ mutantur & mores: Aristoteles inculcat, ut qui vellent fieri probi, non utantur musicâ & instrumentis, quibus propulsentur ad vitia. Leges Ægypti, dicente Platone, non consentiebant cantari quidquam, nisi examinaretur præviè tenor ejus, nec non modus musicæ, quo decantaretur. Optandum esset, ut sollicitudo salubris, quæ adhibetur, ne imprimantur libri, qui Reipublicæ possunt esse noxii, extenderetur pariter ad examinandas cantilenas & musicas in Republica usitatas, dum enim musica donum est divinum, quod facile commoveret corda; sicubi homines assuefiunt decantandis rebus sacris & honestis, assuefient facile colendæ honestati & virtuti. Antiquitus Sacerdotes & Prophetæ, quò magis vacarent contemplationi Dei, utebantur musicâ, sicuti faciebat Rex David & Propheta Elisæus. Inter gentiles Prophetæ & Philosophi erant musici. Quàm potens sit musica, ad movenda corda hominum, elucet in infantibus, qui dum plorant, musicâ exhilarantur. Unde musica donum est datum hominibus à Deo, dicente Quintiliano, ad exantlandos eò faciliùs labores, & ad inculcandum menti quod cantatur. Qua de causa in cultu divino, in festis, in ludis, in spectaculis, in conviviiis, in bellis, in exequiis defunctorum, aliâ & aliâ utimur musicâ, conformiter ad materiam substratam. Finxerunt Poëtæ, Amphyonem & Orpheum ambos musicos Thraciæ, suavitare musicæ suæ ædificasse muros patriæ suæ, trahendo post se saxa, arbores, & bestias. Fabulæ istæ, quæ solent diversum continere

*Plato dia-
log. 2. de
legib.*

*Psal. 2.
Reg. 4. c. 3.*

*Quintil.
lib. 1. cap.*

57.

sensum ab eo, quod videtur primo intuitu, innuunt philosophorum illorum excellentiam, qui extitêre primi institutores patriæ suæ, plenæ hominibus rudibus & bardis, vix differentibus à faxis insensatis, à plantis, aut bestiis. Licet affirmet Plato mutationem musicæ Reipublicæ valde periculofam esse: quia cum ea mutantur & mores, & mutatis moribus mutetur & regimen; affirmat tamen Tullius, hujus tantum non esse periculum, atque dictum Platonis intelligendum esse juxta Aristotelem de musica, quæ homines incitet ad passiones inhonestas & vitiosas: sicuti colligitur ex eo, quod idem dicit Plato, Sacerdotes Ægypti examinasse picturas & musicas factas in Ægypto, quatenus in eis promineret honestas & virtus.

Lib. 2. de legib.

Dialog. 2. de legib.

Plato dialog. 8. de Rep. Arist. lib. 5. polit. Plutarch. in vita Romuli.

Dialog. 5. de legib.

Polit. 5. cap. 7.

Mutatur regimen factionibus & rebellionibus: & quemadmodum corpora terrestria nascuntur, crescunt & moriuntur, & quando non infestantur exterius, intra se ipsos creant morbos, à quibus consumuntur: ita Respublicæ, quando non habent inimicos forinsecus, creant eos intus, à quibus destruuntur. Dicebat Imperator Carolus V, quod sicuti in ferro nascitur rubigo, devorans illud, & in fructibus terræ vermis, rodens & consumens eos: ita in Republica factiones nascantur & dissidia, à quibus evertitur & mutatur regimen. Qui modus infestissimus est omnium, quibus regimen mutatur: Est enim, dicente Platone, infirmitas gravissima, quæ destruit & desolatur multas & magnas Respublicas, conficientes se armis propriis. Procedunt factiones, ait Aristoteles, aut quia sunt pauci participantes de regimine & honoribus; dum præstò sunt multi, qui ad partem regiminis merentur admitti: aut quia non admittuntur ad magistratus & honores probi, qui honore digni sunt & existimatione: aut quia alii quidam multum sunt divites, & alii multum pauperes: aut quia reperitur in Republica homo quidam præpotens, favorem habens populi, qui ambiat evadere dominus. Iste casus mutandi Rempublicam evenit ut plurimum, dum Principes sunt infantes aut minores.

norennēs, & ambitioſus quidam evadit in tutorem vel adminiſtratorem regni. Ambitioſi qui regnare deſiderant, contra rationem & juſtitiam, imitantur regulariter Abſalonem, quando conjuravit contra patrem ſuum Regem Davidem, qui ut particeps fieret votorum, aliud non invenit remedium magis expeditum, quàm præbendo aurem quibuſcunque de populo, auſcultando neceſſitates eorum & gravamina. Suſcipiebat quotquot adibant eum & percontabatur occurrentes, amplectabatur & oſculabatur eos, quatenus reconciliatos ſibi, alienaret eos à patre; dicens, tanta eſt incuria in regimine patris mei, ut non conſtituat homines qui audiant vos; ſi placeret Deo, ut regnarem ego in Iſraël, cauſas audirem omnes & juſtitiam adminiſtrarem omnibus. Iſti quippe abutuntur ignorantia & ſimplicitate populi, qui ſemper pronus eſt & promptus dicente Cornelio Tacito, ad ſequendum quod pejus eſt, optans ejus vitam qui intendit eos maſtare, & optans ejus mortem, qui intendit eis dare vitam; ſicuti fecerunt judæi, quando petierunt à Pilato, ut juberet crucifigi Redemptorem & Dominum Noſtrum JESUM Chriſtum & dimitti Barabbam. Iſtæ ſunt technæ quibus utuntur ambitioſi, qui volunt efferre ſe in tyrannos regni cujuſdam, quatenus captivatâ voluntate populi, auxilio ejus procurent quod prætendunt; ſiquidem nunquam non infeſtavit Rempublicam malitia paucorum & ignorantia multorum.

Mutantur regimina & transformantur in alia, juxta opinionem Platonis: Monarchia in Ariſtocratiam, quam vocat ambitioſam: ubi ſedentes ad gubernaculum anhelant honores; & Ariſtocratia transformatur in Oligarchiam, quod regimen eſt paucorum qui anhelant divitias. Hæc equidem non perinde bona eſt ac Ariſtocratia: quia honor & gloria nobilior eſt divitiis. Obligarchia mutatur in Democratiam. Ariſtoteles vult, regimina mutari & transformari: vel quia præpotentes opprimunt & habent malè populum, vel quia ditiores & potentiores non permittunt, alios licet divites & honoratos gubernare Rempublicam: vel

*Lib. 6.**Polit. 5.
cap. 6.**Corn. Ta-
cit. lib. 21.**Sabellicus
Ænead. 8.
lib. 6. 11.**Valerius
de histor.
Scholast.*

quia factiones nascuntur & dissidia inter regentes, quisnam fuerit primarius; vel quia regentes volunt ejicere de gubernatione quosdam de corregentibus: vel quia corregentium quidam favore populi evadunt in tyrannos. Opinio est Polybii, quod homines priusquam coiverunt in civitates, elegerint aliquos, qui pollebant inter ipsos auctoritate majori & existimatione, quatenus regerent & defenderent eos: isti verò ex tutoribus & defensoribus Reipublicæ evadebant in proditores & tyrannos; & non valentes primores sufferre tyrannidem eorum, mutabant regimen in Aristocratiam, eademque de causâ mutabatur Aristocratia in Oligarchiam. Coincidit discursus iste Polybii circa mutationem & translationem Rerumpublicarum, cum eo quod aliqui ratiocinantur de opulentia & paupertate: quod paupertas homines faciat industriosos, industria faciat opulentos, & opulentia vitiosos, & vitia pauperes; atque dum pauperes sunt, cogantur denuo esse industriosi. Mutatio regiminis procedit, dicente Aristotele, quod rectores procedant in imperando despoticè, nullo respectu habito justitiæ & rationis, sed duntaxat commodi sui privati; hætenus differunt reges à tyrannis, & regimen bonum à malo.

Mutatur Reipublicæ regimen novis religionibus & sectis: dum nihil adeò sustentat illud quàm Religio: Quapropter usurpaturi Monarchiam quandam, prætexunt religionem: mediante quâ attrahunt populos ad obedientiam; unde turbantur Respublicæ, mutantur mores, oriuntur factiones, discordiæ & scissuræ; sicuti apparet ex illis qui introduxere novas sectas & alteravere consuetudines sub prætextu religionis. Maledictus Mahomet sectâ suâ perversâ depravavit Arabes: Xequi Ismaël interpretando noviter Alcoranum, introduxit Imperium, quod hodiedum tenent Reges Persiæ. Tempore Alphonsi regis Castiliæ exulit se in Africâ Maurus quidam vocatus Aldemon filius equitis: eo quod dixerat ei Maurus aliquis astrologus amicus ejus, quod fuerit aliquando dominus præpotens; & quia erat
valde

valde eruditus, coepit ipse prædicare per terras Africae declarans Alcoranum, & deprædicans socium suum Aldemonem, prognosticando quod futurus esset Princeps magnus; sicque congregavit tot homines prædicationibus suis, ut auderet conferre prælium cum Alboachi rege Arabum, ævo illo dominante Africae, quem prælio victum occidit; & deinceps extitit Aldemon Rex & dominus Africae. Lutherus & Calvinus, interpretantes falso & sophistice Scripturam Sacram, produxerunt sectam suam pestiferam cum dispendio tot animarum Christianarum. Rex Jeroboam, ædificavit templum, & collocavit in eo vitulum aureum, & fecit se sacerdotem idololatriæ à se institutæ, quatenus exemplo suo attraheret populum ad idololatrandum; unde decem tribus factæ idololatræ non reverterentur ad Roboam, regem Hierosolymæ. Henricus Angliæ imitatus Jeroboam extulit se in caput doctrinæ, quam brevi tempore introduxit in regnum illud. Nequando sectæ novæ perturbarent & alterarent Rempublicam, suavit Meccenas Augusto Cæsari, ne permitteret invehi Reipublicæ religionem quandam novam: motus fuit Mœcenas ex eo, quod mutata religione, mutentur consuetudines, & qui regunt Rempublicam, perdant auctoritatem & obedientiam.

Transeunt regna de gente in gentem, dicente Salomone, propter injustitias fallitates, fraudes & injurias quæ admittuntur impunè: Quando sunt multi justorum, vivit populus lætus; quando regnant mali, populus plorat; quando eliguntur perversi in iudices, boni latent absconditi, & quando perversi pereunt, boni multiplicantur. Lætatur civitas de prosperitate justorum, & emittit voces hilaritatis ob interitum malorum. Propter peccata populi, aut rectorum negligentiam in administrandâ justitiâ, succedunt multi Principes in regno: Princeps verò qui sine acceptione personarum administrat eam æqualiter omnibus, successionem suam faciet perpetuam.

F I N I S.

COROL

*Reg. lib.
cap. 12.
Joseph
antiq.
12. c. 13.*

*Dien. lib.
54.*

*Eccles.
cap. 10.
Prov. ca
29.*

*Prov. c.
28.
Prov. cap.
11.*

*Cap. grandi
de
supplend.
neglig.
Prelat.
Deut. c.
Act. c*

COROLLARIA EX UNIVERSO JURE.

Ex Jure Canonico.

T*Ractatus, quibus ante Electionem super quibusdam articulis ab Episcopo vel alio Prælato eligendo observandis convenitur, multis in casibus illiciti sunt & irriti, licet iis Juramentum accesserit.*

Est obligatio gravis eligendi ad Prælaturas Ecclesiasticas digniorem, quamvis Electio minus digni, qui tamen absolutè dignus est & habilis, sit valida.

Clericus minorennis resignans beneficium, gaudet restitutione in integrum; etiam dum alteri de resignato beneficio jam est provisum.

Rationabiliter consuetudo variis in locis inducitur, ut Clerici testentur de bonis Ecclesiasticis etiam superfluis.

Possunt Principes seculares prætere, ut de bonis stabilibus, quæ noviter acquirit Ecclesia, solvantur tributa realia antiquitus pendi solita.

Res judicata vim habet pro utroque foro; proinde debitor, qui bonâ fide litigavit, in foro conscientie debitum, à quo absolutus est, retinere potest, tametsi post rem judicatam comperiat, se debitorem fuisse.

Sta

Statuere impedimenta matrimonii fidelium dirimentia, non ad Principes seculares, sed privative ad Ecclesiam pertinet.

Matrimonia non Catholicorum cum impedimento dirimente merè Ecclesiastico, apud eos non recepto contracta, in Imperio valent.

Non potest Creditor aliquid ultra sortem à mutuario exigere, & ab usurâ excusari, ex hoc titulo, quod pecunia numerata pretiosior sit numerandâ, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm numerandam.

Nequit Vir Equestris ad duellum provocatus illud acceptare, ex hac ratione, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

Ex Jure Publico.

Imperium Romano-Germanicum licet electivum, in Stirpe tamen Carolingicâ fuit hereditarium.

In Electionibus Imperatoriis præcipua semper reflexio fuit in Stirpem Augustam non tantum quoad filios Caesarum, sed & Agnatos ex eadem Domo.

Numerus Electorum ante A. B. non fuit determinatus, sed per hanc in Septemviratum & posterioribus temporibus in Octo- & Novemviratum amplificatus, imposterum non nisi consensu totius Imperii amplificandus.

Prima Capitulatio in Electione Caroli V. condita fuit, nec ad anteriora tempora quâ talis revocari potest.

Custos Imperialium Insignium de more antiquo nulla certa civitas fuit, hodie Aquisgranum & Norimberga de hac prærogativa competunt: Aquisgrano præ Norimberga Antiquitas favere videtur.

Licet numerus Electorum ex arbitrio Caesaris
& Imperii augeri possit; quod Patria Romano-Ger-
manica consultum vix videri potest, in unius ta-
men, ejusdemque Principis personam plures Ele-
ctoratus convenire non possunt.

Sicut plura Archiofficia, quàm in Aurea Bulla
enumerantur, conferri possent Principibus Imperii
secularibus, ita pariter Principibus Ecclesiasticis
jus idem patet, quia verè Principes sunt & Primores.

Quæ in Pace Religiosa expressè concessa, mutata
vel prohibita non sunt, pro non concessis, non muta-
tis aut non prohibitis manent.

Privilegia ab Imperatore Universitatibus con-
cessa iisdem iustis de causis ab eodem augeri & adi-
mi possunt.

Statuta & ordinationes à Summo Principe sua
Universitati dictata & præscripta, non minùs obli-
gant in conscientia, quàm alia Leges in bonum pu-
blicum latae.

Ex Jure Civili.

Transactio neque sub pretextu repertorum no-
viter instrumentorum, neque ob lesionem im-
modicam rescindi ac retractari potest.

Sciens scientiâ privata minuendum esse pre-
tium mercis emptore non morito citrà injustitiam
res suas vendit, pretio tempore contractûs corrente.

Neque pupillus, neque minor, neque prodigus
obligantur naturaliter ex consensu suo.

Etiam prohibente Domino capiens feram in
alieno fundo suam facit.

Si liberi post donationem suscepti vivo dona-
tore decesserint, donatio semel irrita facta non con-
valescit.

Te-

Testamentum debitis solennitatibus destitutum, si non sit privilegiatum, etiam in foro conscientie nullum est; unde heres in tali testamento scriptus res ex eo acquisite heredibus legitimis restituere tenetur.

Interitu rei totali non partiali extinguitur ususfructus.

In Actione Pignoratitia locus datur prescriptioni.

Pecunia ab uno in societatem omnium bonorum collata cum alter solam contulerit operam, finitâ societate non fit communis, adeoque nec inter socios est dividenda.

Si quis in maiorem summam fidejübendo se obligat, quam principali obligatione continetur, valet fidejussoria obligatio quoad summam concurrentem.

Si domus conducta incendio conflagravit, & nesciatur an culpâ conductoris vel casu id factum sit, non conductori, sed locatori incumbet onus probandi, secus si casus pacto conventus est.

Ex Jure Feudali & Criminali.

Imperator Antecessoris sui expectativam de Feudo Imperii regali concessam ratihabere, & casu obveniente impetratorio conferre tenetur, præsertim si remuneratoria fuerit.

Prescriptio rei feudalis contra Vasallum completa non præjudicat agnatis cæteris, quibus feudum nondum est delatum.

Episcopus Feudum ad Ecclesiam reversum seclusâ consuetudine vel statuto denuò alteri etiam absque

absque solennitatibus conferre potest, præsertim si investiri solitum.

Si Persona Ecclesiastica v. g. Archi- Episcopus, Episcopus vel Abbas feloniam committat, adeoque feudo suo cadat, feudum ad Dominum directum devolvitur, reversurum ad Ecclesiam post mortem Prælati.

Nequeunt Principes Imperii de Regalibus feudis inter se litigantes inscio & minùs non consentiente Imperatore in Arbitros compromittere.

In casu quo delictum est patratum in confini- bus duorum territoriorum, ita ut nesciatur in utro eorum perpetratum sit, probabiliùs datur locus præventioni inter Judices utriusque territorii.

Non valet Confessio rei à Judice dolosè sub spe promissæ impunitatis elicitæ, nec ob eam ad infligendam pœnam procedi potest.

De rigore juris optimè defendi potest, furtum tertium laqueo puniri posse, esto rerum surreptiarum æstimatio infra quinque solidos consistat.

Heredes furis conditione furtivâ conveniri possunt ad rem furto ablatam, ejusve pretium restituendum, quamvis fur pœnâ capitali vel corporis afflictivâ fuerit affectus.

Ut quisquam pœnis in L. 5. C. ad L. Juliam Majest. in perduelles statutis subjiciatur, non sola scientia & reticentia, sed insuper ipsa criminis societas requiritur.

O. A. M. D. G.

Ulrich, Philipp Adam,

Diss. inaug. ... de consilio et consiliariis principum

Wirceburgum 1736

4 Diss. 488#Beibd.11

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10654958-5

VD18 15180085-001